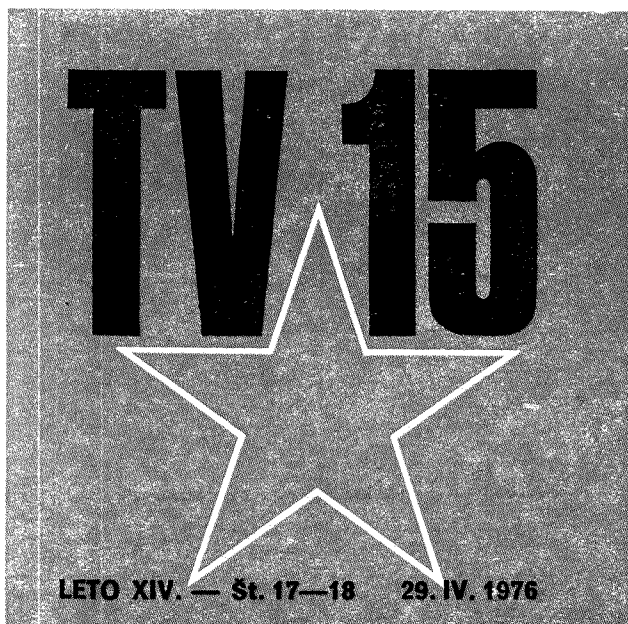

V DANAŠNJI ŠTEVILKI:

- Revolucija po tirih svobode str. 3
- Delo, pesem in sreča str. 5
- Udarništvo, simbol obnove domovine str. 8
- Delovni dan, neskončno dolg str. 16
- Partizanka Vida str. 18

Tito med rudarji leta 1948

PRVI MAJ JE PRVI MAJ

... Pri nas so prvi maj proslavljali že leta 1890, se pravi takoj po zasedanju Druge internacionale. Slavili so ga predvsem slovenski in hrvaški delavci. Počasi so te proslave preraščale v vse večjo mobilizacijo delavstva, katerih zavest se je premikala od zahtev »po treh osmicah«, to je specifičnih zahtev, do zahtev splošne, družbene, socialne pomembnosti. Čeprav je vsako praznovanje prvega maja pomenilo hud spopad z oblastjo, streljanje in smrtno nevarnosti, tudi zapor, so povorke naraščale iz leta v leto, vse več rdečih zastav je plapolalo in delavci so vse bolj pogumno in zanosno dvigovali glavo, svoj glas in se bodrili s petjem revolucionarnih pesmi in godbo ...

str. 8

SPOMIN NA DRUGO OBLETNICO OSVOBODILNE FRONTE

... Bilo je 28. aprila 1943 popoldne, dan po drugi obletnici ustanovitve OF. Domačini Marjan Bizjak, Fero Kolenc in Aleksander Oblak, ki so prišli iz Dolomitov, so skriti na podstrešju čakali na zvezo. Morali bi se pridružiti skupini partizanov, ki smo jih pričakovali zvečer. Skupaj z domačimi dekleti in Janezom Janovim, dobrim risarjem, so nameravali risati letake, ki bi jih ob bližnjem 1. maju raztrosili po Žireh in tudi prav pred sovražnikovo postojanko. Ravno smo dobro spravili gradivo, ki sta ga v ta namen pravkar pripeljali dekleti Joža in Marta iz Škofje Loke, ko zvemo, da gre večja patrulja Nemcev iz Žirov preko Lednice v Jarčjo dolino ...

str. 9

UTRINKI IN ODMEVI

Dobronamerni predlogi

Kaj želim in kaj pogrešam v »TV 15«

Sem dolgoletni naročnik »TV-15« in kot tak želim, da bi imel naš časnik čim več naročnikov oziroma bralcev, pa vam bo zato povedal, kaj želim in kaj pogrešam v »TV-15«.

V prvi vrsti manjkata ugankarski kotiček in pa risana zgodba s kratkim besedilom v nadaljevanjih, kvaliteta in na temo narodnoosvobodilnega boja. Tudi šport ste kar prezrli, čeprav vemo, da je bilo mnogo znanih športnikov borcev naše revolucije in da smo med vojno imeli tudi športna tekmovanja. Zakaj bi, na primer, ne spregovorili o revolucionarni poti našega nogometnega kluba »Hajduka«?

Ne smete zameriti, če sem bil odkrit, ker drugačen ne znam biti in verjemite mi, da so bili to dobronamerni predlogi bralca in borca, ki ima rad »TV-15«.

Prepričan sem, da vam bo uspelo naš časnik še popestriti — posebno še, če boste upoštevali najboljše misli, želje in predloge »sitnežev«, med katere sodim tudi sam.

Pa brez zamere!

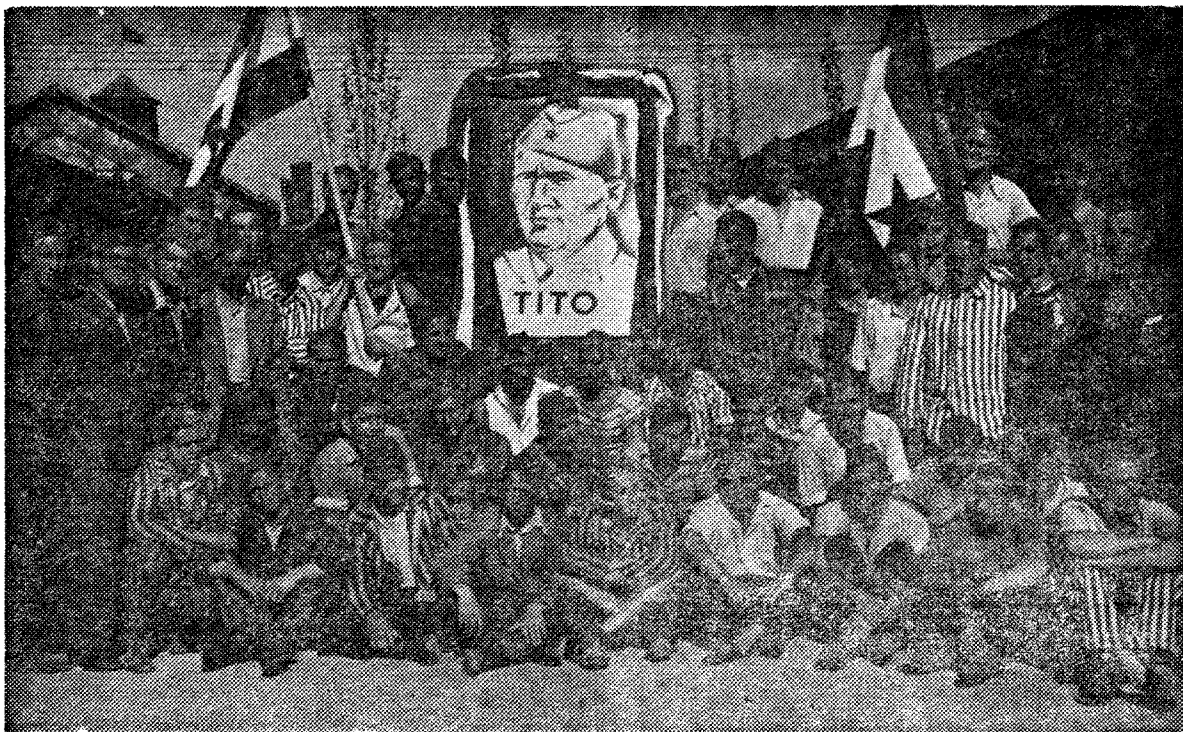
IVAN KRUG,
Tržič, Ravne 20

ODGOVOR UREDNIŠTVA: Če ne prej, se bomo vaših besed spomnili, ko bomo načrtovali prvo številko v prihodnjem letu.

Padel je tik pred osvoboditvijo

Odgovor na poizvedbo za Francem Murkovičem

V 10. številki »TV-15« sem zasledil poizvedbo za podporočnikom Francem Murkovičem, ki je padel nekaj dni pred osvoboditvijo Ljubljane... Imenovanega sem poznal le kratak čas. Bil sem v izvidnici, ko je dobil strel skozi želodec in smo ga poslali na prevezališče. Od soborcev sem zvedel, da je umrl še isti dan. Poslednjič sem ga videl na lojtrskem vozu, s katerim so ga peljali.

V našem uredništvu se je oglasil Franc Dermastja in prinesel fotografijo s praznovanja 1. maja 1945. leta v Dachauu, ki jo kot dragocen dokument nekega časa objavljamo v današnji, praznični številki.

Slika tovariša Tita je delo arhitekta Vlasta Kopača.

Dobro se še spominjam, kako mi je pripovedoval o svojem dekletu, ki je bila v Ljubljani. Govoril je, da je študent, doma iz Ptuja, kjer je imel starše. Zaradi zaročenke je bil zadnje dni zelo nemiren. Hrepenel je, da pride čimprej v Ljubljano, in to je bilo za njega usodno.

Osebnost sem bil obveščevalni oficir v Peti prekomorski brigadi. Po prihodu na Dolenjsko in razpustitvi brigade, me je kapetan Repič, vodja obveščevalnega centra XV. divizije, sprejel v svoj center, ki se je takrat zadrževal v Podstenicah in Roški žagi ter me poslal v Gubčevo in Cankarjevo brigado.

Tako sva bila s podporočnikom Murkovičem pri napadu Kočevja v aprilu 1945 dodeljena v Cankarjevo

brigado, kjer sva bila skupaj do njegove smrti. Repič je bil takrat vodja obveščevalnega centra XV. divizije, Milan Tominc pa komandant divizije. Pri usodnem strelu, ki ga je Franc Murkovič dobil skozi želodec, je bilo navzočih šest do osem obveščevalcev, katerih imen se več ne spominjam. Vem le to, da so bili v glavnem Dolenjci.

Družino Murko sem leta 1945 iskal v Ptuju — takrat sem bil v Ljubljanski brigadi — z željo, da bi jim kaj več povedal o usodi njihovega sina, pa ni nihče vedel za Murkota, ker se je pisal Murkovič.

PETER MIHELIC,
Ravne na Koroškem, Koroška cesta 6

ZUNAJ NASIH MEJA

Nemir na jugu Afrike

Belopoliti Rodezijci so zelo puritansko nastrojeni in pobožni ljudje. Silno radi prebirajo biblijo, ob tem pa vselej pozabljajo, da je človek tudi tisti, ki je temnejše polti. Črnce imenujejo kaffiri, munts ali opice, medtem ko jim oni morajo ponižno reči bwana, patron, master ali sahib. Skratka, temnopoliti Rodezijec ni človek. Po podatkih misijonarjev je Smithov režim dal obesiti samo v zadnjem desetletju več kot 60 domačinov, ki so bili obsojeni zaradi nacionalizma. Obsodbe so pogostejše po letu 1972. V zaporih je najmanj 1200 oseb, nekateri obsojenci pa so zaprti že več kot deset let.

Belopoliti režim v Rodeziji je zbežan. Samozvana vlada je pred kratkim odklonila angleški načrt, po katerem naj bi oblast postopno prešla v roke pravih domačinov v teku dveh let. Smith in privrženci so prepričani, da bi bilo bolje, če bi se to zgodilo po preteku vsaj enega desetletja, v katerem bi utegnili vzgojiti rod črnih kvizlingovcev. V londonskih krogih poudarjajo, da je Smithov režim silno kratkoviden. Njegova nacionalistična stranka ne more razumeti, da je gverilsko gibanje domačinov postalo sila, ki je vplivna in se naglo razvija. Razen tega belcem ne gre v glavo, da je dosedanje ravnotežje v afriškem delu zemeljske poloble drugačno kot je bilo nekdaj. V Angoli je kljub številnim nasprotnikom prišel na oblast napreden režim Agostinha Neta, ki je dokazal, da je že moč zavirati neoimperalistične maneve zahodnega sveta. Cesar niso razumeli v Salisburyju, so razumeli v Pretoriji, ki je raje umaknila svoje čete iz Angole.

Mozambik je zaprl mejo z Rodezijo. Nič kaj trden gospodarski položaj Smithovega režima se je s tem še poslabšal. Zdaj životari le s pomočjo, ki jo prejema iz Južnoafriške republike. Ostal je praktično izoliran. Najhuje pa je, da ne more več računati na angleško podporo. V Londonu seveda niso najbolj napredni,

vendar so realisti. Angleži se zavedajo bolj kot Rodezijci, da južnoafriški predsednik John Vorster komaj čaka, da bi bilo rešeno rodezijsko vprašanje, od katerega je odvisen nadaljnji obstoj njegove države. Zadnje čase vse bolj pogosto daje razumeti, da bi raje živel v dobrem sosedstvu z afriškimi državami, kot pa da bi priskočil na pomoč umirajoči beli Rodeziji. Nobenega dvoma ni, da bo prišel na dan s spektakularnimi potezi, da bi odstranil neugoden vtis vsled intervencije v Angoli.

Zakaj se rodezijski režim boji predati oblast domačinom, čeprav je splošno znano, da v sosednjih državah ni rastističnih izpadov nasproti belcem? Četrta milijona belcev, ki jih režimski dnevni tisk nenehno hujska proti pravih domačinom, se najbrž boji, da jim bodo črnci odvzeli vse imetje, da jih bodo »divje horde« poklale ali pognale v morje. Toda niti vodja zmernejšega »notranjega« krila ANC (African national council (afriški nacionalni svet)) niti vodja »zunanjega« krila, angličanski škof Muzoreva, nimata takšnih namenov. Kaže, da se je panični strah politika Iana Smitha, ki se bo zaradi tega raje boril do zadnje kaplje krvi, kot da bi pristal na pametno rešitev. To pomeni, da bo boj po njegovi krivdi neusmiljen.

Zaradi množične histerije so belci usta-

Prizor, ki kljub temu, da živimo v civilizaciji dvajsetega stoletja, ni nobena redkost. V Rodeziji ga lahko vidiš vsak dan: Smithovi policaji (čeprav so temnopoliti) z dresiranim psom ob aretaciji dveh domačinov.

novili avtonomne samoobrambne organizacije vzdolž tisoč kilometrov dolge meje z Mozambikom. Moški, ženske in celo otroci z orožjem v rokah sodelujejo v vojaško organiziranih vodih, da bi zaščitili raztresene farme, ki so obdane z bodečo žico. Mnoge med njimi so v radijski zvezi z najbližjo vojaško postojanko in na strehah imajo številko, po kateri jo lahko razpoznajo helikopterji. Vojska ima s seboj pse, ki so izvežbani za lov na črnce.

Po podatkih organizacije Amnesty International (ki gotovo ni levičarska) je Smithov režim spravljal v »strateška naselja« (kot nekoč Američani v Vietnamu in Portugalci v Mozambiku) že 300.000 domačinov. Policijska ura je tam v veljavi po dvanajst ur na dan in kdor jo prekrši, ga ustrelijo na mestu. Policijske enote so z napalnom požgale cele vasi tudi na mozambiškem ozemlju. Toda kaj naj stori četrta milijona rasistov proti šestim milijonom domačinov? Rodezijska vojska razen tega šteje smu 40.000 pripadnikov in še teh

je polovica temnopolnih, ki se bodo lepega dne uprli svojim gospodarjem. Močno je letalstvo in precej helikopterjev, vendar je vse to primerno samo za čelne spopade ne pa za gverilsko vojskovanje. Angolčani in Mozambičani so si izbojevali svobodo z gverilo in podporo preproste ga ljudstva.

Podobna situacija je tudi v bližnji Namibiji. Črncev je tam milijon, vlada pa jim 90.000 belcev, od katerih je tretjina nemškega rodu. Zadnja leta naseljujejo številne rojake iz Zahodne Nemčije. Tudi ti so nedostopni za nove ideje in ne morejo razumeti, da živimo v novih časih. Kritizirajo celo južnoafriško vlado, ker je po njihovem mnenju preveč popustljiva do črncev. Navdušujejo se za Hitlerjeve zamisli in tiskajo številne brošure z nacistično vsebino. Tudi njihovo ravnanje z domačim prebivalstvom močno spominja na tiste čase, ko so njihovi somišljeniki gospodovali pri nas.

P. V.

Revolucija po tirih svobode

V zgodovini jugoslovanskih železnic so bili železničarji vse do osvoboditve v stalnem boju za svoje ekonomske in politične pravice. Struktura njihovega dela, njihova organizacijska povezanost po vsej Jugoslaviji pa je dajala možnosti za razvoj močne sindikalne organizacije in prav te okoliščine so predstavljale veliko nevarnost za vladajočo buržoazijo. Zato ne preseneča dejstvo, da sega revolucionarno delovanje železničarjev v leto 1918 in še nekaj pred tem, to je v same začetke razrednih gibanj pri nas.

V vrsti stavk v medvojnem obdobju je splošna železničarska stavka aprila leta 1920 po svojem pomenu, ostrini in obsegu, na samem vrhu. Jugoslovanska buržoazija, ki si je že utirala oblast in bila pripravljena začeti boj z revolucionarno razpoloženim nasprotnim razredom, je izzvala v napad najnaprednejši del jugoslovanskih delavcev, to je železničarje in druge prometne delavce.

Železničarji so bili ena prvih organiziranih skupin slovenskih in jugoslovanskih delavcev. Njihovi prvi štrajki segajo v leto 1894, v čas kraljevine Srbije, deset let kasneje pa se pojavijo na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini.

Slovenski železničarji so se organizirali že leta 1892, ko so na Dunaju ustanovili železničarsko organizacijo.

Iz prvih začetkov organiziranega razrednega boja slovenskih železničarjev, se je zlasti po letu 1918 razvilo neprekinjeno revolucionarno gibanje, ki je trajalo vse obdobje stare Jugoslavije, pa čeprav je bila pot težka in krvava.

Vrhunec revolucionarnega gibanja železničarjev v tem obdobju je bila prav gotovo stavka, ki so jo njeni voditelji-komunisti začeli v razmerah prehranjevalne krize, nezno rastočih cen, revolucionarnem razpoloženju »lačnih želodcev«.

Ponekod se je gibanje razvilo celo v boj za oblast, na splošno pa so pričakovali, da jim bo stavka prinesla temeljite družbene spremembe.

Mezno gibanje se je razvilo v pravo politično bitko, stavka železničarjev pa je le pomenila zametke političnega gibanja, saj je bila navsezadnje usmerjena proti delodajalcu, ki je bila za večino stavkajočih — država.

Stavka je povečala razdor med komunisti in socialnimi demokrati tistega časa, odkrila pa je tudi vse prijatelje in sovražnike delavskega gibanja. Stavka ima izjemen pomen v zgodovini delavskega gibanja ne samo zato, ker je železničarjem dala hitre in velike gnotne pridobitve, temveč tudi zato, ker je pokazala, kaj pomeni močna organizacija in visoko razvita delavska solidarnost v borbi. Pri tem ne moremo mimo zmotnega upanja nekaterih voditeljev stranke, ki so mislili, da bo država popustila pred enotnim nastopom delavstva in da bodo na ta način dosegli spremembo socialne ureditve.

Tudi napako stavkovnega vodstva je težko pozabiti, saj niso pravočasno zaključili

čili večdnega štrajka, ki je že dosegel vrhunec in se zato v končni fazi tako tragično končal.

Kljub nekaterim neuspehom pa so železničarska in splošna stavka ter drugi takratni boji pripeljali slovensko delavsko gibanje do revolucionarne usmerjenosti in pomenijo prelomnico v pogledu osvobajanja delavskega razreda izpod vpliva reformističnih zmot.

REVOLUCIJA SE NADALJUJE

Streli na Zaloški cesti so sicer razbili protestni pohod, niso pa mogli zatreti revolucionarnega duha železničarjev ter drugih slovenskih in jugoslovanskih delavcev. Revolucija se je nadaljevala in je pred 35 leti, ko se je ob napadu fašizma zrušila jugoslovanska monarhija, prerasla v vstajo slovenskega in jugoslovanskega naroda. To ni bila le borba proti okupatorju, temveč tudi proti krvnikom z Zaloške ceste.

Osvobodilni boj je bil daljši in bolj krvav, k zmagi pa so železničarji prispevali velik delež, saj je bilo 90 odstotkov železničarjev v Sloveniji aktivno vključenih v OF, tisoči pa so se s puško v roki borili proti okupatorju in domačim izdajalcem.

Ko so fašisti spremenili Ljubljano v edinstveno koncentracijsko taborišče v Evropi, so bili tudi železničarji tisti, ki so omogočali prehode skozi okupatorjeve žice.

Komunistična partija je imela v železničarskih vrstah močno oporo in mnogo sodelavcev. Revolucionarna preteklost in izredno dobra organiziranost, ki je rodila prve sadove že v letu 1920, sta mnogo prispevali k ustanavljanju železničarskih odborov OF takoj po ustanovitvi te organizacije.

Akcije Osvobodilne fronte med železničarji so bile organizirane tako, da je prometno osebje sabotiralo izvajanje voznega reda, preusmerjalo pošiljke in vlake, dajalo pomoč pri sabotažnih akcijah v voznem parku, prenašalo ilegalno gradivo in literaturo. Veliko ilegalcev je bilo prepeklanih na določena mesta za zvezo in podobno.

Kurilniško osebje je kvarilo lokomotive, zanemarjalo signalna opozorila, »trgal« kompozicije vlakov na progah in podobno.

Železničarji so bili med vojno izredno zanesljiva zveza, saj so se le-ti lahko gibal dokaj neovirano z železniškimi legitimacijami. Tudi med ilegalci je bilo mnogo takih, ki so imeli te izkaznice.

V pismu tovariša Kardelja Titu leta 1942 je med drugim omenjeno tudi dejstvo, da je železnica najbolj zanesljivi »kanal«.

Železnica, ki je bila že leta 1941 zelo pomembna prometna žila osvobodilnega gibanja, je po postavitvi žične prepreke okoli Ljubljane postala še veliko pomembnejša.

Delež železničarjev v vsej naši domovini med NOB je bil tako pomemben, da bi s še tako izčrpnim opisom ne zajeli vsega, kar njihovo gibanje zasluži. Morda bo dovolj podatek, da je darovalo svoja življenja za svobodo kar 582 slovenskih železničarjev.

SPOSOBNI OPRAVITI VSAKO ZAČRTANO NALOGO

Zmagovitega maja leta 1945 revolucija še ni bila končana. Prvi povojni napor so bili usmerjeni v izgradnjo porušene domovine.

S socialističnim samoupravljanjem smo dosegli svobodnejši položaj delavcev, ki danes lahko odločajo o razvoju proizvodnje in sodelujejo v vseh družbenih organizacijah in življenju nasploh.

Če sta bili Zaloška cesta in NOB prvi dve stopnji v zgodovini naše revolucije, je samoupravljanje gotovo njeno tretje obdobje. Vsa prihodnost pa je še bolj kot doslej v rokah našega delavca in občana.

ANDREJ SKALERIČ

DELOVNA ZMAGA — 18. novembra 1947 je na progi Šamac—Sarajevo, ki jo je zgradila mladina v enem letu, zapeljal prvi vlak.

S SEJE PREDSEDSTVA ZVEZNEGA ODBORA ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Družbena samozaščita — dolg in obveznost vseh nas

Ko je predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije šestega in sedmega aprila letos razpravljalo o dejavnosti in prihodnjih nalogah borčevske organizacije pri uresničevanju družbene samozaščite, so udeleženci seje pozitivno ocenili zavzetost borcev na tem področju. Poudarili so, da mora biti njihov prispevek — glede na njihove revolucionarne izkušnje in ugled, ki ga imajo v družbi — v prihodnje še večji, vse naloge v zvezi s tem pa morajo uresničevati skupno z drugimi socialističnimi silami.

Kaj je pravzaprav družbena samozaščita?

V zelo živahni razpravi so člani predsedstva ugotovili, da gre za izredno kompleksno vprašanje. Dejstvo je namreč, da smo splošni ljudski obrambi namenili več pozornosti kot družbeni samozaščiti in to od organiziranja enot, njihove opremljenosti, pa do načrtovanja vaj in stalnega izpopolnjevanja, kar je — da se ne razumemo napak, še kako prav, saj smo s tem krepili pridobitve naše revolucije in našega samoupravljanja.

Družbena samozaščita je bila pri vsem tem do neke mere zastopljena, kljub temu, da je to izredno pomembno področje in v vsakodnevem življenju vprašanje, ki se pojavlja skorajda na slehernem koraku.

Priče smo kraji družbene imovine, požiganju gozdov in industrijskih objektov — povzročitelji pa niso vedno neznan — priče smo mnogim prometnim in

drugim nesrečam... Vrsta teh pojavov je žal večkrat rezultat dela najrazličnejših protirevolucionarnih in sovražnih skupin ter posameznikov, vse to pa je mogoče preprečiti ali vsaj močno omejiti.

Revolucionarne tradicije, etika in morala borcev, jugoslovanski socialistični patriotizem in domoljubje pa imajo — kar so na seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije še posebej poudarili — odločilno vlogo pri krepitvi družbene samozaščite, zasnovane na organizirani akciji vseh družbenih dejavnikov in posameznikov v boju proti raznim oblikam delovanja zunanega in notranjega sovražnika ter nosilcem raznovrstnih protisocialističnih teženj pri nas.

Na kratko: osnovno sporočilo predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije v zvezi z uresničevanjem družbene samozaščite — ene osnovnih nalog ZZB NOV kot politične organizacije — naslovljeno borčevskim organizacijam in članstvu je, da mora še naprej in še skrbneje delovati, skupaj z drugimi družbenopolitičnimi silami naše družbe in posamezniki, pri uresničevanju dejavnosti zaščite varnosti in sigurnosti naše samoupravne socialistične skupnosti.

Naloga slehernega borca in slehernega člana naše družbe pa je aktivno delovanje v družbeni samozaščiti tam, kjer živi in dela!

(PO »CETRTM JULIJU«)

BERITE

TV 15

TRAVNIK V PLAMENIH UPORA

Požgana vas Travniki — fotografija iz leta 1942

Po razpadu stare Jugoslavije se je privarila v Loški potok vojska — italijanska divizija »Ravenna«. Zasedli so vsa važnejša poslopja, vasi pa so »preplavili« vojaki s konji in mulami. Prepolni so jih bili vrtovi in gmajne. Ker niso imeli dovolj hrane, so mule in konji popasli travo s koreninami vred, drevje pa obžrli, da se je potem posušilo. Italijani so se do prebivalstva obnašali dokaj objestno: prepodili so ljudi iz spalnic, v katerih so morali pripraviti ležišča za oficirje. Po dvoriščih so vojaki pobirali kokoši in jajca. Videti je bilo, kot da Italijani ne mislijo na nič drugega kot na to, da bi se najedli.

Največ vojaštva je bilo v Travniku, saj je bila vas — čeprav je velika — dobesedno z njimi preplavljena. Tudi škoda, ki so jo napravili, je bila tam največja. Zategadelj so si ljudje želeli to, da bi se Italijanov čimprej iznebili.

V nedeljo 4. maja 1941 so se Italijani dvignili in odšli. Se prej pa so z lepaki in Mussolinijevimi ter kraljevimi slikami prepleli zidove, po hišah pa izobesili italijanske zastave. In čeprav fašisti tedaj še niso pokazali svoje surovosti, so ljudje zaslutili, da jim okupacija ne prinaša nič dobrega.

Jasno je, da so se tega zavedali najbolj prav v Travniku, kjer je pred vojno delovala sokolska organizacija in je bila za vest mladih na dokaj visoki stopnji. No, in ob tej priložnosti se je ponudila možnost, da se izkažejo. V noči od 4. na 5. maj je nastopilo več fantov: sneli in odnesli so italijanske zastave ter raztrgali in obmetavali z blatom Mussolinijeve in kraljeve slike.

Zjutraj je bil videz prejšnjega dne popolnoma spremenjen. Večini se je zdelo početje mladih pravilno, posamezniki pa so se prestrašili. Med temi je bil trgovec Podjed, ki je prvi odšel in sporočil karabinerjem, kaj se je bilo ponoči zgodilo.

Italijani so bili razjarjeni: kdo si je vendar upal kaj takega napraviti! Prihru-meli so fašisti in zelo surovo postopali z ljudmi. Kdor je le omenil zastave ali lepake, so ga zaprli, pretepali in zasliševali. Nekatere so po zaslišanju izpustili, druge pa pridržali v zaporu. Ljudje so v strahu marsikaj povedali in so zato »krivce« kmalu odkrili.

Naposled so izpustili vse, pridržali pa so Karla Mikuliča iz Bele vode, Alojza Bartola (Antonovega), Ivana Bambiča (Miklavčevega), Jožeta Benčina, Franca Lavriča (Rusovega), Rudolfa Lavriča (Lovričevega), Antona Benčina (Navskega) — vsi iz Travnika, in Ivana Šega iz Šegove vasi. Zvezali so jih in odgnali v ljubljanske zapore, od tam pa na Reko in jih 15. julija 1941 postavili pred vojaško sodišče drugega armadnega zbora.

Na sodišče so bili poklicani kot pričé tudi Ivan Lavrič (Krajčev), France Benčina in Jože Benčina (Johanov) ter 11-letni pionir Ivan Bartol. Obsojenih je bilo osem: Ivan Bambič na 3 in pol let zavora, Alojz Bartol na 2 leti zavora, Jože Benčina in France na leto in pol zavora, Ivan Šega na leto in pol zavora, Rudolf Lavrič, Franc Lavrič in Ivan Lavrič pa vsak na leto dni zavora. Med obsojenimi sta bila France Benčina in Ivan Lavrič, ki sta prišla tja kot pričé. Oproščeni so bili štirje zaradi pomanjkanja dokazov in mladostnosti.

Karel Mikulič, nosilec »spomenice 1941« se teh dogodkov danes spominja takole:

»V nedeljo popoldne 4. maja 1941 smo se fantje, ko smo prišli od Bele vode, zbrali pred Bartolovo gostilno v Travniku. Ko sem se ozrl na nasprotno stran, sem zagledal na Krajčevi hiši veliko Mussolinijevo sliko. Pograbil sem kol in z njim lepak raztrgal. Starejši moški, ki so tam sedeli, so me posvarili. Jaz se za to še zmenil nisem, zakaj v meni je kar vrelo: te slike, parole in zastave so se mi zdele kot posmeh temu, kar sem čutil v sebi.

Potem se nisem mogel umiriti. Zvečer sem šel na Hrib, kjer sem se srečal z Ivanom Šego iz Šegove vasi in Ivanom Bambičem iz Travnika. Vsi trije smo bili enakih misli, pa smo se odločili za akcijo. Namenili smo se v Travniki. Na Kapli nad Koyevo trgovino smo zagledali zastavo. Bambič je dvignil Šega, ki jo je strgal z droga in poteptal v blato. S Šego smo se nato razšli, z Bambičem pa sva nadaljevala akcijo. Ker je bila zastava na Podjedovi trgovini zelo visoko, sva šla v sosedov skedenj po lestev in tako snela tudi tisto zastavo. Nato sva obmetavala z blatom Mussolinijeve in kraljeve slike ter trgala lepake. Ker je po cesti prihajal nekdo in naju zasledoval, sva zbežala.

Zastave sem odnesel domov. Vrgel sem jih pod stopnice in nato odšel v Glazuto, kjer sem delal na parni žagi.

Italijani so še isti dan zvedeli za našo akcijo. Fašisti so množično zapirali ljudi. Krog se je ožil in kmalu so nas imeli zbrane. Ko so prišli k Veli vodi, jih je moj brat Janez še pravočasno opazil, da je lahko pobral zastave in jih vrgel v razbeljeno krušno peč, kjer so zgorele, še preden so prišli fašisti.

Fašisti so nato odvedli mater in brata ter ju zaprli. Meni so sporočili vaščani, naj pridem in se javim. Ker sem bil prepričan, da o trganju zastav ne ve nihče nič, sem prišel. Takoj so me zasliševali in topli, jaz pa sem tajil. Ko so pripeljali nekoga, ki me je videl, da sem raztrgal lepak, sem molčal. Zvezali so me in zastražili. Ves čas sem bil vklejen. Šele ko so nas pripeljali v ljubljanske zapore, so me odvezali. Na zaslišanju v Ljubljani sem povedal, da sem klical dekleta in da sem lahko s kolom, s katerim sem potrkal na okno, poškodoval lepak. Tudi Šega in Bambič nista o meni nič povedala. Ker nisem ničesar priznal, sem bil na glavni obravnavi oproščen.«

☆

Alojz Bartol, rezervni podpolkovnik JLA pa pove:

»Kot mladincu, ki sem bil vzgojen v sokolskih vrstah, mi ni hotelo iti v glavo, da je stara jugoslovanska vojska tako nečastno končala. Še huje mi je bilo, ker sem moral toliko časa gledati italijanske vojake in njihovo početje. Najbolj pa so me bodle v oči Mussolinijeve slike ter razna gesla in parole po zidovih, čeprav njihove vsebine nisem razumel. Zato sem komaj čakal, da so Italijani odšli. No, in ko sem prisostvoval pogovoru med Vrtačnikom, Čukom, Bobnarjevim Korletom in drugimi o tem, da bosta Italija in Nemčija kljub doseženim uspehom nazadnje le izgubili vojno, me je navdušilo. Zato smo se akcije, ki jo je začel Karel Mikulič že v nedeljo popoldne, razveselili tudi mi mladi. Obmetavali smo Mussolinijeve in kraljeve slike z blatom in jih mazali z rdečo barvo. Ker so nas nekateri videli, so nas kmalu aretirali. Zasliševali so nas in pre-

tepali, nato pa odpeljali v ljubljanske zapore, od tam pa na Reko, kjer so nam sodili. Mene so obsodili na dve leti zavora. Prestajal sem ga v Kopru, Viterbi in drugih krajih Italije.

V zaporu smo zvedeli, da smo bili prvi, ki smo prišli v italijanske zapore iz okupirane Slovenije. V Kopru smo se seznanili s tovariši: Ivanom Ivančičem, Pinom Tomažičem, Vandalom in drugimi, ki so čakali na zloglasen »tržaški proces«. Z Ivančičem sem bil dva meseca zaprt v istem prostoru. Moram reči, da teh tovarišev ni bilo prav nič strah tega, kar se je poznaje z njimi zgodilo. To me je še bolj utrdilo v boju za našo stvar.«

☆

France Benčina, upokojenec pa je doživel te dogodke takole:

»Dobro se spominjam, da je prišel k nam debelusen oficir in zahteval, naj mu mati in oče odstopita posteljo. Potem je ta oficir k nam hodil spat. Mene in brata Jožeta je to zelo jezilo, saj sva uvidela, da pod Italijo nimamo pravice niti do lastne postelje. K nam je pogosto zahajal stric Karel Lavrič (Bobnarjev Korle). Meni in bratu je tolmačil namen okupacije in pomen borbe proti okupatorju, ki da se pripravlja. To je naju opogumilo. Zato sem jaz, moj brat in Ivan Lavrič (Krajčev) 4. maja, brž ko so odšli Italijani, raztrgali Mussolinijevo sliko in jo zažgali. Delo smo nadaljevali ponoči, ko so bili v akciji tudi

odločili, da jih bomo pometali na tla. Ker so visele dokaj visoko, me je Bambič dvignil, da sem eno snel. Zmečkal sem jo in potlačil v blato. Potrgali smo tudi več lepakov in slik. Nato sem se jaz umaknil, Mikulič in Bambič pa sta nadaljevala s trganjem zastav.

Mene so čez nekaj dni poklicali v občinsko pisarno, češ da bom dobil delo. Ko pa sem prišel tja, so me prijeli in odgnali na žandarmerijsko postajo. Tam so me zasliševali in nato zaprli. Obsojen sem bil na leto in pol zavora.«

Tudi Ludvik Benčina, rezervni podpolkovnik JLA, in Franc Vesel (Malenski), ki sta se vračala s Hriba po policijski uri, sta raztrgala več slik in zastav. Ludvika so zaprli, in ker mu niso mogli nič dokazati, so ga izpustili. Ivan Zbačnik, rezervni podpolkovnik, pa pove, da je tedaj spodbujal mlade, naj trgajo lepake.

Zjutraj so s trganjem in mazanjem slik ter lepakov nadaljevali pionirji. Najhrabrejši je bil Ivan Bartol, ki bi bil pred vojaškim sodiščem obsojen, če ne bi bil premlad. Ciril Lavrič (Antončičev) pa se je pred fašisti zagovarjal, da je Mussoliniju narisal brke zato, ker se mu je zdel z brki veliko lepši.

Vsi, razen Bambiča, so se po kapitulaciji Italije vrnili domov in nato sodelovali v boju. Jože Benčina in Rudolf Lavrič sta kot borca XIV. divizije padla na Štajerskem. Ivan Lavrič je za posledicami življenja v zaporu 1968. leta umrl v Sodratici, Franc Lavrič pa je podpolkovnik v JLA.

ZAPISI IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

drugi. V naslednjih dneh so Italijani aretirali tudi našo trojko. Po zaslišanju so brata Jožeta pridržali, mene in Lavriča pa izpustili. Naju so poklicali na glavno obravnavo pred vojaško sodišče kot pričé in naju obsodili.

Nekaj časa smo bili zaprti v Kopru, nato pa so nas premeščali iz zavora v zapor po Italiji. Povsod so nas zaničevali, največje ponižanje pa smo doživeli v Firencah, kjer so na nas, ki smo bili zvezani, navalili ljudje, nam pljuvali v obraz in nas zmerjali z najgršimi izrazi.

Omenim naj še to, da smo se po kapitulaciji Italije vrnili domov. Z bratom sva odšla s IV. divizijo na Štajersko. Bila sva v prvi četi I. bataljona Tomšičeve brigade. Brat Jože je postal pomočnik političnega komisarja in je tik pred osvoboditvijo padel. Pokopal sem ga skupaj z borci v štajerskih gozdovih. Nekaj dni pozneje je prišlo obvestilo, da je napredoval v čin oficirja in da je odlikovan z ordenom za hrabrost.«

☆

Ivan Šega, upokojenec, ki živi v Šegovi vasi, pa pravi:

»Tiste nedelje smo se pozno ponoči dobili na Hribu s Karlom Mikuličem in Ivanom Bambičem. Bambič je že tam raztrgal nekaj plakatov. Nato smo šli v Travniki. Ko smo na Kapli zagledali zastave, smo se

Trganje zastav je bila ena prvih akcij proti okupatorju v Sloveniji. Za razvoj narodnoosvobodilnega boja v Travniku je imela velik pomen. Ni bil slučaj, da je bil pri Malnih ustanovljen že 29. 6. 1941 odbor OF za Loški potok, v katerem so bili razen dveh članov vsi iz Travnika. Po napadu na Lož so pri Beli vodi, ki je zaselek Travnika, nudili vso pomoč Šercerjevemu borcem. Tedaj so Italijani v Travniku zažgali dve hiši, v gostilno h Kapčevim pa so zgnali veliko moških in jih pretepali ves dan. Dne 31. 7. 1942 so na Opaldarjevem vrtu odbrali 14 moških in jih skupaj s 4 partizani, ki so jih bili ujeli, ustrelili v Sodolu. Zažgali so Travniki in Belo vodo, da je zgorelo 100 hiš in 110 gospodarskih poslopij. V postojanki na Taboru in Hribu so imeli zaprtih največ ljudi iz Travnika, 5 pa so jih ustrelili. Nad 200 Travnčanov je aktivno delovalo v NOB, ostali pa so bili pripravljeni dati vse, če bi bilo potrebno. Tudi to, da so jim požgali hiše, ni zlomilo upornega duha Travnčanov; delo za NOV je bilo še močnejše, čeprav so ljudje stanovali v kleteh požganih hiš. Iz Travnika je bilo v NOV 39 oficirjev in 22 podoficirjev, padlo pa je 69 ljudi. Malo vasi je v Sloveniji, ki so v času NOB dale toliko za našo zmago! Lahko pa rečemo, da je akcija, ki jo je mladina izvedla 4. in 5. maja 1941, veliko pripomogla k temu.

RUDOLF MOHAR

REVOLUCIONARNI DUH NI UMRL

Delo, pesem in sreča

Ko so spomladi leta 1945 utihnili strelj pušk in mitraljezov v gozdovih, ko je bil okupator izgnan in domovina svobodna, je bila pred nami nova, velika bitka. Dočakali smo svobodo, toda mesta so bila porušena, polja poteptana, ljudje pa lačni in izčrpani od vojnih grozot. Kljub temu ni bilo hudo zavihati rokavov. Grom pušk in mitraljezov je zamenjal jek krampov in lopat. Pred nami je bila nova naloga: obnoviti porušeno domovino, zagotoviti kruh vsem ljudem in na svoji zemlji postaviti temelje za novo, pravičnejšo družbo, družbo delovnih ljudi.

Med prvimi, ki so poprijeli za lopate, so bili spet borci: tisti, ki so se vsa leta vojne bojevali v gozdovih, aktivisti in kurirji, ki so vzdrževali zveze z zaledjem, pa tudi interniranci, katerih uporniškega duha niso strla najstrašnejša mučenja po številnih taboriščih.

S PESMIJO IN ZASTAVAMI NA DELO

Tovarišica Marija Humar, spomeničarka in borka od leta 1941., je bila v Šiški član občinskega štaba za prostovoljno delo in komandant terenskih akcij. »Ko smo se leta 1946 lotevali prvih prostovoljnih delovnih akcij, je bil naš cilj zagotoviti predvsem dovolj hrane za vse ljudi,« pripoveduje. »Ker smo morali krompir uporabljati tako za hrano kot za saditev, smo po AFŽ liniji organizirali ženske, da so hodile »vršičkat« krompir v akademski kolegij, hotel Union in drugam. Tam smo krompirju, ki je bil namenjen za prehrano, rezali vršičke in jih potem sadili. V javna skladišča pa smo hodile z lopatami obračati žito, da se ne bi pokvarilo, ker modernih silosov takrat še ni bilo.«

— »Pa so ženske takrat oparjavljale samo lažja dela?«

»Ne, ženske smo delale prav povsod. Često smo bile na tekmovalnih celih pred moškimi. Z bati smo utrjevale nasipe, prenašale opeko in vozile samokolnice. Prepeljati brez odhoda 26 samokolnic zemlje takrat za nas ni bilo težko. Včasih smo bile na nogah že, ko petelini še niso zapeli. Do sedmih zjutraj smo imele za seboj še štiri udarne ure, potem pa smo odšle na delo v tovarne in ustanove, gospodinje pa k domačim opravilom. Spominjam se, da je Zveza borcev nekoč organizirala akcijo nakladanja lesa v Cerknici. Zbrala se je

velika množica ljudi. Ves dan smo delali, dobili za kosilo partizanski golaž, zvečer pa šli domov s petjem in zastavami.«

Ko to pripoveduje, se tovarišica Humarjeva zamisli. »Danes leži po Ljubljani mnogo gradiva, za katerega se nihče ne zmeni. Takrat pa smo varovali vsak košček deske. Večkrat smo bili v položaju, ko smo tako potrebovali žebelje, da smo jih morali puliti iz desk in ravnati s kladivom. Na ta način smo dobili po več kil žebeljev, ki so nam bili še kako potrebni!«

Tovarišica Marija se še dobro spominja hude zime v letih 1946 in 1947, ko so ljudje z udarniškim delom odmetavali sneg po ljubljanskih ulicah. »Tudi danes bi se v našem mestu dalo s prostovoljnimi delom marsikaj narediti. Na deželi se to še dogaja, mi pa smo se, se zdi, pogospodili. Kar nekako žal mi je za tistimi časi,« pravi. »Želela bi, da bi tudi danes med ljudmi vladala takšna enotnost, povezanost in tovarištvo kot je bilo to v času, ko smo bili udarniki!«

TO JE BIL TOVARIŠTVO!

Tovariš Boris Jager je bil kot študent — aktivist leta 1942 v Ljubljani aretiran. Italijani so ga odpeljali v Gonars, Treviso—Monigo in nato na Rab; Po kapitulaciji Italije se je priključil partizanom in bil v Cankarjevi brigadi. Kot prva povojna generacija študentov je šel študirat na Višjo šolo za telesno kulturo v Beograd. Leta 1946, ko je končal šolanje, je odšel s 1. somborsko udarno brigado na progo Brčko—Banovići.

»Brigada je bila zame nekaj veličastnega,« se danes spominja tovariš Jager. »Bilo mi je

24 let in še vedno sem bil pod vtisom grozot iz taborišč in borb v gozdovih. V brigadi sem se v množičnosti, petju, zastavah in udarništvu začel zavedati svoje mladosti. Delali smo z veliko vnemo, s pravim udarniškim navdušenjem. Ne za denar, temveč zato, da bi dosegli čim večji uspeh. Brigade so tekmovalle med seboj za prehodno zastavo. Imeli smo skromen tabor. V njem sta vladala red in disciplina. Prizadevali smo si le, da bi čimveč naredili in dosegli čim boljši uspeh. Tudi za kulturno, športno in politično udejstvovanje se je vedno našel čas. Prirejali smo tečaje za nepismene, zvečer pa smo ob tabornem ognju plesali kolo. Tovarištva, ki je vladalo med nami, se ne da opisati. To je bilo vzdušje, ki je čisto naše, jugoslovansko, in da

temu, da so se bojevali v narodnoosvobodilnem boju, kljub temu, da so gradili porušeno domovino in niso imeli skoraj ničesar, razen tovarištva.

LJUDJE SO HOTELI DELATI

Tovariš Franc Vrhovec je bil med vojno aktivist, po osvoboditvi pa se je vključil v terenski odbor za prostovoljno delo. Bil je brigadir v tem odboru, kar pomeni, da je ljudi obveščal o delovnih akcijah in jih vodil na delo.

»Naša naloga je bila v glavnem, da smo vključevali v delo upokoјence in gospodinje. Potrebovali smo mnogo pridnih rok za čiščenje bunkerjev, gradnjo blokov, cest in industrijskih objektov. Delali smo od štirih zjutraj, pa do devedesetih zvečer.«

REPORTAŽA ZA »TV 15«

ga vpliv zahoda še ni dosegel. Bili smo iz vseh krajev Jugoslavije in vseh slojev: od kmečke mladine do delavcev in intelektualcev. Brigada nas je kaniila. Razbijala je razredne razlike med nami. Dobro se še spominjam, da sem se v brigadi spoprijateljil z nekim muslimanom. Tedaj so v Bosni še vedno zelo spoštovali stare običaje in tradicijo, zlasti žene so skrivale pred tujimi pogledi. Kljub temu pa mi je tovariš rekel: »Moj prijatelj si, vstopi v mojo hišo!« »Bil sem prvi tujec, ki ga je pripeljal k sebi domov in vedel sem da mi večje časti ne bi mogel izkazati.«

Ko Boris Jager danes razmišlja o svoji mladosti, pravi, da so bili srečna generacija. Kljub

tih, ko so morale gospodinje domov, da bi skuhale kosilo. Ob petih popoldne smo se spet zbrali in delali, dokler se je videlo. Ljudi ni bilo treba dosti vzpodbujati. Bili so navdušeni za delo. Iz najbližje okolice, ki je obsegala približno deset ulic, se je prijavilo vsaj 10—20 ljudi vsak dan.

Leta 1947 smo začeli udarniško pripravljati teren za gradnjo Litostroja. Tudi glasbeno šolo Franca Sturma in dom Partizana v Zgornji Šiški smo zgradili udarniško. Strop v domu Partizana smo delali brez prestanka od enih popoldne do šestih zjutraj in nihče se ni pritoževal, da je utrujen.«

NIKOLI NISMO BILI TAKO UTRUJENI, DA NE BI PLESALI

Tovariš Vrhovec je dobil za udarniško delo zlato značko. Pravi, da je v tem času opravil vsaj osem do devetdeset udarniških ur. Pridružil se je tudi delu prvih mladinskih delovnih brigad, ki so gradile progo Brčko — Banovići. Bil je proglašen za udarnika. To pa v tistih časih mladostnega zagona in tekmovalnosti, kdo bo naredil več, verjetno ni bilo lahko. Tudi podatek, da jih je bilo iz brigade Majde Šilc samo pet proglašanih za udarnike, zgovorno govori o tem. Tovariš Vrhovec pravi, da bi takoj spet šel v brigado, če ne zaradi dru-

gega pa zaradi tovarištva, ki je vladalo med brigadirji.

Tudi progo Samac — Sarajevo je tovariš Vrhovec pomagal graditi. Bil je v brigadi Lojzeta Ajdišča s še šestimi brigadami iz vseh jugoslovanskih republik. »Zemlja je bila težka in zelo naporno smo delali,« se spominja danes. »Kljub temu pa smo bili po delu pripravljeni za številne aktivnosti. Učil sem se ruski jezik, ukvarjali smo se tudi s športom in skrbeli za kulturne prireditve.«

★

Tudi tovarišica Anica Kunstek — Novakova se je z brigado Toneta Tomšiča udeležila mladinske delovne akcije Brčko — Banovići. Spominja se še, da so se od Slavonskega Broda do Bukina pri Tuzli peljali s »čirotom«. Taborišče je bilo v ozki dolinici, kjer so si pod velikimi platnenimi strehami napravili ležišča iz praproti in vej. »Bilo je zares lepo,« se spominja.

»Gradili smo nasip za železnico. Delali smo v treh izmenah, od jutra, pa do devetih zvečer. Med nami je vladalo pravo tovarištvo. Čudovito smo se razumeli in drug drugemu pomagali. Vsak večer smo imeli taborni ogenj in program. Stražarji so bili oboroženi s puškami. Nekega večera, ko smo sedeli ob tabornem ognju, so začeli streljati. Pogasili smo ogenj in se skrili v šotore. Kasneje so nam povedali, da so se približali ustaši, ki so tiste dni še vedno hodili okrog.«

Tovarišica Novakova pa ni delala samo v brigadi. Bila je tudi med tistimi, ki so zasidili prve lopate za novo polikliniko.

»Ob nedeljah smo hodili na Brezovico graditi cesto Ljubljana — Vrhnika in v bližino Postojne, kjer smo pomagali pri regulaciji potokov.« »Delo ob nedeljah, to je bil naš vikend,« pravi danes. Ker je bila navdušena nad delom na progi Brčko — Banovići, se je leto dni kasneje udeležila tudi gradnje proge Samac — Sarajevo. »En dan prej so me vprašali, če grem, naslednje jutro pa smo že odpotovali,« pravi. »Imela sem veliko voljo do dela. Na dan sem zvozila tudi do 150 samokolnic, fantje pa še več. Naša brigada (VI. ljubljanska — Dakijeva brigada) je bila imenovana za udarno.« Anica ima na brigadirsko leta kar najlepše spomine. Ko jo pobaramo, če bi šla zopet v brigado, če bi bila ponovno mlada, nam pove: »Tudi pri teh letih bi ponovno šla, samo, če bi mi zdravje to dopuščalo.«

LENJA VIPOTNIK

Brigadirji pri gradnji proge Brčko—Banovići, v ospredju Boris Jager

Marija Humar

Boris Jager

Franc Vrhovec

Praznovanje 1. maja in delo naprednih ljudi so bili močan, premočan preprih oblastem

NOVA DOBA PRIHAJA,
KO BO VSAK DELAVEC ČLOVEK,
KO BO VSAK ČLOVEK DELAVEC.

Srečko Kosovel

DRUŠTVA KMEČKIH FANTOV IN DEKLET, CELICE PRIPRAVLJENE ZA OF IN NJENE TERENSKO ODBORE

(Mara Rupena-Osolnik)

Zveza društev kmečkih fantov in deklet je bila množična organizacija kmečke mladine. Center je imela v Ljubljani in je delovala pod vplivom Komunistične partije, ki je imela svoje predstavnike tudi v teh društvih. Društva so se borila za čim bolj napredni program, saj poleg delavcev so v tistih časih tudi kmetje živeli zelo slabo. Trli so jih davki, slaba možnost prodaje, pomanjkanje zvez, slabe socialne razmere, veliko jih je odhajalo v tujino. Tisti, ki so ostali, so tolkli veliko revščino in močno garali. Bo že nekaj na tem, da prav lakota in delo bistrita možgane in ošila jeziki ter misli. Vse več je bilo mladit, ki so se pričeli šolati, čeprav je to nekaj stalo in smo se otroci ure in ure vozili do šole in dosti tudi pešali. Pa vsaka stvar ima tudi dobro stran. Tako smo imeli priložnost, da smo se med seboj dobro spoznali, se pogovarjali, debatirali, prebirali spise, brali časopise, revije in domačo ter tujo literaturo. Mnogi starši so bili napredni, veliko je bilo učiteljev, ki smo jih ohranili v spominu kot napredne in pogumne ljudi. Vsi smo iskali nekaj boljšega, pravičnejšega, lepšega, čeprav nihče ni natančno vedel, kaj naj bi to pravzaprav bilo. Bila pa je nepremagljiva volja, da tisto najdemo ali vsaj iščemo.

Razvijali smo smisel za pravico, disciplino do dela in odnos do lepega. Kot je nekoč dejal Boris Kraigher, tudi lepo se je treba naučiti gledati in razumeti. Kulturi je Komunistična partija posvetila veliko pozornost v predvojnem in medvojnem razdobju. Razvijala je ne le interes za branje leposlovnih knjig, ampak tudi vzgajala ljudi za osvajanje čim bolj kulturnih navad. Globoko so se mi vtisnile v spomin besede Dolfi Jakla, da moramo literaturo ne le brati, ampak jo osvojiti v tisti meri, da bomo znali enakopravno razpravljati o njej tudi z izobraženstvom.

Tabor visokošolk Ljubljanske univerze peleti 1940 pri sv. Duhu v Halozah

Pri nas doma je bila knjižnica in vem, da je šla Mati Gorkega iz rok v roke, prav tako Na dnu, pa Zola, Mickiewicz, med našimi pa predvsem: Prešeren, Cankar, Kranjc, Čufar, Klopčič, Milka Zicina, Manca Komanova, Milena Mohoričeva, Zofka Kvedrova, Jurčič, Finžgar. Imena, ki se jih s spoštovanjem spominjam v času svojega šolanja so še: Tilka Sumrakova, Reza Slovenova, Lunaček, Houbelk, Obrekar, Perpar, Erker, Danev, Drago Košmrlj, Živa Kraigherjeva, Kovač iz Prekmurja, Jaklovi, Mačkovi, Majcnovi, Ocepkovala in bolničarka Pavla Košir, Slapšek, Boršnar, in še kdo. Vsi napredni in zavedni ljudje, člani univerzitetnih društev, Slovenskega kluba itd. Ne smemo pozabiti, da smo se od teh ljudi mnogo naučili, prav tako smo imeli stike tudi z mnogimi samorastniki na likovnem področju, tudi s Hlebinjsko šolo.

Največji ponos je bilo takrat za nas delo in izobraževanje. Vsak je želel čim več prebrati, čim več vedeti. Zavedali smo se, da je bilo znanje, in je še, največje bogastvo. Spominim pa se tudi bolj veselih uric. Raznih kulturnih prireditev, pa nastopov novomeškega škrjančka, kjer je pelala tudi moja sestra, šolskega instrumentalnega orkestra, prvega radia doma v Mirni peči, posebno pa tekmovanje žajnic in koscev, ki so bila pravo doživetje. Bila je povorka, govori o delavcih v svetu in doma, diplome za najbolj pridne in sposobne kmete. Tekmovanj v ročnih spretnostih je bilo takrat še veliko po vsej dolenski pokrajini.

Ceprav se danes morda ne moremo strinjati z nekaterimi odnosi ljudi do dela ali socialističnih vrednot, pa ostaja zaupanje v našega človeka in njegovo delovnost, saj lahko na lastne oči opazujemo, da so ponekod zmožni pravzaprav iz nič napraviti objekte in tovarne, ki širijo ime naše države po vsem svetu.

Se enkrat omenim, da je bila po mojem prepričanju partija pred vojno in med njo resnično tista sila, ki je lahko dajala ljudem mnoge odgovore na njihova vprašanja, saj se v tej zvezi spominjam številnih taborov, pa tudi naših debatnih večerov, ki niso bili le ob prvem maju, ampak kar naprej. Nič jim ni bilo ovira, nič jih ni uničilo, kot tudi rdečih nageljnove.

NIČ NAS NI USTAVILO

(dr. Bratko Kreft)

Dne 23. februarja je minilo petdeset let, ko smo člani literarno-dramskega krožka Ivan Cankar in glavni sodelavci revije Mladine nastopili z literarnim in recitacijskim večerom v rudarskem Zagorju. To sicer za nekatere sodelavce tega večera ni bil prvi nastop med delavstvom, ker smo bili nekateri že pred tem člani ljubljanskega delavsko-kulturno-prosvetnega društva Svoboda, ki je imela najprej svoje prostore v Zidovski ulici, pozneje pa se je preselila na Novi trg v Železničarski ali Delavski dom, kakor so ga nekateri tudi imenovali. V Ljubljani so bile takrat štiri podružnice zveze Svoboda: v centru, na Viču, v Mostah in Šiški, kjer je bil zelo marljiv tudi telovadni odsek. Društva so imela namreč ponekod tudi svoje športe (nogomet, kolesarji), telovadne in pevske odseke, manjše knjižnice in gledališke skupine. Med zadnjimi sta bila, kolikor se spominjam, zelo aktivna gledališka odseka na Jesenicah in v Trbovljah. Prav tako je centrala v Ljubljani organizirala po društvih različna predavanja tako v Ljubljani kakor izven Ljubljane. Stiska pa je bila s predavatelji, ker jih je bilo premalo, potrebe in zahteve pa so bile povsod velike. Zlasti je manjkalo strokovnjakov za predavanja o marksizmu, to se pravi o znanstvenem socializmu. Za predavanja splošno izobraževalnega značaja je centrala Svobode večkrat povabila tudi strokovnjake, ki sami niso bili socialisti, kaj šele komunisti. Takšne strokovnjake pa je bilo težko dobiti tudi zaradi tega, ker centrala Svobode ni mogla plačevati honorarjev, ali pa so bili tako nizki, da so bili le simbolični. Člani Svobode smo morali predavati in delati zastonj, ker nam je bilo samo po sebi razumljivo. Plačano smo dobili le potnino, če je bilo predavanje zunaj Ljubljane. Dnevnic takrat tudi nismo poznali. Kdor je delal v delavskih organizacijah, je moral delati iz prepričanja in požrtvovalnosti.

Nekje v začetku tridesetih let je bila ustanovljena v okviru Zveze Svobod Delavska univerza, ki je imela svoje prostore v Delavski zbornici na Miklošičevi cesti 28. Njene prireditve in predavanja so bila v dvorani, kjer predvaja danes jugoslovanska kinoteka svoje filme. Dvorana z odrom je bila zgrajena na pobudo in pritisk članov Delavskega odra Svobode, ki smo ga skupaj s socialisti in komunisti ustanovili jeseni leta 1927. Najprej sem ga vodil sam, nato pa zlasti Ferdo Delak, ki je v tej gledališki in predavateljski dvorani uprizoril več predstav. Odrpeli smo jo z uprizoritvijo dramatizacije Tolstojevskega romana »Vstajenje«. Delavska (ali) tudi Ljudska univerza je prirejala tudi koncertno-recitacijske večere, ki jih je organiziral tajnik Strokovne komisije književnik Ivan Vuk. Da bi delavstvu posredovali socialistično usmerjeno leposlovno in znanstveno literaturo, smo leta 1929 ustanovili Cankarjevo družbo, ki bi naj bila za socialistično gibanje isto, kar je bila za liberalno Vodnikova družba, za klerikalno pa Mohorjeva družba. Cankarjeva družba je (kakor danes Prešernova družba) izdala vsako leto poleg svojega koledarja tudi nekaj knjig. Poleg Vuka, C. Stukelja je zanj zaslužen zlasti prof. B.

Teply. To in še marsikaj bi bilo potrebno povedati o predvojnem kulturno-prosvetnem in izobraževalnem delu med delavstvom, pa tudi med naprednimi člani kmečkih fantov in deklet, s katerimi smo bili povezani. Delavsko kulturno-prosvetno delo med obema vojnima v okviru zveze Svobode in izven nje (takšno je bilo na Jesenicah) zasluži že dolgo, da bi ga raziskal in opisal kdo izmed kulturnih zgodovinarjev, saj je pomemben del slovenske kulturne zgodovine. Tudi njegov delež pri osveščanju ljudskih množic, da so se tako hitro in spontano odzvale leta 1941 OF, je veliko večji, kakor se danes ve in misli.

Kar sem tu povedal, je le skromno opozorilo na veliko delo, ki je bilo opravljeno kljub težkim razmeram med obema vojnima. Niso mu z vsemi silami nasprotovale le razne liberalne in klerikalne organizacije, ki so jih finančno znatno podpirale njihove politične stranke, marveč so stalno prežali nad delavskim kulturno-prosvetnim gibanjem tudi policija, orožništvo in cenzura.

RAZMIŠLJANJA OB 1. MAJU

(Vera Novak-Marentič-Franca)

Moj najlepši prvi maj je bila velika prvomajska proslava leta 1946 v Ljubljani. To je bil naš prvi maj v svobodi, ki smo jo tako dolgo in težko pričakovali. Zdi se mi, da nikdar ni prišlo v Ljubljano toliko delovnih ljudi iz vseh krajev Slovenije — tudi Primorske in Koroške — iz vseh delovnih kolektivov. Bili so delavci, kmetje, mladina, stari borci in še in še. Vsak delovni kolektiv je skušal prikazati svoje uspehe. Bilo je mogočno, enkratno doživetje, da smo bili spet svobodni in popolnoma enotni — res vsi enaki v prizadevanju, da vložimo vse svoje sile v obnovo in razvoj naše skupnosti.

Ko se danes spominjam tedanje delovne vne in tudi rezultatov, vem, da je vsak človek, star ali mlad, z veseljem premagoval težave in napore, nihče ni gledal na ure strogega delovnega časa. Res, ko ne bi bilo takrat vseh tistih tisoč in tisoč delovnih nadur in udarniškega dela, brez denarnega povračila, bi težko tako hitro splavali iz povojne stiske.

Pripravljenost in odgovornost delovnih ljudi do skupnosti in odnos do razvoja domovine so se živo pokazali v tisti čudoviti prvomajski povorki v prvem letu svobode. Zato se tega dne spominjam z ljubeznijo, pa tudi z nekakšnim domotožjem.

Prvi maji pred vojno pa so bili drugačnega značaja. Bili so odpor in borba delavstva in mladih naprednih ljudi. Seveda se prvega maja uradno ni smelo praznovati. Napredni ljudje pa so vendarle prihajali v službo s šopki ali rdečimi nageljni v gumbnicah. Lokomotive in vozove so okrasili z zelenimi bukovimi vejami in zlasti v delavskih krajih je bilo čutiti praznično napetost in pripravljenost na borbo.

Spominjam se študentskih let v Zagrebu. Na Illici je policija ustavljala tramvaje in trgala zelenje iz vozov. Komaj so nekaj tramvajev očistili, že so se drugi vračali po nasprotni strani ceste vsi v ze-

lenem okrasu. Policija in detektivi so ustavljali ljudi, ki so nosili cvetje ali nageljne na suknjičih in bilo je polno preprirov zaradi javnega razkazovanja pripadnosti delavski ideji in praznovanju.

Napredni študentje smo zapustili predavanja in prisilili mlačneže, da so se nam pridružili. Zbrali smo se okoli univerze z zelenjem v rokah in vzklikali napredne parole.

Vsako leto se je policija dobro pripravila na prvi maj in bilo je potrebno spretno manevrirati, da smo lahko — kot se reče — oblastem »zmešali štrene«. Ako je policija razganjala grupe demonstrantov pred univerzo, so se istočasno druge grupe pojavile na Ilici in pred Botaničnim vrtom. Takšen način izigravanja policije pa seveda ni ostal brez posledic. Padali so udarci s pendreki in brez njih, pa tudi aretacij je bilo veliko.

Spominjam se zagrebškega Maksimira leta 1936. Ogromno delavcev je z družinami praznovalo prvi maj v naravi, s cvetjem in petjem. Tudi študentje smo se jim priključili. Nenadoma se je pojavila policija na konjih in surovo razganjala ljudi. Kljub nevarnosti je bilo razpoloženje vedro in skoraj vse popoldne v znamenju odpora — zdaj pred policijo in konjskimi glavami, zdaj spet za njimi, z vročimi parolami. Komaj je policija usmerila konje v grupe praznujočih, že so se pojavile grupe drugih demonstrantov za njihovimi hrbti. Takšna »strategija« se je vlekla nekaj ur. Komunisti in simpatizerji so tako izkazovali svojo borbenost in neustrašenost ter prepričanje in voljo, da praznujejo prvi maj, svoj praznik kot simbol borbe za pravice delovnih ljudi.

Ko hodim po Ljubljani, včasih niti ne opazim modernih hiš, ampak me spomini zanesejo v predvojna in vojna leta. Zelo mi je pri srcu stara Rutarjeva hiša Za gradom številka 1, ki me vedno spomni na majo v letih 1934 in 1935. Takrat so tam stanovali brezposelni študentje levičarji, ki so organizirano delali za partijo v raznih organizacijah in uredništvih Grude, Brazde, Ljudske pravice, Slovenske zemlje itd. Bili so mladi in v polnem razcvetu sil in upanja. Predstavljali so našo pomlad, mnogim pa ni bilo usojeno, da dožive tudi poletje, jesen... V tej hiši so delali Jože Kerenčič, Lizika Jančarjeva, Polde Berce, Milena Petovarjeva, Marjan Vesenjak, učitelj Dorer, Ivan Rob, sem so zahajali Vera Moskovičeva, Tone Cufar, Ernest Eyper in drugi. Tu je stanovalo šestnajst mladih ljudi, ki so vsi padli v borbah ali kot talci.

Ko jih vidim v spominu, vse te in druge mlade, vedre, borbene ljudi, si mislim — to je bila naša najbolj dragocena pomlad, naš najlepši prvi maj. Slava jim.

Pripravi
NEVA MUŽIČ

NAŠA ZEMLJA, NAŠE OKOLJE

Tudi slovensko okolje je iz leta v leto manj naravno. Z razvojem moderne tehnologije, brez katere ne bi mogli več obstajati, uničujemo naravo. Ali je to res neizogibno?

Znani televizijski komentator Peter Likar je s pomočjo najuglednejših sodelavcev zbral izredno bogato (na žalost!) dokumentacijo z vseh koncev Slovenije o tem, kako hitimo onesnaževati okolje. Sam je zapisal:

»Osnovna dialektična zakonitost pravi, da pri postopnem kopičenju posameznih vrednot nastane na določeni stopnji nova kakovost, celo nova kakovostna raven. Tako je tudi z onesnaževanjem. Številni smo dejavniki v okolju in vsi nekaj v njega oddajamo, tudi smeti, odplake, dim in pline... Omejitve pa so v vsakem okolju. Najhuje je, če ne spoštujemo reda, dogovorjenih načinov in količin in se brezobzirno do drugih in do sleherne skupnosti obnašamo samo po svojih potrebah in željah...«

Avtor je obdelal vrsto področij ogroženosti in tudi tisto, na kar dostikrat niti ne pomislimo. Opis ni le vzgojen, marveč hkrati nadvse dokumentaren. Knjigo, ki jo lahko beremo, ne da bi jo odložili, je opretil s 129 črnobelih in barvnih fotografijami, ki sta jih izdelala skupaj z inž. Marjanom Smrekarjem. Strani je 175. Knjiga je izšla pred kratkim pri založbi Borec, stane pa 280 dinarjev. Kdor jo bo prebral, bo potrdil, da ne bi smela manjkati v šolskih knjižnicah, pri tehničnih vodjih večjih podjetij, politikih in javnih delavcih. Tudi ne pri nas — občanih. Njen naslov: DOMOVINA, SI ŠE KAKOR ZDRAVJE?

POLDE VRBONSEK

Dachau potomcem sveta

*Dachau
potomcem sveta*

*Mi, ki prišli smo, živi v peklu
fasističnega izpelovanja,
smo dolini tam — sopotnikom gorja,
ki z nami upali ste in krpeli,
da se kraj kot ljudje bi zazivel,
a ste v nasilni smrti onemeli —
da kliknemo vsem narodom sveta:*

*Ta kraj je bil preklet. Ta kraj je svet.
Ta kraj je posvečen od miru in groze.
In poveljani v mučeniški slavi
od neigmarne izpelovske smrti.*

*Zato, popotniki, stopaj kito tod.
Tobojno stopaj, s sklonjeno glavo.
Pot, ki ga stopaš, je bil križec pox.*

Frank Schöck

Dragocen poklon Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani. Objavljamo rokopis pesmi Frana Albrehta, ki je nastala takoj po osvoboditvi in je spomin na taborišče Dachau, kjer je avtor dalj časa preživel s tovarišem Stankom Zorcem, ki ga je k pisanju nagovoril in izročal sedaj original Muzeju ljudske revolucije z željo, da ga TV 15 kot prvi in edini tudi objavi.

Hlapec Jernej - Polde Bibič Martin Kačur - Radko Polič

Se nikoli ni bilo potrebno govoriti o toliko praznovanjih naenkrat kot se je to zgodilo prav letos. V prav kratkem časovnem razmahu praznujemo ustanovitev OF, praznik dela 1. maj, osvoboditev Ljubljane in rojstvo Ivana Cankarja. Še nikoli ni bilo naše praznovanje okoli prvega maja idejno tako močno povezano in hkrati tako množično. Na dan praznikov se bodo po ljubljanskih ulicah zglasili glasovi godb na pihala, prav tako bo godba spremljala osrednjo proslavo Cankarjevega rojstnega dne s Hlapcem Jernejem. V istem času se bodo pojavili žigi, znamka, pisemske ovojnice z njegovo podobo, Ljubljana bo zazivelala z eno osrednjih kulturnih in političnih osebnosti slovenskega naroda. V proslavljanje slovenskih praznikov se bo vključila tudi televizija s predvajanjem primernih filmov, med katerimi zasluži še posebno pozornost Duletičev film »Na klancu«.

Slovenska umetnost bo ob tej priložnosti bogatejša še za en film. Po nekajletnem molku se je k filmu vrnil priznani in nagradjeni režiser Igor Pretnar. Posnel je film »Idealist« po Cankarjevem Martinu Kačurju, za katerega sta skupaj s pisateljem Vitomilom Zupanom napisala sce-

narij. V ekipi so sodelovali še naslednji priznani slovenski umetniki: direktor fotografije Mile de Gleria, scenograf ing. arh. Mirko Lipužič, kostumografinja Alenka Bartlova, maskerka Berta Megličeva, glasbo je napisal Bojan Adamič, songe pa Ervin Fritz. Direktor filma je bil Boško Klobučar. Med igralci zasluži posebno pohvalo za res težko in izvrstno obvladano glavno vlogo Radko Polič. Odlično sodelujejo še Milena Zupančič, Dare Ulaga, Janez Albreht, Bert Potokar, Janez Rohaček, Boris Kralj, Stevo Žigon, Mila Kačičeva, Marjeta Gregorčeva, Arnold Tovornik in drugi.

Film je že doživel jugoslovansko premiero na Sterijenem pozorju, v Ljubljani pa 26. aprila. Sedaj je na rednem sporedu. O »Idealistu« bomo še pisali, tokrat navrzimo le kratko misel: kaj je idealist? Mlad učitelj, ki želi razsvetliti narod, človek, ki vidi naprej, ki je pred svojim časom. Kakšno je lahko njegovo življenje, kakšen končni rezultat, kakšno spoznanje, kolikšna njegova vrednost. Prav pojem časa, človeška zavest in vest ter vrednost ideala ali ideje, so glavne teme in vprašanja Pretnarjevega »Idealista«.

NEVA MUŽIČ

KULTURNI OBZORNIK

Prizor iz Pretnarjevega Martina Kačurja »Idealista«, ko Martinu umre najdražje bitje, njegov najmlajši sin Lojze. (Radko Polič, Milena Zupančič)

BELEŽKE

PRIZNANJA V TRSTU

Tržaški župan ing. Spaccini je v Trstu svečano podelil nagrade na liceju »France Prešeren«. Le-te prejmejo dijaki višjih srednjih šol kot priznanje za šolski uspeh in za sodelovanje na državnem natečaju za spis o odporniškem gibanju. Tekmovanje organizira partizansko združenje FLV (Federazione italiana volontari della liberta — Italijansko združenje prostovoljcev za svobodo).

Za uspehe v šolskem letu 1973/74 je prejel nagrade in priznanja 29 študentov liceja »France Prešeren«, učiteljskega »Duca d'Aosta« in tehničnega zavoda »Da Vinci«. Iskrene čestitke.

STANKO SKOČIR

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

ŽEJEN SEM DOMAČE PRSTI

*Žejen sem domače prsti,
prav v srce mi je suho.
Kdaj se bom sklonil nad njo
in jo vzel med prazne dlani?*

*Kdaj bom spet ogenj prižgal,
pobožal tiho slamni krov,
poljubil hleb in dobro sol
in se pod lesenim stropom naspal?*

*Kdaj bom spet šel v čebelnjak
in pipo našal in božal psa,
bredel z roko med zmi prosa,
sanjal ob sodih pod mrak?*

*O, da bi se vrnil na rodna tla,
tja, veš, kjer hruška medli,
tja, veš, kjer so bele noči,
tja, kjer je solz kot zvezda.*

R. ROZMAN

Pesem je napisal B. Rozman, ves pretresen od grozljivega divjanja Nemcev v Kragujevcu in Kraljevu v oktobru 1941. V Kragujevcu so nemški zločinci pomorili blizu 7000, v Kraljevu pa okoli 4000 nedolžnih ljudi. V Kraljevu je v tem strašnem pokolu našlo smrt tudi 20 Slovencev, ki so jih bili Nemci izgnali iz Slovenije, s štajerskega in gorenjskega v Srbijo. To je ena izmed redkih pesmi, ki je nastala neposredno pod vplivom tistega nesrečnega časa in okolja ter je kot taka prepričljiv dokument o težkem življenju izgnanih v Srbijo in hrepenenju po vrnitvi v ponovno svobodno domače kraje.

PODELITEV NAGRAD OF ZA LETO 1976

V ponedeljek, 26. aprila, so v prostorih Skupščine SR Slovenije prejeli letošnja priznanja OF naslednji nagrajenci: Ziva Beltram, Milena Bokša-Bac, dr. Bogdan Breclj, Franc Čehovin-Rado, Tončka Čok, Smilja Gostiša, Vera Kolarič, Peter Kuchar-Pero, Leopold Maček, Ivan Melik-Gojmir, Stanko Petelin, Janko Rudolf, Ivan Skerlovnik, Franc Skok, Franc Simonič, dr. Vlado Vavpetič, Janez Zemljarič, akademski pevski zbor »Tone Tomšič«, krajevna organizacija SZDL Radeče in Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije. O nagrajencih in njihovih delih ter zaslugah bomo še podrobneje spregovorili.

Rezka Razdrih

Udarništvo simbol obnove naše domovine

Večkrat razmišljam in spomin se mi vrača nazaj v obdobje udarniških akcij takoj po vojni, ko je razdejana in izropana dežela potrebovala na tisoče pridnih rok, najglobljo zavzetost in požrtvovanje za ohranitev dosežene zmage narodno-osvobodilne vojne. Tudi na tisto povojno obdobje nas veže mnogo herojskih spominov. Ljudske množice so vse svoje hotenje, ves svoj trud usmerile v obnovo domovine, da bi dale svoji mladi generaciji še več poleta. Da, čas naše velike obnove, čas udarniških akcij, ki so se razvijale in množile iz dneva v dan, bi morali pogosteje obuditi. Ljudske množice so v svoji zavesti in ideji izpovedale moč udarništva, ki je postalo simbol takratnega časa. Nalogo, v zvezi z udarniškim delom, ki si jo je začrtala takratna generacija, so ljudje razumeli kot svojo zapriseženo dolžnost. Ni jim šlo za značke in pohvale! To resnico takratnega ljudskega delovnega izročila je tem ljudskim množicam odtehtalo le — priznanje zgodovine v naši deželi.

Od leta 1946 do leta 1958 sem živela z družino v Ljubljani. Leta 1947 sem se zaposlila v podjetju »Pluta«. Sin Edo in

hčerka Vera sta v tistem obdobju sodelovala v udarni brigadi na progi Brčko—Banovići in Samac—Sarajevo. Mlajši sin

Kdor potuje iz Maribora po glavni cesti proti Lenartu v Slovenskih goricah in še naprej, se kaj rad ozre na dve večji stavbi v Pernici, ki stojita tik ob asfaltirani cesti. Gre za Zadrugi in Gasilski dom, poslopji ki sta ponos Perničanov. Opozarjata na domoljubno in človekoljubno zavednost domačinov. — Bilo je v nedeljo, 25. aprila v letu 1948. Na velikem ljudskem zborovanju pred perniško šolo se je zbralo veliko ljudi. Sprejeli so sklep, da se bodo vključili v »gradbene pelletke«, da bodo pomagali graditi v razvaline spremenjeno domovino. In ker smo v Pernici potrebovali kulturni dom, smo se lotili izgradnje. Bili smo brez finančnih sredstev, toda polni odločne volje do dela. Akcija je bila dovolj organizirana. Vselej smo predvsem poudarjali odgovornost in v juniju leta 1953 je bil Zadrugi dom zgrajen. Spominjam se, da smo delali sleherno nedeljo ob glasbi in pesmi za katero je predvsem poudarjali odgovornost in v juniju leta 1953 je bil zadrugi dom zgrajen. organizirali akcijo za regulacijo Pesnice, se mnogokrat spominam na tisto veliko udarniško obdobje. Se posebno vesel sem, kadar prebiram vesti o mladinskih delovnih brigadah, ki nadaljujejo svetle tradicije naših prejšnjih generacij. MIRKO VAUDA

Stane je sodeloval v ljubljanski delovni brigadi »Mihe Marinka« na gradnji odvodnega kanala na Pšati pri Mengšu 1949. leta. Tudi pri podjetju »Pluta« je bilo organizirano udarniško delo. Vodja delovnih akcij je bil sekretar podjetja Ivan Kuder. Prvih udarniških akcij smo se udeleževali na gradbišču litostrojskih blokov v Šiški. Podajali smo opeko.

Udeleževali smo se tudi nedeljskih izletniških udarniških akcij. Spominjam se, da smo šli na udarniško delo na Sušak v času, ko je bila tam lesna baza. Odpeljali smo se v soboto popoldne z vlakom in prespali noč na Sušaku, v poslopju, kjer so bila tla posteljana s slamo. Zgodaj naslednjega dne, bila je nedelja, smo začeli z delom. Ze zjutraj se je obetala pripeka, ki je vidno »migotala« v sinjini neba nad prostornim reškim morjem. Od morja je pozneje prihajal mlačen, nežen veter. Ob enajsti uri, ko je pritisnila že huda vročina, smo prenehali z delom in se skupno, prepevajoč partizanske pesmi, napotili na Reko. Ob 12. uri so nam v neki restavraciji pripravili kosilo. Po kosilu smo se malo sprehodili po Reki in reškem pristanišču. Pozno popoldne smo odšli na vlak in se vrnili v Ljubljano. Med potjo v vlaku smo skoraj ves čas prepevali.

Nedeljskega izletniškega udarništva smo se udeleževali tudi v gorenjskih gozdovih. Tam smo skozi gošče in globače, skoraj docela nedostopnih krajev za konja in voz, po strminah in zaraslem grmovju nosili metrske cepeljenke drv na dostopen kraj k cesti. Od tam so lahko vozniki odvažali drva v mesto. Mir v gorenjskih gozdovih, čisti zrak, žvrgolenje ptic, vse to je tako prijetno in sproščeno vplivalo na nas.

Izletniške nedeljske udarniške akcije se je kolektiv »Pluta« udeležil tudi v

Kranjski gori. Tam so pripravljali teren za vlečnico. Po pobočju hriba smo spravljali že posekano grmovje in drevje, kamenje in korenine. Udarniška akcija je bilo dobro organizirana in je imela lep uspeh. Polni nepozabnih doživetij, prežeti s čudovitim razgledom na visoke skalovite planinske orjake, smo se proti večeru poslovili in se vrnili v Ljubljano.

Naslednji udarniški akciji sta bili modernizacija Tržaške in Dolenjske ceste. Tržaška in Dolenjska cesta sta bili odsej naša vsakdanja naloga in obveznost. Udeležba je bila množična.

Na udarniških akcijah na Dolenjski cesti sem vsakokrat opazila tudi neko starejšo žensko. Ko sem jo vprašala, če ni to delo zanjo pretežko, mi je rekla: »Ne morem vzdržati doma, ko vidim, da drugi delajo. Tudi jaz moram doprinesiti svoj delež pri obnovi našega kraja!«

V poletju 1948 sem na udarniških akcijah naredila 300 prostovoljnih ur in prejela od podjetja »Pluta« izkaznico o prostovoljnem delu.

Ker sem bila med vojno z otroki v partizanih v snežniškem in kočevskem gozdu, sem bila zaradi revščine, lakote in vseh vrst trpljenja močno podhranjena. Po vojni pa služba, družina, udarniške akcije in prehrana samo na živilske nakaznice; nazadnje sem bila res zelo izčrpana.

Po tem času sem bila premeščena iz podjetja »Pluta« na rajonski ljudski odbor 2. Šiška-Bežigrad, na kontrolno komisijo. Določena sem bila za seminar, ki sem ga obiskovala v večernih urah. Postala sem pomožni administrativni manipulant. Po končanem seminarju sem obiskovala še rajonski partijski tečaj »Partijska izgradnja«. Zaradi vsega tistega se poslej nisem mogla več udeleževati udarniških akcij.

REZKA RAZDRIH

Prvi maj je prvi maj

Tolikokrat smo že slišali ti dve besedi, da sta nam globoko prirasli v zavest pa se zato skoraj nikoli ne vprašamo, kaj prvi maj pravzaprav v resnici je, kako je do tega praznika v resnici prišlo. Nekoč, in tega ni tako davno, je bilo to praznovanje nečemu namenjeno, imelo je konkretne cilje, danes je več ali manj stvar spomina, ali v najboljšem primeru opomin na mednarodno delavsko solidarnost. Spominjamo se naših pisateljev, ki so vsak po svoje doživljali ta delovski praznik in nehoti stopi pred oči Prežihova črtica »1. maj«. Prav ta spis namreč na neposredno otroški način doživljanja približa praznovanje kot nekaj velikega, pomembnega, predvsem pa pogumnega za tiste čase, kot dogodek, ko so ljudje pozabili na vsakodnevne težave in res z zavestjo o potrebi, da delavcu izbojujejo pravice, človeške razmere in ljubezen med ljudmi, zavili v bližnji letoviški kraj, odšli na travnik, v gozd, kasneje v povorko, da z veseljem v srcu praznujejo 1. maj. Tako je bilo tudi tiste nedelje, ko je Prežih pasel ovce in mu je delavska deklica poklonila rdeč nagelj. V njegovem srcu se je nekaj zgnilo, vanj je priplavala zavest o dnevu v letu, ki nekaj velikega pomeni, v njem je zrastle spoštovanje do delavcev »v dolini«, ki sicer na kmetih niso bili preveč v čislju. Prvotno odtujeno razmerje se je počasi spreminjalo v celovito idejo za skupno stvar. In tako je bilo še mnogokje.

V zgodovini velja prvi maj za mednarodni praznik dela, za dan solidarnosti proletariata. Zgodovinsko je praznovanje vezano na štrajkovno gibanje v Ameriki,

ki se je močno razmahnilo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja in doseglo vrh prav prvega maja leta 1886, ko je v Chicagu štrajkovalo 40.000 delavcev. Na mitingu so delavski voditelji razložili program in zahteve gibanja, ki so prišle v svetovno zgodovino kot zahteve »po treh osmicah«: osem ur dela, osem ur počitka in osem

ur kulturnega izobraževanja. Stavka se ni srečno končala. Prišlo je do hudega spopada z oboroženo policijo, ko je bilo več ljudi ubitih in veliko ranjenih. Pet voditeljev so nato na najbolj farsni sodni obravnavi, ki jo pomnijo v Združenih državah, obsodili na smrt, tri na dolgo ječo. Na prvem kongresu Druge internacionale

Maj leta 1945: pozdrav osvoboditeljem

nale leta 1889 so se predstavniki delavskih organizacij in združenj odločili, da ta »krvavi« in vendar tako pomembni dan praznujejo v svetovnem merilu. Ta dan je bil dan delavske solidarnosti, ta dan so delavski predstavniki pisali vladam in zahtevali svoje pravice. V tem smislu se prvi maj slavi vse od leta 1890 dalje tudi kot dan svetovne proletarske solidarnosti.

Pri nas so prvi maj praznovali že leta 1890, se pravi takoj po zasedanju Druge internacionale. Slavili so ga predvsem slovenski in hrvaški delavci. Počasi so te proslave preraščale v vse večjo mobilizacijo delavstva, katerih zavest se je premikala od zahtev »po treh osmicah«, to je specifičnih zahtev, do zahtev splošne, družbene, socialne pomembnosti. Čeprav je vsako praznovanje prvega maja pomenilo hud spopad z oblastjo, streljanje in smrtno nevarnost, tudi zapor, so povorke naraščale iz leta v leto, vse več rdečih zastav je plapolalo in delavci so vse bolj pogumno in zanosno dvigovali glavo, svoj glas in se bodrili s petjem revolucionarnih pesmi in godbo.

Pri vsem tem ne smemo pozabiti, na veliko vlogo Komunistične partije, ki jo je le-ta odigrala tisti čas kot vezni in organizacijski pa tudi vodilni element, ki ga je bilo, čeprav v ilegali, še kako čutiti. Tako se je vzbudila in razvijala delavska enotnost, tako so se povezovale množice v borbi za svoje pravice, v borbi, ki je vodila kasneje tudi v pogumen in korenit spopad s fašizmom in nacizmom. V naši državi je prvi maj državni praznik, čeprav ni tako povsod po svetu.

NEVA MUŽIČ

Borci komande mesta so se mrzlično pripravljali na umik pred to nemško ofenzivo. Ni bil še čas, da bi male partizanske enote lahko vzdržale siloviti nemški naval.

Veselega življenja je bilo zdaj konec. Hiteli so s pripravami za ofenzivo. Borcev se je polasčal nemir pa tudi zaskrbljenost.

☆

Sneg je padal v debelih kosih. Padal je še in še in kmalu ga je bilo že do gležnjev. Vse, kar je bilo sposobno za orožje, je šlo v boj. Večjih partizanskih enot ni bilo v bližini Gornjega gradu. Ker pa je bila nemška moč prevelika, so se morali umikati.

Nemci so jih zasledovali kot divjačino. Borci so si krčili prehod skozi globeli in jase v zasnežene gore in spet v dolino. Spretno so se izmikali obkolitvi. Ker so bili razdeljeni na manjše skupine, so se morali potruditi vsi. Minka ni bila nikoli med zadnjimi.

V grapi so jurišali na nemško zasedo. Pet švabov je padlo, trije so bili ranjeni. Na nekem poboju so trčili na sovražnikovo patroljo; udarili so nanjo z mitraljezom in bombami. Ubili so sedem vojakov, drugi pa so se panično razbežali.

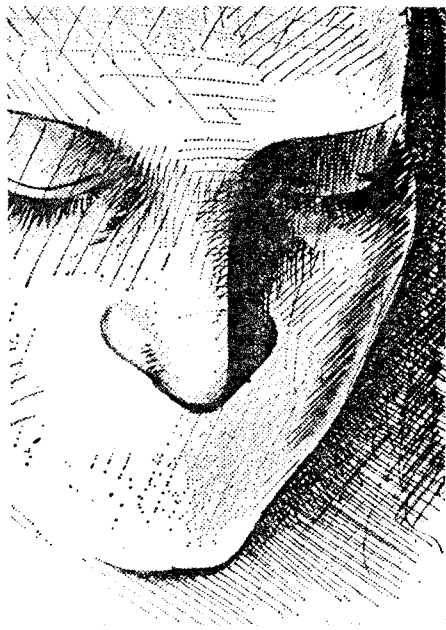
Kadar jih je bilo premalo, da bi sprejeli boj, so se poskrili. Pičali so v previsnih skalah ali pa se zarili globoko v senik.

Sneg je segal skoraj že do pasu in za skupino borcev je ostajala široka snežna sled. — Koraki so bili že težki in trudni.

☆

Minka je prestala že mnogo težav partizanskega življenja. Videla je omahovati ljudi, videla je kako usihajo mlada življenja. Nesebično je vselej nudila pomoč. Včasih se je zgodilo, da ni bilo pri roki ničesar, s čimer bi pomagala ranjeniku ali od napora izčrpanemu tovarišu. V takih trenutkih je Minka vselej našla v svojem nahrbtniku kakšno dobroto, ki jo je hranila za prav teške čase, da je pomagala tovarišu.

Vsaka partizanska četa je ime-

la borko, ki je šla v korak z borci. V hrupu juriša je bilo slišati visoki glas tovarišice: »Naprej, tovariši!« — Žena borka ni nikdar pobegnila s položaja, temveč je s svojo borbenostjo v težkih trenutkih vlivala pogum tovarišem, da so vzdržali. Koliko je bilo tovarišic, ki so se kot bolničarke sred največjega ognja plazile preko čistine, da bi rešile ranjence in jim obvezale rane? Sto in sto je bilo takšnih Mink, Ančk in Majd. Imena vseh niso poznana, mnogim se ne ve niti za grob.

Taka je bila tudi Minka. Srečna je bila, da se bori poleg moža in sina. Srečna je bila, da je bil v partizanih tudi njen brat Ludvik. Vsi njeni so bili v partizanih. Ničesar ni imela, da bi izgubila. Še tisto, kar je imela v skromnem stanovanju, ji je okupator pobral, samo družine mu ni uspelo razbiti. Kako lepa bo svoboda, ki bo priborjena s krvjo!

Ko se je z družino napotila v partizane, da je v zadnjem trenutku pobegnila Nemcem, je Minka kmalu dobila puško. Čeprav ni bila več mlada in vaje-

na takih naporov, se je hitro vzhlajala v težko partizansko življenje. Vsa nasmejana se je vrnila iz prve akcije in pripovedovala, kako so Švabi bežali pred njenimi strelji...

Snežilo je v mokrih, velikih kosmičih.

Nemška ofenziva je še vedno divjala. Daleč naokrog so goreli kmečki domovi in gora je bila zavita v dim. V dolini je pokalo, da so strelj odmevali daleč v gore. Vojaški kamijoni so vozili talce. Po pet in pet so jih postavljali pred puške in vojakom v železnih čeladah so se rahlo tresle roke. Kri je škropila zidove in snežno odejo.

Eden izmed talcev je zakričal: — »Ali se še niste napili naše krvi?«

Ob hiši sta ležala dva majhna otroka, ki sta se še po smrti držala za roke. Enemu je bajonet prebodel vrat in sence, drugega je ubila krogla. Tam ob ogradi je bila privezana dekle. Oficirsko pištola ji je raztreščila glavo. Zdaj sedi, bolj visi vključena, mrtva, za zgled in svarilo — in bele snežinke padajo po njej...

Minka je bila v brigadi bolničarka, kdo bi mogel odmeriti koliko je bila bolničarka in koliko borka. Vedno nasmejana je znala najti tolažilno besedo za ranjenega tovariša ali za malodušnega borca.

Zaradi ozebljih nog se nekaj časa ni mogla bojevati. Poslali so jo na komando mesta Gornji grad. Tam je prevzela posle kuharice. Njen mož Vinko je bil na komandi mesta telefonist, sin Rado pa v zaščitni četi štaba. Tako so se videli skoraj vsak dan.

Vendar je bilo tudi takega življenja kmalu konec. Že skoraj na pragu svobode, v mesecu januarju 1945, so Nemci navalili z vsem orožjem, da bi zadali osvoboditvi nemu ozemlju zadnji udarec. Ker so vedeli, da jim biže zadnja ura so besno ubijali ljudstvo, da bi si zagotovili prosto pot pri umiku.

Na pragu svobode

Nemci so oholo hodili po vaseh in zatrjevali, da bodo zmagali, čeprav so časopisi pisali, da jih gonijo iz Rusije. Hvalili so se, da delajo nepremagljivo orožje, ki bo ves svet zrušilo v prah in pepel.

Minkina skupina z možem in sinom je utrujena in mokra prišla v vas pod goro. Tu so se odpočili in kmetica jim je dala toplega mleka in domačega kruha. Zgodaj zjutraj so odšli. Mokri in spet utrujeni so rinili po zasneženih gozdovih, — za njimi pa se je prihlajeno po sledovih vlekla švabska zver.

Tretji dan naporenega marša, izmikanja in beganja pred švabi se je grupa razdelila na še manjše skupinice. Trije ali štiri borci so se lažje izmikali. Vsaka skupinica je hodila svojo pot in s tem mešala sled. Čim manjša je skupina tem lažje se je prebiti iz vražjega obroča...

Minka, mož Vinko in sin Rado so bili ena taka skupinica. Sami so se lažje znašli in skрили. Najti je bilo treba skriven kraj, kjer bi se pošteno odpočili. Minkine noge so bile ozeble in na kraju moči.

Prispeli so v požgano bajto. Tu bo varno, so si mislili. Okupator se je tod že izdijal, gotovo se ne bo več vrnil...

V skednju so si uredili bivak, da se spočijejo. Zvečer pa bodo spet šli naprej in morda bodo jutri rešeni švabske obkolitve?...

— »No, upajmo, da bomo tu imeli par ur počitka«, je dejala Minka svojemu možu in sinu. Morda!...

Spati se jim ni dalo. Sedeli so drug ob drugem, se tiščali, da jim je bilo topleje. Premišljevali so, kaj jim bo prinesel naslednji dan.

Vsi trije so bili neznanosko lačni, saj so bili že več dni brez hrane. Vinko je od nekdaj prinesel snop slame in uredil ležišče. Sami niso vedli, kdaj so zasпали...

☆

Minka je v snu začutila, kako jo grabita dve močni roki.

Iz ust se ji je izvil strahoten krik: — »Nemci!« —

Na mah je bila budna. V kotu je zagledala moža in sina, oba brez orožja, z zavezanimi usti in rokami. Njihovi pogledi so se ujeli in razumeli so trpko resnico, da so izgubljeni...

Ko je švab hotel Minko zvezati roki, je skočila vanj in mu v zadnjem trenutku vsa besna zasedla nohte v zabuhlo lice. Opraskala ga je, da se mu je pocedila kri po obrazu. Komaj jo je zvezal. Izpulil ji je skoraj vse lepe lase in jo z glavo tolkel ob zid, da je škropila kri naokrog.

Izmučene, pretepe in krvave so odvedli v grapo. Tam so jih pobili in jim prerežali vratove...

Minka je z možem Vinkom in sinom Radom omahnila na koncu trnjeve poti.

LUDVIK KUKAVICA

OPOMBA: Minka Kukavica—Letnar je bila rojena 9. 8. 1903 v Podgradu pri Zalogu. V začetku vojne je stanovala s svojo družino v Kamniku in bila z možem in sinom zaposlena v tovarni Titan v Kamniku. Vsi trije so bili vključeni v OF in aktivno delovali. Ko so bili izdani, so leta 1943 odšli v partizane. Bila je moja sestra in po osvoboditvi sem zbral podatke o njeni tragični smrti.

»Vsa naša družina, od najmlajšega do najstarejšega, je že od začetka aktivno sodelovala v NOB. V naši hiši je bila partizanska obveščevalna postojanka in javka, ki je vzdrževala zvezo s Cerkljanskim, Dolomiti in Poljansko dolino že od leta 1941.

Bilo je 28. aprila 1943 popoldne, dan po drugi obletnici ustanovitve OF. Domačini Marjan Bizjak, Fero Kolenc in Aleksander Oblak, ki so prišli iz Dolomitov, so skriti na podstrešju čakali na zvezo. Morali bi se pridružiti skupini partizanov, ki smo jih pričakovali zvečer. Skupaj z domačimi dekleti in Janezom Janovim, dobrim risarjem, so nameravali risati letake, ki bi jih ob bližnjem 1. maju raztrosili po Zireh in tudi prav pred sovražnikovo postojanko. Ravno smo dobro spravili gradivo, ki sta ga v ta namen pravkar pripeljali dekleti Joža in Marta iz Skofje Loke, ko zvemo, da gre večja patrolja Nemcev iz Zirov preko Ledenice v Jarčjo dolino.

Zgodilo se je to, kar smo najmanj pričakovali. Ta skupina Nemcev se je nemalo zatem ustavila pri nas. Zasedli so hišo (dnevno sobo) kot gospodarji in se obnašali brezskrbno. Odložili so orožje in se okajeni sprehajali sem in tja.

Tedaj se je za domače začela muka: na podstrešju trije partizani, polno pravkar prinesenega gradiva za letake in najavljena skupina partizanov! Z navidezno mirnostjo so postregli neljubim obiskovalcem z žganjem in potico, ki je ostala od bližnjega praznika in s strahom pričakovali razpleta. Jože Kržišnik nadaljuje: Nismo več mogli sporočiti partizanom, naj ne pridejo, ker nas Nemci niso pustili nikamor. Tedaj se je Joža spomnila in vprašala, ali lahko gre k sosedu po mleko, češ da ga doma ni nič. Seveda je bila to le priložnost, da je šla prosit Kovačeve, da obvestijo partizane, naj ne hodijo v hišo; bilo je že prepozno. Komaj se je dekle vrnilo, je kurirska patrolja, ki je vzdrževala zvezo od Selc do Dolomitov (med njimi Janko Dolenc, Anton Eržnožnik in Franc Galičič) že prišla iz gozda. Eden od njih je zagledal za hišo temno postavo. Nago-

PRIPOVEDUJE JOŽE KRŽIŠNIK IZ JARČJE DOLINE PRI ŽIREH

Spomin na drugo obletnico osvobodilne fronte

Krištanova domačija je posajena na sončno reber tik ob gozdu, od koder je širok in lep pogled na žirovsko raven.

Letošnjo zimo sem Krištanove pogosto obiskala, da mi je gospodar Jože Kržišnik pripovedoval o kmečkem delu in življenju nekdanj in danes. Beseda mu teče gladko, misli povezuje logično, spomin pa sega daleč v preteklost, a ne da bi zato zane-marjal sedanost. Prav trezno in tudi kritično jo spremlja.

Vendar se njegova misel, bistra in jasna, rada ustavi še nekje drugje: pri dogodkih iz časa NOB. O enem izmed njih je pripovedoval...

voril jo je. Nemec, ki je bil edini zunaj, je nekaj nerazumljivo odgovoril po nemško — in partizan je sprožil.

Drugi v hiši so slišali strel. Nastal je preplah. Niso se takoj znašli. Najprej so mislili, da je zunaj njihova patrolja s Fužin. A hitro so ugotovili, da temu ni tako. Takoj so ukazali ugasniti luč in začeli divje streljati skozi odprtine za okna. Hišo smo ravno predelovali in vzdavali okna. Mrtvega Nemca so čez čas prenesli v vežo, drugi pa so šli za hišo in čelo noč v presledkih streljali proti gmajni, seveda v prazno. Partizani so se srečno umaknili in niso imeli žrtev.

A kakšen strah so prestajali skriti partizani na podstrešju. Sploh niso vedeli, kaj se dogaja spodaj v hiši in zunaj.

In kaj šele domači! »To je bil čas, ko so se Nemci kruto maščevali za vsakega svojega padlega vojaka,« pripoveduje dalje Krištanov ata. »Na veliko so streljali tal-

ce, najmanj po deset za vsakega ubitega Nemca. Se istega dne dopoldne sta omenjeni dekleti morali gledati, kako so na Logu v Poljanski dolini streljali osem talcev, ki so jih pripeljali iz Begunj. Napodili so jih po bregu navzgor in jim streljali v hrbet, mimoidoče pa so primorali, da so bili priče grozodejstvu.« Kako je moralo biti njima, ki sta v krmilih koles imeli skrito zaupno partizansko pošto!

»Pričakovali smo smrt,« teče beseda ob spominih, »pomagati pa si nismo mogli nič. Mogoče bi ušli. Toda dom drži človeka nazaj. In če bi storili to, bi takoj ugotovili, da smo v zvezi s partizani. Zjutraj sem se oblekel, da odidem. Prepričan sem bil, da bom moral z njimi.

Zjutraj so Nemci poslali po voznika, odpeljali mrtvega, sami pa se kratkomalo poslovili in odšli. Brez preiskave, brez požiga domačije, brez streljanja domačih. To je bila neverjetna, prav čudežna sreča.

Morda je pomagalo to, da so nas imeli cel večer pred očmi. Mrtvi Nemec (pisal se je Gredlar, doma je bil iz Salzburga. Menda je celo sodeloval s partizani tako, da je dajal iz postojanke podatke, kod se bodo gibale nemške patrolje, kar so domačini zvedeli šele pozneje) je šest dni ležal v postojanki v Zireh, kjer so čakali njegovo ženo, da se bo udeležila pogreba 4. maja v Kranju. Od tam so spraševali, zakaj ne pridem kproit? Dejal sem, da mi je tako hudo, da tudi blizu ne morem. S hčerjo sva šla na pogreb, da se je naša povezanost s partizani čim bolj zakrila. Hkrati smo partizanom seveda sporočili, za kaj gre, da ne bi prišlo do nesporazuma.

Na pokopališču sva doživela novo presenečenje. Govornik je podal lažno poročilo, češ da je mrtvi padel v boju v gozdu in ne pri hiši. Nemci so naročili, naj se ne izve, kako je bilo v resnici, ker je bilo poročilo drugačno.

Tak iztek dogodkov je bil res izreden. Ali so Nemci upoštevali, da se niso ravno li po navodilih? Prav gotovo ne bi smeli biti pijani. Niso postavili prave straže, nastanili so se v hiši in odložili orožje. Vendar Krištanovi mislijo, da so bili v postojanki v Zireh Avstriji, večinoma Korosci in da med njimi ni bilo gestapovcev. Zato so tudi v Kranj oddali lažno poročilo. »Kadar pride naša družina skupaj, se prav pogosto spominjamo tiste grozne aprilske noči. Se zmeraj mislimo, da smo imeli posebno srečo, da nas niso pobili in hišo požgali, kakor se je to zgodilo drugod,« končuje Jože Kržišnik. Toda od partizanov, ki so bili tako ali drugače udeleženi v tem dogodku, so skoraj vsi padli. Prvi je padel Marjan Bizjak (julija leta 1943 v Žirovskem vrhu), Aleksander Oblak je bil ustreljen v Skofji Loki februarja 1944 kot talec, Fero Kolenc je padel pri bombardiranju v Zireh januarja leta 1945, Janko Dolenc v Stari žagi na Dolenjskem avgusta 1943. Anton Eržnožnik je umrl ob osvoboditvi v Dachau leta 1945. Edini preživeli so Franc Galičič, Janez Janov in Krištanova družina.

M. STANONIK

Tako pravijo vojaki intendant-skemu servisu v vojašnici »Prole-terske brigade« v Ilirski Bistrici. Vojakom pomeni mnogo — zelo mnogo, že od prvega dne služenja vojaškega roka, ko jim je servis pomenil tisti prvi resnični stik z vojaškim življenjem. Tu so do-bili vso vojaško opremo, tu so si prvič oblekli uniformo — v ogledalu so se zagledali, prvič, kot vojaki...

In potem vsi tisti prvi dnevi vojaškega življenja, ko so se ko-majda znašli, jim je servis veli-kokrat pomenil izhod iz dostih neprijetnih situacij. Mnogi voja-ki so ugotovili, da njihov vrat le nima obsega 39 cm, tako kot so doma trdile njihove mamice, tem-več kar polnih 40 centimetrov. Srajca pa se seveda ni in ni dala zapeti; gumbi so leteli z nje, da je bilo groza. Na jutranji smotri pa je bilo potrebno, da so bili zašiti prav vsi. Tako si je vojak na večer zašil gumb, ki mu je zjutraj kmalu odletel. To se je ponovilo dvakrat ali trikrat, nato pa se je pogumno napotil v ser-vis, kjer je v trenutku dobil sraj-co z dovolj velikim ovratnikom.

Mnogim mladim tovarišem so škornji preveliki ali premajhni. Nekomu skače noga iz njih kljub

upraviteljem servisa tovarišem Pe-trom Nikoličem. Povedal nam je: »Na tem delovnem mestu delam le nekaj mesecev. Čeprav sem prišel na novo delovno mesto, pa ne pomeni, da mi delo ni pozna-no že od prej, saj nisem imel te-žav s prilagoditvijo.

Delo mi izredno ugaja, ker je nadvse zanimivo. Najbolj mi je všeč to, da lahko pri tem delu pomagam ob majhnih nezgodah vojakom. Rad imam mlade ljudi; zato lahko trdim, da uživam pri delu.

Intendantski servis v vojašnici »Proletarske brigade« sestoji iz ser-visa za zadolževanje in zamenja-vo vojaške opreme, brivske, čev-ljarske in krojaške delavnice. Prav tako pa v okviru tega servisa de-luje samopostrežna likalnica.

Zanimalo nas je kako delujejo ti oddelki servisa in zaprosili smo tovariša Nikoliča, da nam vsake-ga opiše. Toda Nikolič nam je od-vrnil: »Kaj bi jaz govoril, naj go-vorijo vojaki in delavci, ki so za-posieni v servisu. Povedal vam bi-le, da so to več ali manj najboljši vojaki, ki so se največ izkazali na urjenju, in ki so te poklice oprav-ljali že v civilu.

Najprej smo se napotili v servis za zadolževanje in zamenjavo vo-

V brivnici delata dva vojaka — oba profesionalna brivca: Ilijaž Pepić in Todor Vasić. Njuna de-lavnica se v ničemer ne razlikuje od civilnih brivnic. Ogledalo, briv-ski stol, umivalnik in še vrsta drugih pripomočkov. Razlikujejo se morda le stranke, kajti več ali manj so vojaške pričeske enake za vse vojake, tako, da brivcema ni potrebno dosti spraševati, kako naj stranko postrizje. »Tudi midva imava največ dela v soboto po-poldne in nedeljo dopoldne, ko se vojaki odpravljajo v mesto,« sta povedala.

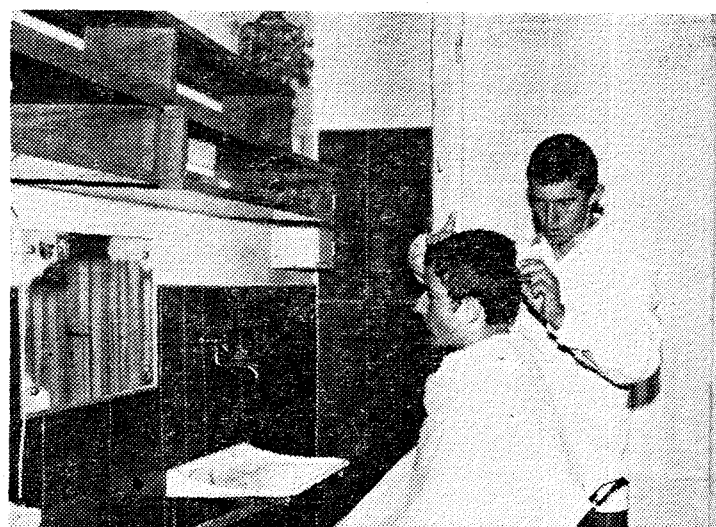
Krojač Franc Stemberger je že enajst let zaposlen pri tej vojni pošti. Tovariš Nikolič nam je po-vedal, da je odličan delavec; pri njem delo nikoli ne stoji. O tem smo se lahko prepričali, ko smo stopili v delavnico. Skupaj z vo-jakom Milutinovićem komaj opra-vita kopico dela, ki se vsak dan nagradni pred njiju. »Kar je po-trebno zašiti, je potrebno zašiti in nič drugače,« pritrjuje tovariš Ste-mberge. Upravnik pohvali krojača: »Če bi se civilni krojači, katerim dajemo delat obleke, tako držali rokov, kot se jih drži tovariš Stemberger, pa bi bilo vse v re-du.« »Saj ni vredno toliko besed,« je nadaljeval tovariš Stemberger.

V vojaškem servisu si vojak izbere obleko po meri; postrežeta pa jih vojaka Stojanović in Ogorelec.

Da bi bila vojaška obleka kot se spodobi, skrbi mojster Perše s pomočnikom (vojakoma) Janezom in Miloradom.

Da, tudi pričeska mora biti »po meri«. Zato skrbi »brico« Pepić. Foto: P. NIKOLIČ

Vojaški servis

temu, da ima obuta dva para no-gavic, drugega pa tiščijo in še zebe povrhu. Vsakdo izmed njiju kmalu začne preklinjati kolege iz civila, ki so jim svetovali: »Bolje je, da vzameš številko večje škornje, boš pozimi lahko obul dva para nogavic in te ne bo zeblo,« drugim pa so svetovali: »Mnogo bolje je, da vzameš škor-nje, ki se ti točno prilagajajo po nogi ali so ti še malo tesni. Čez čas se tako in tako razširijo.« In ker se čez čas škornji niso niti razširili niti »skočili skupaj«, je mladega vojaka pot spet vodila v servis, kjer je našel pravo šte-vilko škornjev.

Da pa ne bi napačno mislili, da se uslug servisa poslužujejo sa-mo mladi vojaki. Nasprotno, glav-ni koristniki servisa so bolj »sta-ri«. Tu ne mislimo samo na briv-ske usluge ali usluge samopo-strežne likalnice, temveč tudi na krojača, čevljarja in ne nazadnje tudi na poslednji in težko priča-kovani obisk v servisu, ko po od-služenju odda svojo vojaško opre-mo, obleče civilno obleko — in odide domov.

Ker dober glas seže v deveto vas, je dospel tudi do nas v ure-dništvu, in odločili smo se, da obiščemo vzorno urejeni servis. Najprej smo se pogovarjali z

jaške opreme. Kot da bi prišli v veleblagovnico: vsepovsod polne police lepo zložene vojaške opre-me. Jože Ogorelec iz Dobove, ki dela v tem servisu nam je pove-dal, da v trgovini, v kateri je de-lal pred odhodom v vojsko, ni imel tako lepo zloženega in ošte-vilčenega blaga kot ga ima tukaj. »Vsak trenutek lahko pride vojak in v nekaj minutah bo oblečen ta-ko, da bo njemu najboljše. S tem mislim, da mu bo uniforma izbra-na po njegovih merah. V začetku sem novincem verjel kakšne šte-vilke čevljev in srajce nosijo, toda pozneje sem moral vse prevečkrat menjati. Sedaj več ali manj tako uganem, kakšno številko škornjev moram komu dati, da se bo v njih najboljše počutil.«

Nato smo se napotili v samo-postrežno likalnico. To je soba, v kateri so likalne mize in na vsaki moderen likalnik. »Ta soba rabi predvsem vojakom,« je nadaljeval tovariš Nikolič. Vojaki so se pri-toževali, da nimajo nikjer primer-nega mesta za likanje uniforme. Likanje v učilnicah na mizah ni ni-ti lahko niti kvalitetno, zato smo se odločili za sedanjost rešitev. Se-veda največji promet je ob sobo-tah in nedeljah, ko se odpravljajo v mesto,« je zaključil upravitelj servisa.

»Če vojaku počijo hlače po vsej dolžini zunaj na poligonu, mu jih moramo zašiti takoj oziroma v nakrajšem času. Ne more domov in se preobleči v druge. V takem primeru mora počakati drugo de-lo. Veste najbolj me moti, če na dvorišču opazim vojaka, ki ima kaj strganega. V takem primeru ga opozorim in mu obljubim, da mu bom to zašil. Res ni lepo vi-deti razparanega vojaka.«

Ko smo stopili v čevljarstvo de-lavnico, ki jo vodi tovariš Ludvik Perše, smo mislili, da smo prišli v majhen zimski vrt. Na oknih in mnogih policah so vsepovsod rože, ki zelo popestrijo delavnico v ka-teri dela skupaj s svojimi vojaki — čevljarji. Dela je vedno dovolj. Vojaki veliko hodijo in čevlji se pač iztrošijo. Mnogo stvari popra-vimo in tako pripomoremo k šted-nji v JLA« nam je povedal tovariš Perše.

Ko se je naš obisk bližal kraju smo se spet začeli pogovarjati z tovarišem Nikoličem. »Imamo sre-čo, da imamo tako dobra mojstra in vojake, ki jima pomagajo pri delu. Veliko, zelo veliko denarja se prav zaradi njih prihrani,« je končal tovariš Nikolič.

J. ROGELJ
Foto: P. NIKOLIČ

V DRAVOGRADU SPREJELI ZANIMIV ODLOK

Družbena samozaščita sestavni del vsakdanjosti

Občinska skupščina Dravograd je sprejela odlok o uresničevanju druž-bene samozaščite. Čeprav to ni edi-na občina, ki je sprejela takšen pred-pis, pa je vendar prav, da opozori-mo nanj.

Najprej velja poudariti, da v tem odlo-ku, zlasti v uvodnih določbah, prevladuje spoznanje, da je družbena samozaščita naj-širša podlaga za zagotovitev naše samo-upravne socialistične družbe in njeno ure-sničevanje nedeljiva sestavina samoupravljanja v občini Dravograd. Nadalje določa to, da morajo nosilci družbene samozaščite v občini razvijati tak sistem ukrepov in aktiv-nosti, s katerim organizirano in uskladeno uresničujejo splošno znane naloge. Pri tem velja poudariti, da se sestavljenci sprejete-

ga odloka niso ustavili le pri normiranju splošnih nalog, ampak so jih delili po pomembnosti. Tako so med drugim med splošnimi nalogami uzakonili, da spada v družbeno samozaščito tudi skrb za varstvo naravnega okolja, komunalni red in ureje-nost naselij ter boj proti onesnaženju oko-lja. Torej je treba z ustreznimi socialnimi, vzgojnimi, normativnimi in drugimi dejav-nostmi stremeti po odpravljanju vzrokov kriminalnih in drugih socialnih pojavov.

Seveda so v odloku nakazane tudi na-loge v temeljnih skupnostih združenega de-la, v delovnih skupnostih, državnih orga-nov in družbenopolitičnih organizacij. V tej zvezi so poleg drugih posebej oprede-ljene naloge organizirati in uresničevati de-lavsko kontrolo kot samozaščitno obliko nadzora uresničevanja interesov delavskega razreda, krepitev osebne odgovornosti in delovne discipline, določitev postopka in načina komuniciranja s tujci ter v zvezi z odhajanjem v tujino, opredelitev, katere kršitve določb o družbeni samozaščiti po-menijo hujšo kršitev delovne dolžnosti.

Poleg tega so v imenovanem odloku po-leg nalog krajevnih skupnosti in občine tu-di določbe, ki govorijo o tednu varnosti in družbene samozaščite. Smisel teh je v tem, da bi se čimbolj manifestiralo po-družbljanje skrbi za varnost kot pravica,

hkrati pa kot dolžnost delovnih ljudi v o-čini in da bi ob tednu varnosti prireje proslave, slovesne seje samoupravnih orga-nov in vseh zborov Skupščine občine Dravograd. In ne nazadnje, da bi v javni občilih publicirali dejavnost in uspehe g-le uresničevanja družbene samozaščite, na-pisali nagradne natečaje po solah na tem-o družbeni samozaščiti in podeljevali p-hvale in priznanja.

Seveda je treba omeniti še to, da je odloku predvideno tudi to, da občinska skupščina ob tednu varnosti in družbeni samozaščiti podeli posebno priznanje PLA-KETO DRUŽBENE SAMOZASCITE. Pre-mejo jo lahko občani, ki so pokazali p-sebno zavzetost in uspehe pri širjenju va-nostne kulture in družbene samozaščite, pa so z enkratnim dejanjem izkazali p-žrtvovalnost, pogum, izpostavili svoje l-jenje, preprečili znatno premoženjsko drugo škodo pri uresničevanju družbeni samozaščite.

Pobude komu podeliti plakete, lahko d-jejo odbori krajevnih skupnosti, družbeni in politične organizacije, organi za not-nje zadeve in drugi državni organi.

Po našem mnenju je odlok o ure-sničevanju družbene samozaščite v občini Dravograd ne le pomemben, ampak tudi na-rave, da bi smisel njegovih določb up-rabili še kje drugod. DRAGO MIKLAU

LJUDSKA OBRAMBA
IN DRUŽBENA SAMOZASCITA

V NOVI GORICI SEMINAR SLO ZA FUNKCIONARJE

Zasnova naj prodre v zavest

Med temeljne pravice, obveznosti in naloge občine spadajo organiziranje, pripravljanje, vodenje in poveljevanje teritorialne obrambe v miru in v vojni v skladu z določenim sistemom vodenja in poveljevanja oboroženim silam, razvijanje in pripravljanje vseh oblik množičnega ljudskega odpora napadalcu, organiziranje in pripravljanje civilne zaštite, proizvodnje, oskrbovanja, zdravljenja in nastanitev ranjencev in bolnikov, vzdrževanje prometa in druge obveznosti.

Uresničevanje teh pravic in dolžnosti v občini predstavlja v sistemu SLO prava prav opravljanje ene izmed rednih funkcij, za katero je nujno zagotoviti ustrezno organizacijo, materialna sredstva, razporeditev in usposabljanje kadrov, in sicer na enak način kot za opravljanje drugih družbenih funkcij.

Vse to je vplivalo na to, da je oddelek za ljudsko obrambo pri Skupščini občine Nova Gorica organiziral seminar za krajevne funkcionarje — predsednike in sekretarje svetov krajevnih skupnosti in predsednike odborov za ljudsko obrambo krajevnih skupnosti novogoriške občine.

Namen seminarja je bil, da se obiskovalci seznajajo z vlogo in mestom krajevnih skupnosti na področju SLO v zakonskih in podzakonskih aktih, z vojno organizacijo krajevnih skupnosti, v občini, z obrambnim načrtom krajevnih skupnosti in njegovo izdelavo, da bi lahko čim uspešneje opravljali priprave vseh družbenih subjektov v krajevni skupnosti za splošno ljudsko obrambo.

Slušatelji so lahko dojemali, da je splošna ljudska obramba del enotnega sistema organiziranja, pripravljanja in udeležbe federacije, republike, občine, organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti, samoupravnih interesnih skupnosti, družbenopolitičnih organizacij, delovnih ljudi in občanov v oboroženem boju in v vseh drugih oblikah odpora ter pri izvrševanju drugih nalog, ki so v zvezi z obrambo države.

Po zveznem Zakonu o ljudski obrambi izvaja krajevna skupnost obrambne priprave, v vojni pa organizira splošni ljudski odpor, skrbi za zaščito prebivalstva in materialnih dobrin pred vojnimi akcijami, mobilizira občane in sredstva za potrebe ljudske obrambe ter opravlja druge naloge in zadeve s tega področja, in sicer v skladu z načrti in odločitvami občine.

Ustavne in zakonske določbe spodbujajo razvoj in dograjevanje zasnove splošne ljudske obrambe. Zasnova SLO je očitno sledila splošnemu razvoju našega socialističnega samoupravljanja družbenega sistema, ki krajevno skupnost tudi postav-

lja in opredeljuje kot temeljno skupnost združevanja in samoodločanja delovnih ljudi in občanov določenega območja.

Ustavne in zakonske določbe o ljudski obrambi pa ne urejajo le doslej doseženega razvoja na tem področju, temveč so obenem podlaga za nadaljnje usmerjanje in dograjevanje obrambnih priprav v krajevni skupnosti in za še določnejšo opredelitev njene vloge v sistemu splošne ljudske obrambe.

V tem smislu so izredno pomembne navedene določbe zveznega zakona, po katerih KS v vojni organizira splošni ljudski odpor in izvršuje druge naloge in za-

deve, ki so pomembne za obrambo države. Ne gre torej samo za priprave prebivalstva za obrambo, temveč gre tudi za organiziranje in izvajanje odpora ter za izvrševanje drugih nalog v zvezi s tem.

Naloge in možnosti posamezne krajevnih skupnosti za neposredno udeležbo v oboroženem boju bodo različne glede na to, ali bo območje KS neposredno zajeto v vojni spopad ali ne, oziroma ali bo izpostavljen delovanju notranjega sovražnika, desantnim, diverzantskim in podobnim akcijam sovražnika iz zraka, ali pa bo to območje oddaljeno od neposrednih vojnih akcij in operacij.

Največ obveznosti za udeležbo v oboroženem boju bi nastopilo vsekakor za tiste krajevne skupnosti, katerih ozemlje bi sovražnik začel zasedati, oziroma na tista območja, ki bi se znašla v njegovem zaledju.

V pretekli vojni kakor tudi v vseh novjših vojnih spopadih je bila očitno izražena prednost, največkrat pa tudi premočje strani, ki je bila na vojno skrbno in vsestransko pripravljena.

Po našem konceptu obrambne vojne, ki bi jo izvajali s splošnim ljudskim odporom, se morajo vsi družbeni subjekti ne-

pretrgoma pripravljati na vojno in se usposablja tako, da lahko izvajajo vse naloge v vseh mogočih, tudi v najhujših okoliščinah, se pravi, da morajo organizacijo in način delovanja svojih samoupravnih in drugih organov prilagajati dejanskim vojnim razmeram in potrebam.

Krajevna skupnost in njeni organi morajo biti organizirani in kadrovske izpolnjeni tako, da bo zagotovljeno učinkovito izvajanje njenih obrambnih priprav v miru, obenem pa omogočen čim hitrejši in enostavnejši prehod iz miroljubne na vojno organizacijo, oziroma čim učinkovitejša njeno delovanje v vojnih razmerah.

V dosedanjih razpravah o tem, kako naj bi bile organizirane KS, da bi učinkovito izvajale obrambne priprave in delovale v svojih razmerah, je prevladovalo mnenje, da bi morali biti sveti KS organizirani in sestavljeni tako, da bi zagotavljali zlasti izvajanje nalog na področju zadovoljevanja sedanjih, tekočih potreb in interesov občanov. Zato so za izvajanje obrambnih priprav v KS ustanovili posebne organe — odbore za ljudsko obrambo, ki jih imenujejo sveti KS in so njihov izvršilni organ.

Ti odbori imajo v svoji sestavi posebne komisije: za gospodarstvo, zdravstvo, informativno-propagandno dejavnost..., ki izvajajo priprave na vojno, in ki bodo v okviru odbora za ljudsko obrambo delovale tudi v vojnih razmerah.

Glede na to, bi svet KS v vojni prenehal obstajati, ker bi najpomembnejše naloge prevzel in opravljal odbor za ljudsko obrambo, manj pomembne funkcije KS pa bi zaradi vojnih razmer zamrle.

Pri nadaljnjem preučevanju vloge in možnosti KS v splošnem ljudskem odporu je prevladovalo mnenje, da bi KS mogle opravljati svoje naloge samo, če bodo vse njihove dejavnosti usmerjene in prilagojene delu v vojnih razmerah. Zato so ustanovili vojno krajevno skupnost, ki združuje vse moči in sile dve do štiri krajevne skupnosti. Za izvajanje obrambnih priprav v VKS so ustanovljeni koordinacijski odbori za ljudsko obrambo, ki jih tvorijo delegati iz KS.

Organi KS, ki delujejo v miru, naj bi se pripravili tudi za delo v vojnih razmerah. Svet KS, v katerega sestavi delujejo odbori in komisije različnih aktivnosti, bi bil dolžan koordinirati in izvajati tudi priprave za delo v vojnih razmerah, kar je povsem v skladu z načelom in procesom podružbljanja obrambnih priprav.

Vojna organiziranost KS, njene naloge in postopki ob neposredni vojni nevarnosti ali ob prehodu v vojno stanje ter naloge in načini njihovega izvajanja v vojni, določijo v obrambnem načrtu krajevnih skupnosti.

Obrambni načrt je temeljni dokument za pripravo organiziranosti in delovanja krajevnih skupnosti v vojni. Zato je treba v miru zagotoviti, da bo to delovanje učinkovito in da bodo načrtovane naloge v vojni uspešno izbojevali.

Obrambni načrt naj bi vseboval tiste dokumente, pregledne, sezname, popise, sheme, karte..., ki so nujno potrebni za izvajanje ukrepov pripravljenosti in za prehod v vojno stanje, ter za delo v vojnih razmerah. Ti dokumenti morajo biti poleg tega čim bolj pregledni in razumljivi. Za vodje in najodgovornejše izvajalce načrtovanih nalog je treba izdelati tudi opombnike, vendar pa morajo biti vodje in izvajalci tako usposobljeni, da lahko delajo tudi brez teh.

V tem članku seveda ni mogoče naštet vseh vrst nujnih in možnih priprav krajevnih skupnosti za splošni ljudski odpor, tudi zaradi tega ne, ker morajo obrambne priprave ustrezati predvsem njenemu položaju in nalogam v vojni.

Med seminarjem je bil predsednikom odbora za ljudsko obrambo izročen obrambni načrt, ki ga je pripravil oddelek za ljudsko obrambo za vse krajevne skupnosti v občini Nova Gorica.

Pokazali so jim tudi zelo dober film o vlogi krajevnih skupnosti v obrambni vojni, o civilni zaščiti, teritorialni obrambi ipd.

Splošno mnenje je, da so takšni seminarji izrednega pomena za priprave za splošno ljudsko obrambo, zlasti na področju obrambe in zaštite.

MILE GOJKOVIĆ

Na sliki: Slušatelji seminarja med razlago obrambnega načrta krajevnih skupnosti

DOLOMITI

18. in 19. marca 1943

3. nadaljevanje in konec

Kaj vse se je ponoči dogajalo z ujetimi partizani in z ilegalko Majdo, bi lahko zvedeli iz živega spomina Lenartove Francke, ki je bila tedaj še dekle. Belogardisti so Lenartove presenetili kmalu po kosilu, ki je bilo tistega dne bolj praznično. Domači sin Franc se je pred sovražnikom umaknil v Golek. Belogardisti so zasedli hišo ter v njej nastanili štab in mučilnico. Komandant, krvoločni Vošnar, je domače utesnil v malo kamro in od starega Lenarta zahteval pijačo. Ta se mu je uprl, šele ko mu je zagrozil z orožjem, je prinesel na mizo žganje. Vošnarju je zažuto žganje še bolj razvnelo nizkotne strasti. Stražarju je ukazal, naj mu iz kajze pripelje tisto veselo in

nasmejeno partizanko. Nekaj trenutkov zatem je Majda stala pred krvoločkom. Na hodniku se je srečala s Franckinim pogledom in se ji nasmejala, kot da bi ji hotela reči, naj ne bo v skrbeh, Francka, ki je slutila najhuje, se je žalostno ozrla za njo. Skozi vrata so prihajali glasovi. Vošnar je Majdo zmerjal, pretepal, drugi pa je z okovanim čevlji skakal po njenem mlademu telesu. Še dolgo je hropla, vendar ni uklonila. Upirala se je z vsemi močmi; bila je močna, kot nikdar prej. Beli poveljnik je pobesnel. Bolj ko so jo tepli in mučili bolj drzno jim je odgovarjala, da njo lahko uničijo, ne bodo pa uničili osvobodilnega gibanja. Vošnar je spoznal da ima pred seboj dekle z jekleno voljo, partizanko, ki raje umre, kot

bi klonila. Majda ni skrivala sovštva do belih plačancev. Silil je vanjo z vprašanji o partizanskih skrivališčih, o aktivistih in ilegaleh, odgovora ni dobil. Tudi ko ji je zagrozil, da jo bo ustrelil, ni klonila. Nadaljeval je z mučenjem in, ko ji je od

Piše: ZDRAVKO VIDRIH

udarcev padla z glave triglavka, jo je smelo pobrala, posadila nazaj in mu odgovorila, da bo šla triglavka tja, kamor bo šla ona. Take smelosti Vošnar ni pričakoval. Podivjal je, začel je razbijati po mizi in ko se Lenartovi onstran stene slutili najhuje, so v kuhinji odjeknili trije strelji. Slišali so poslednje glasove umirajočega mladega življenja. Tišino je za trenu-

tek prekinil italijanski oficir, ki je pritekel v kuhinjo in vprašal, če je mrtva. Vošnar, ki je ravno spravljal samokres v tok, je pokimal. Odšel je na hodnik in si hladil svoj živalski bes. Kmalu zatem je bilo v kamro slišati, kako vlečejo truplo ven v noč. Krvavo sled so poskušali prekriti s pepelom, vendar zločina niso mogli skriti.

Naslednji dan, ko se je podivjana sodrga umaknila z Belega, so Lenartovi pod rušo v sadovnjaku odkrili svež grob. Odkopali so truplo, mali Galičev Milanček je zbil preprosto krsto in truplo so zakopali tja, kjer je dočakalo svobodo.

Na kraju zločina stoji spominska plošča, ki pove da je tam 19. marca 1943 leta junške smrti umrla narodna herojka Lizika Jančar-Majda. Tja so tudi letos odšli učenci iz Katarine in prižgali svečke. Skupaj z domačimi so se poklonili spominu in se za trenutek vrnili v tiste težke dni, ko se je bil boj za našo svobodo in lepšo prihodnost.

Zločinec Pavle Vidmar-Vošnar pa ni ušel roki pravice. Po izjavah preživelih in po podatkih iz knjige Rudolfa Hribernika-Svaruna.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

ŠTORE

ČIM VEČJO SKRB POSVETITI MLADINI

Dne 2. aprila so zborovali člani ZZB NOV v Storah. Pogovorili so se o svojem delu, ki je bilo v minulem obdobju prav gotovo zadovoljivo. Našteli bomo samo nekaj njihovih akcij, ki segajo iz domačih vrst. Uspešno so sodelovali pri lanskem srečanju borcev slovenskih železarn na Teharjih. Udeležili so se 30. obletnice osvoboditve na Poljani pri Prevaljah, odkritja spomenika Stanetu Rozmanu v Ljubljani, veličastne manifestacije ob zletu Svobod v Celju in pri številnih lokalnih prireditvah. Veliko skrb posvečajo razvijanju tradicij NOB. Z mladino obiskujejo spomenike in obeležja, mladini v šolah pa pripovedujejo o osvobodilnem boju. Ob obletnici osvoboditve se je lani zbralo na Slemenih, Resevni in Svetini več tisoč mladincev in pionirjev iz celjske občine. Skrbijo za grobove, spomenike in spominske plošče, četudi vedno primanjkuje denarja za vzdrževanje.

Na letni skupščini so izrazili ogorčenje nad sovražno aktivnostjo emigracije in zveznemu sekretarju za zunanje zadeve so poslali protestno pismo v zvezi z umorom konzula Zdovca. Glede procesa v Trstu so izrazili mnenje, da vprašanja Rižarne in sodne obravnave ni mogoče zožiti le na dvajset mesečni obstoj tega uničevalnega taborišča. Podpreti moramo tudi boj naših rojakov v Italiji in v Avstriji. Pri vseh prizadevanjih borcev pa je treba posvečati vedno več skrbi mladini in njeni vzgoji v pravem socialističnem duhu.

RUDOLF URSIC

KAMNIK

OB MEDNARODNEM DNEVU INVALIDOV

V zavodu za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku so v počastitev mednarodnega dneva invalidov priredili mednarodni turnir v sedeči odbojki. Nastopilo je 7 ekip iz Slovenije, Hrvaške in Celovca. Zmagala je

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

● SMARTNO PRI SLOVENJEM GRADCU

● Dne 2. maja 1944 je izgubila življenje borka Lenčka Štajerka.

● SENTJERNEJ

Dne 2. maja 1942 je bil ustanovljen Gorjanski bataljon, katerega borci so bili po večini iz Sentjerneja in okolice.

● BEGUNJE NA GORENJSKEM

Dne 4. maja 1945 je Koroški odred osvobodil Begunje in 680 ujetnikov in talcev, ki so bili zaprti v tamkajšnji kaznilnici.

● DRAGATUŠ

Dne 5. maja 1944 so Nemci bombardirali Dragatuš, da bi uničili glavni štab NOV in POS.

● AJDOVŠČINA

Dne 5. maja 1945 je bila v Ajdovščini proglašena prva slovenska narodna vlada.

● VRHNIKA

Dne 6. maja 1945 je bila osvobodjena Vrhnika.

● DOBROVA PRI LJUBLJANI

Dne 7. maja 1942 se je Dolomitski odred skupaj z vaško zaščito spopadel z močnimi enotami italijanske vojske v Dolomitih.

● CERKNICA

Dne 11. maja 1942 je Rakovška četa ob pomoči prebivalstva Cerkljske doline napadla italijansko kolono v Grahovem.

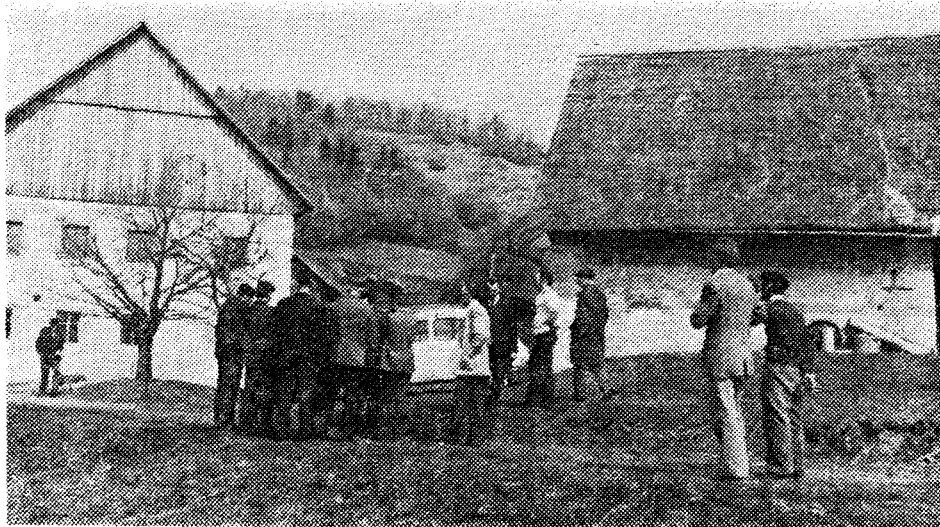
ekipa Ljubljana II. Pod vodstvom kapetana Mirka Zerteka je napadalni trio lepo osvajal točke. Posebno pohvalo zaslužijo mladi igralci Ivan Žagar, Ivan Dubrovski, Branko Pagon, Stane Ramšak in Karlo Kolar. Drugo mesto je zasedla ekipa »Hrabri« iz Zagreba. Ekipe so prejele v trajen spomin diplome. Ta športna panoga je doživela razmah šele v zadnjih petih letih, prej pa so jo gojili le za rekreacijo. Zelo je priljubljena med mladimi, saj v njej lahko sodeluje vsakdo, mladi pa pri tem ustvarjajo tudi prepotrebne prijateljske vezi.

VINKO BOVCAN

OTALEŽ

POSTAVILI BODO SPOMENIK PADLIM GRADNIKOVCEM

Na Mrzlem vrhu, pri kmetu Mrzlikarju nad Otaležem na Cerkljanskem, se je prve dni meseca decembra 1943 utaboril 5. bataljon Gradnikove brigade. Kaže, da so to Nemci v idrijski postojanski izvedeli. Napadli so jih iznenada, da je bil vsak odpor nemogoč. Ko so se borci umikali po čistini jih je padlo pod streli 37. Nemci

Člani ZZB NOV Idrija in Nova Gorica si ogledujejo kraj, kjer bodo postavili spomenik 37 padlim borcem 5. bataljona Gradnikove brigade. Na sliki je Mrzlikarjeva domačija na Mrzlem vrhu.

so zažgali domačijo, kjer je zgorelo tudi večje število živine. Prav tako so zažgali sosedovo domačijo.

Domačini so padle pokopali na pokopališču v Otaležu, kjer so uredili grobišče in postavili spomenik.

Končno so se odločili, da postavijo dostojno obeležje padlim Gradnikovcem tudi na kraju tragedije. Zato so se v nedeljo, 18. aprila, zbrali predstavniki ZZB NOV iz Idrije in Nove Gorice ter predstavniki krajevnih družbeno političnih organizacij in krajevne skupnosti Otalež. Ogledali so si kraj, kjer naj bi postavili spomenik.

Pogovorili so se potem tudi z mladino, ki bo pomagala opraviti vsa gradbena dela. Zbirali bodo tudi finančna sredstva za spomenik. Znana pa niso še vsa imena padlih. Zato prosijo svojce, da sporočijo občinskemu odboru ZZB v Idriji podatke o padlih 3. decembra 1943 pri kmetu Mrzlikarju nad Otaležem.

JANEZ JERAN

RADOVLJICA

NENEHNA ZAVZETOST ZA AKTUALNA VPRAŠANJA

Od februarja do 9. aprila so v vseh 19 krajevnih organizacijah ZZB NOV radovljice občine uspešno opravili redne letne občne zборе. Kot vselej sta bili za vse zборе značilni izredno dobra udeležba in zavzetost za vse družbenopolitična in gospodarska vprašanja. Poseben poudarek so borci dali aktivnosti članstva ZZB NOV v organih samoupravljanja, v delegacijah in v družbenem življenju kraja, zlasti na področju

ljudskega odpora in družbene samozaščite, kjer so se vedno nosilci najodgovornejših nalog. Na večini zborov so bili borci pobudniki za številne akcije v KS predvsem za razpise referendumov o samoprispevku za urejanje komunalnih, gradbenih in drugih objektov. Prav tako so se odločno zavzeli za zbiranje zgodovinskega gradiva o NOB na svojem območju, pisanju kronik, ustvarjanju evidence udeležencev NOB, reševanju perečih socialnih, zdravstvenih in stanovanjskih vprašanj, ki pa jih je v zadnjih letih vse manj.

Pod močno kritiko so postavili nepravilnosti pri izvajanju gospodarske politike, premoženjskih zadev in rovarjenja proti naši samoupravni skupnosti. Povsod so zavzeto razpravljali tudi o položaju naših narodnih skupnosti v Avstriji in Italiji.

V skladu z dogovorom na posvetu gorenjskih dopisnikov našega glasila TV.15, so na vseh zborih spregovorili o vsebinski zasnovi časopisa in se zavzeli za povečanje števila naročnikov. Ugotovili so, da so tudi v vseh tovarniških glasilih objavili informacijo o naročanju na TV.15.

Celovito sklepno oceno o vsebinskih vprašanjih in poteku zborov v krajevnih organizacijah ZZB NOV bo dalo predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica na prihodnji seji, o čemer bomo še poročali.

JOŠT ROLC

TRBOVLJE

OCENA LANSKEGA DELA ZRVS

Na svoji 16. redni (razširjeni) seji je občinski odbor Zveze rezervnih vojaških staršev Trbovlje analiziral rezultate svojega dela in dela aktivov ZRVS v letu 1975. Po

skrbno pripravljenih letnih poročilih, ki jih vsebuje kar obsežen elaborat (programi dela, tekstualni del poročil s statističnimi podatki in dokumentacijski material, zaključni račun za leto 1975 in finančni proračun potreb za leto 1976), so ugotovili, da so obsežno zadane naloge v glavnem izvršili in da je bilo delo zelo plodno.

K realizaciji načrta v letu 1975 so skrajša enako prispevali vsi člani občinskega odbora in komisij ZRVS ter vodstva aktivov ZRVS, kar je zelo spodbudno, saj je le timsko (skupno) delo zagotovilo za uspeh pri delu. Še posebej je zadovoljivo dejstvo, da je velika večina članov domela potrebo po strokovnem izpopolnjevanju, po splošnem vojaškem usposabljanju in vključevanju na področju družbenopolitične dejavnosti, zlasti po indirektnem udeleževanju v pripravah vseh obrambnih struktur in celotnega prebivalstva v občini.

Hkrati ko so odobrili oziroma potrdili in osvojili sestavljena poročila ter zaključni račun za leto 1975, so tudi konkretno obravnavali tekoče naloge, ki tudi etos niso ne lahke ne majhne. Z analizo realizacije programov dela ter izvršenih nalog uporabljajo pridobljene izkušnje v medsebojnem delu, pri čemer bogatijo vsebino dela z novimi dopolnilnimi predlogi k izvršenju konkretnih nalog. Komisije, kot je bilo že večkrat ugotovljeno v preteklem obdobju, so postale popolnoma samostojne in sposobne izvršiti vsako načrtovano akcijo. To so pokazala tudi že vodstva posameznih aktivov ZRVS, ki so vse bolj samoiniciativna.

Trenutno imajo največ dela določeni predavatelji — sestavljajo programiranih tem za strokovna predavanja, ki so bila na programu za marec in april, prepričani pa smo, da bodo te naloge uspešno opravili.

RUDI MATKO

IZ NAŠIH KRAJEV

POBREZJE — Združenje borcev v mariborski krajevni skupnosti Avgust Majerič (Pobrezje) ima nenehno skrb za pomoči potrebne člane. V marcu so obiskali 18 žena, katerih možje ali sinovi so padli kot borci. Pri tem so jih tudi obdarili. Obiskali so tudi člane, ki bivajo v domu upokoencev Danice Vogrinec. Pred nedavnim so pripravili tradicionalni družabni večer. Za mesec maj načrtujejo izlet v Belo krajino, za dan borca pa izlet v Bihač in Drvar.

D. M.

☆

NOVO MESTO — Na Vahti pod Gorjanci so pionirji iz Stopič 13. aprila prevzeli od svojih sovrstnikov s Suhorja in iz Metlike Kurirčkov pošto. V osnovni šoli na Grmu so priredili kulturni spored in njihov pevski zbor je zapel partizanske pesmi. Star borec jim je spregovoril o liku narodne heroine Majde Silc.

MARJAN TRATAR-UČO

☆

MOJSTRANA — Štafeto mladosti, ki bo tekla čez območje jeseniške občine 10. maja ob 10.15 do 12.5, bodo sprejeli v Begunjah. Osrednja prireditve bo v Završnici ob spomeniku sekretarja SKOJ Dragoljuba Milovanovića. Pozdravili jo bodo tudi na Jesenicah in na Hrušici. Po krajši slovesnosti v Mojstrani pa se ji bo priključila tradicionalna štafeta planincev alpinističnega odseka Jesenice in Mojstrana. Slovesnost ob sprejemu štafete bo tudi pred hotelom Prisank v Kranjski gori, nato pa bo štafeta nadaljevala pot na Vršič, kjer bodo palico izročili predstavnikom tolminske občine.

BRANKO BLENKUS

☆

RADOVLJICA

V ponedeljek, 26. aprila ob 18. uri bodo na proslavi dneva OF v avli osnovne šole A. T. Linhart v Radovljici tako kot vsako leto svečano sprejeli v članstvo SZDL 68 mladink in mladincev z območja KS Radovljica, ki letos dopolnijo 18 let starosti. Mladim članom SZDL bodo podelili članske knjižice in cvetje. Na krajevni proslavi ob 19. uri pa bodo podelili vsakoletna priznanja krajevnih konference SZDL moškemu zboru Lipa, pionirskemu pevskemu zboru osnovne šole A. T. Linhart, fotoklubu Radovljica, Filipu Lotriču iz Nove vasi, Janezu Pristavcu iz Radovljice in ing. Janezu Rešu iz Vrbenj. Pripravljajo lep kulturni program, ki bo kot vsko leto, privabil številne občane.

JR

☆

POKLJUKA

Letos organizira občinska konferenca ZSMS Radovljica že 4. pohod mladine od spomenika do spomenika NOB. V soboto, 24. in v nedeljo 25. aprila bo sodelovala mladinska Prešernova brigada z blizu 200 udeleženci mladinskih delovnih akcij iz pohodne brigade in mladimi prostovoljci partizanskih enot. Brigada bo krenila iz Kroke preko Jelovice na Pokljuko, kjer bo prenočevala v vojašnici na Rudnem polju. Na svoji poti bo urejala spomenike in obeležja NOB, ob katerih bodo krajše slovesnosti. Ob zaključku pohoda bodo priredili proslavo 35-letnice OF z izbranim kulturnim programom.

JR

☆

JESENICE — V krajevni skupnosti Plavž so izvolili 13-članski odbor, sestavljen iz predstavnikov vseh treh jeseniških KS, katerega namen je postavitev ustreznega spomenika padlim v NOV, talcem in žrtvam taborišča. Pri pripravljanju idejnega predloga sodelujeta inž. Gregor Velep in inž. Janez Pšenica. Pokrovitelja akcije naj bi bila Železarna in trgovsko podjetje Universal. Objekt v spominskem parku bo vnešen v srednjeročni načrt razvoja krajevne skupnosti.

B. B.

KONCERT V VOJAŠNICI

V vojašnici Maršal Tito so 14. tm. priredili kulturno zabavni program v počastitev 35-letnice ustanovitve OF Slovenije, vstaje jugoslovanskih narodov in ustanovitve JLA. Program za vojake sta pripravila garnizijsko poveljstvo in vojaški orkester iz Ljubljane. Poslušalce so dve uri zabavali pevci Marjana Deržaj, Sonja Gaberšek, Braco Koren in Franc Javornik. Partizanski revolucionarni in narodne pesmi ter koračnice so vojaki navdušeno poslušali. Goste so potem zadržali na krajšem sprejemu. Organizatorji in vojaki so se jim najtopleje zahvalili za sodelovanje in jih prosili, da bi se še kdaj znašli med mladinci v sivozelenih uniformah. Dirigent vojaškega orkestra podpolkovnik Pavle Brzulja je povedal, da je to bil le eden izmed številnih koncertov, ki jih bodo skupaj s temi solisti še imeli v okviru jubilejnih praznovanj po garnizijah ljubljanske armadne oblasti.

SVETISLAV NIKOLIĆ

MARIBOR

MLADINA PO POTEH REVOLUCIONARJEV

Mladi iz Maribora in okolice bodo tudi letos, že sedmič zapored pripravili pohod po poteh predvojnih revolucionarjev Djure Džakovića in Nikole Hečimovića, ki sta v stari Jugoslaviji padla pod streljo orožnikov v Šelerjevi grapi pri Duhu na Ostrem vrhu, ob meji med Avstrijo in Jugoslavijo.

Pohod mladine Maribora bo trajal dva dni. Odšli bodo iz Maribora v soboto, 24. aprila izpred spomenika revoluciji iz Maribora. V nedeljo, 25. aprila bo pri Duhu osrednja spominska svečanost, ki se je bo udeležilo blizu 1500 občanov.

Spominske slovesnosti se bodo udeležile tudi delegacije iz drugih republik. Iz Slavonskega Broda bo iz tovarne, ki se imenuje po Djuri Džakoviću, prišla delegacija, ki bo položila venec na kraju uboja obeh revolucionarjev. Prišle pa bodo še delegacije iz Prijedora, Kraljeva in iz Varaždina.

FRANJO HOVNIK

SREČANJE BORCEV V PODČETRKTU

Na območju krajevnega skupnosti Jožice Flander v Mariboru je okoli 17.000 prebivalcev s 750 člani ZB. Na sestanek jih prihaja toliko, da morajo stati.

To združenje in njihova krajevna skupnost so pobrateni s Podčetrtkom in z Velikim Pogancem pri Koprivnici. V sodelovanju z borci bodo letos, verjetno v prvi polovici maja, imeli srečanje v Podčetrtku. Tja bodo prišli borci s svojimi družinami iz Maribora in Velikega Poganca. To bo vsekakor manifestacija posebne vrste.

V letošnjem letu bodo posvetili glavno pozornost razvoju krajevnega samouprave, zlasti zborom delegatom, splošnim in temeljnim delegacijam krajevnega skupnosti, njihovim svetom in družbeni samozasčiti. Pri tem pa bodo prav tako kot doslej reševali ostale tekoče zadeve in posvečali pozornost bolnim in pomoči potrebnim borkam in borkem.

DRAGO MIKLAVEC

PO ZNIŽANI CENI NA ODDIH

Pri ZB NOV občine Maribor so se odločili, da bodo od prvega maja do konca letošnjega leta poslali 80 članov po znižani ceni na oddih v Strunjan. Predvidevajo, da bo znašala dnevna oskrba zunaj glavne sezone 60, v juliju in avgustu pa 90 dinarjev.

Da pa ne bi bilo v kakšni izmeni preveč navala, so napravili za vse leto razpored: v maju in juniju naj bi odšlo 30, v juliju in avgustu 10, v septembru in oktobru 15, v novembru in decembru pa 25 članov.

Pravico do tega imajo tisti VVI in člani ZB, ki živijo v slabih materialnih pogojih. Poleg njih pa tudi njihovi zakonci, družinski invalidski upravičenci, ki prejemajo invalidski dodatek, borčevsko pokojnino in ki ne bi mogli plačati polne cene. Prednost imajo VVI, borci, ko so delovni invalidi, vdove in starši padlih borcev, upokojeni borci in ostareli kmetje.

DRAGO MIKLAVEC

POLHOGRAJSKI DOLOMITI

DAN ŽELEZNIČARJEV

V okolju Dolomitov na Toškem čelu je bilo 11. aprila srečanje planincev — železničarjev, ki so počastili spomin na generalni štrajk pred 56 leti in krvavi konec, ko so na Zaloški cesti padle pod streljo osvobodnega režima prve žrtve. Delavci železničarji so že po prvi svetovni vojni, še zlasti pod vplivom oktobrske revolucije tvorili jedro naprednega in prebujajočega delavskega razreda na Slovenskem.

Zato jih usodni dnevi 1941. leta niso našli nepripravljene. Na poziv KP so organizirali odbore Osvobodilne fronte v vseh železniških enotah in jih povezali z Okrožnim odborom OF v Ljubljani. Iz vrst železničarjev je bila formirana narodna zaščita, ki je bila pomemben dejavnik za boj proti okupatorju in domačim izdajalcem. Železničarji-ilegalci so prevažali zdravila in druge potrebščine za partizanske enote, prevažali odgovorne politične delavce. Mnogi so odšli v partizane in so žrtvovali svoja življenja za lepšo prihodnost.

Na zborovanje v to lepo okolje so prišli iz Ljubljane, Celja, Maribora in Zagreba. Program so izvajali pionirji šole A. Kumar iz Stožic, bratje Pirmat iz Domžal in Litijski fantje. O Dolomitih včeraj in danes je zbranim spregovoril Zdravko Vidrih, predsednik skrbniškega odbora krajskega parka Polhograjski Dolomiti.

odpor in družbeno samozasčito, kar se kaže na doseženih uspehih na območju občine. In še nekaj je treba pripisati, da so za dobitnika plaketa Zveze združenj borcev NOB Jugoslavije, ki se vsako leto podeljuje najzaslužnejšim borčevskim organizacijam ali posameznikom, predlagali tovariša Staneta BUTOLENA, sekretarja bolnišnice Slovenj Gradec.

Ko so sprejemali programe za letošnje leto so dali največji poudarek pri zbiranju dokumentov in popisovanju vojaških pokopališč, grobišč in grobov padlih borcev NOB. Prav tako bodo posvečali vso skrb pripravi topografije, registraciji spomenikov in izdelavi vodiča do spomenikov.

ADOLF ANKON

AJDOVŠČINA

ZBIranJE PODATKOV ZA KNJIGO O OF

Po vseh občinah Primorske — verjetno tudi Slovenije — zbirajo podatke o deležu prebivalstva k zmagi nad okupatorji.

Da bi delo teklo po načrtu in urejeno, so se aktivisti OF organizirali kot v času narodnoosvobodilne vojne. Izvolili so okrožne in okrajne odbore bivših aktivistov OF, terenske odbore pa postavljajo spotoma na sestankih, ki jih imajo z bivšimi aktivisti terenskih odborov OF po vaseh. Vaščani radi sodelujejo pri dajanju podatkov in po-

Zveza rezervnih vojaških starešin v Domžalah je letošnji pouk za svoje rezervne vojaške starešine in urjenje v taktiki na temo »Teritorialni bataljon-četa-vod v zasedi v zaledju sovražnika, za uničenje transportne kolone modrih« izvajala na samem prizorišču dogodka v narodnoosvobodilni vojni. Dne 27. aprila 1941 je namreč drugi bataljon Slandrove brigade v Trnjam pri Lukovici uspešno izvedel zasedo in ob tem popolnoma uničil nemško kolono 14 kamionov z materialom, dva tanka in motocikla.

O poteku te akcije je rezervne vojaške starešine, udeležence urjenja, s svojimi izkušnjami na konkretnem zemljišču seznanil narodni heroj Mirko Jerman, takratni poveljnik omenjene enote. Ob tem so razčlenili na kraju samem tudi napake, ki so jih udeleženci urjenja in reševanja taktične naloge s pridom uporabili pri svojih odločitvah v organizaciji zasede, izbiri zemljišča, razporeditvi enot v zasedi, sistemu ognja, napadu in smeri umika.

V Domžalah menijo, da je koristnost takega izobraževanja rezervnih starešin, zlasti mlajših, prav v tem, da se izkušnje iz NOB povezujejo s sodobnimi nalogami, ki jih danes načrtujejo občinski odbori Zveze rezervnih vojaških starešin za svoje člane in štabi teritorialne obrambe za svoje enote.

MIHA BERNOT

SLOVENJ GRADEC

S SEJE ZBZB NOV

Ko je odbor ZBZB NOV v Slovenj Gradcu razpravljali o ureditvi akcijskega načrta krajevnih organizacij v minulnem obdobju, je ugotovil, da so bile vse naloge opravljene zadovoljivo. Proslave v počastitev 30-letnice osvoboditve so bile organizacijsko in vsebinsko zelo dobro pripravljene. V razpravi na delovnih konferencah so obravnavali vprašanja, ki zadevajo priznavanje, štipendije otrok borcev, zdravljenje borcev v naravnih zdraviliščih, upokojitve kmetov-borcev in vprašanje kreditov za kmete-borce itd. V ospredju pa so bila vprašanja v zvezi z ugotavljanjem in prizadevanjem posebne dvojne dobe za časa NOB. Vse več zahtevkov je bilo od kmetov, ki že imajo priznana dvojno dobo od leta 1944. V obnovi postopka pa zahtevajo dvojno dobo pred 9. 9. 1943, da bi tako pridobili status borca NOB in s tem tudi pravico do varstvenega dodatka.

Razumljiva je ugotovitev, da so se nekateri borci uvrstili med nosilce v krajevnih skupnostih, odborih za splošni ljudski

jasnjevanju, kako je potekalo delo in kdo so bili prvi organizatorji.

Na območju ajdovske občine, ki je bila med NOB razdeljena na vipavski in ajdovski okraj, je bilo 52 terenskih odborov OF; od teh je bilo v preteklem letu in letos popisanih 26, ostane jih torej še 26. Popisovanje zgodovinskih dogodkov in zbiranje materiala, kakor fotografij, lepakov, zapisnikov, pism in podobno je opravljeno v krajih: Gojače—Malovše, Cesta, Skrilje, Stomaž, Ustje, Duplje, Vrtovče, Potok-Hrastje-Jakulin, Tovče, Dobravlj, Velike Zablje, Brje, Dolga poljana, Vipavski križ, Kamnje-Potoče, Planina, Dolenje, Ajdovščina, Placé, Male Zablje, Podkraj, Otlica, Vrhopolje, Gradišče pri Vipavi, Črniče, Erzelj. Trenutno se zdaj dela v Sturjah, Betujah, Ravnah nad Črničami, Šmarjah, Zavinu, Podnanosu, Slapu pri Vipavi in še v nekaterih drugih krajih. Na 700 tipkanih straneh, ki jih že ima združeni okrajni odbor bivših aktivistov, je zajeta tudi razprava za okroglo mizo, ki so jo imeli prvi organizatorji OF na Vipavskem lanskem letu. Opisano je delo okrožne volilne komisije Srednjeprimorskega okrožja OF okoli 700 izjav deportirancev iz ajdovske občine v nacistični Nemčiji. Še posebej obširno bo opisana Podraga, kjer so se sestajali prvi organizatorji OF še poleti 1941. leta.

FELIKS HLADNIK

NOVO MESTO

DOGOVOR O DELU

Dne 24. marca je bila v Novem mestu seja občinskega odbora ZRVS. Po izčrpnih vojaško-političnih informacijah o nalogah ZRVS je predsednik Ivan Slapnik podal še poročilo o dejavnosti organizacije. Razvila se je razprava, v kateri so tudi delegati OO ZRVS ocenili delo. Programi so bili zadovoljivo izpolnjeni. Sprejet je bil delovni načrt za naslednje obdobje. Poudarjena je skrb za večje sodelovanje s šolami in pionirsko organizacijo, ki bodo vključeni v načrt usposabljanja v obrambnih pripravah s sodelovanjem pri taktično-orientacijskih pohodih in drugih oblikah dela ZRVS. Delovni načrt vsebuje tudi nadaljnje sodelovanje z organizacijo ZRVS Karlovac. Pripravljeno bo skupno srečanje z ogledom partizanske bolnice na Petrovi gori. Izobraževanje članov bo potekalo v strokovnih predavanjih, taktično-orientacijskih pohodih in praktičnih vajah.

Ob zaključku seje je bilo podeljenih članom za prizadevno in uspešno delo 10 srebrnih plaket, 4 bronaste plakete, 29 priznanj, bronasto plaketo pa je dobila tudi OO ZSMS Zužemberk za uspešno sodelovanje v organizacijah ZRVS.

MARJAN PUREBER

JESENICE

S SESTANKA GORENJSKIH VEZISTOV

Na letošnjem drugem sestanku vezistov NOV Gorenjske smo razpravljali o postavitvi spominskega obeležja v Stari Fužini v Boginju. O tej zamisli smo razmišljali že v preteklem letu, vendar je zavoljo pomanjkanja denarja ni bilo mogoče realizirati. Letos pa smo se odločili, da bomo zbrali sili za pomoč nekatere delovne organizacije. Postavitve obeležja bi bila povezana s prazno osvoboditve Bohinja. Za izdelavo spominske plošče pa bi zaprosili Železarno Jesenice.

Govorili smo tudi o našem nadaljnjem delu in se kritično dotaknili problemov v zvezi z delom in koordinacijo med komisijami kurirjev in vezistov z mestnimi odbori ZB NOV. Mestni odbori naj bi v prihodnje posvečali več pozornosti delu kurirjev in vezistov; jim moralno in finančno pri delu pomagali.

Po mnenju odbora naj bi komisije, ki se formirajo pri mestnih odborih ZB NOV opozorile za to določene forume, da organizirajo radio krožke po šolah in radio klube v vseh gorenjskih občinah. Tej dejavnosti bi morali posvetiti več pozornosti v okviru priprav na SLO, saj je osnova vsej moderni vojaški tehniki prav elektronika.

FRANC GRACER

SLOVENSKE KONJICE

PREMALO AKTIVOV ZRVS

Na zadnji seji ZRVS v Slov. Konjicah so razpravljali o aktivih ZRVS v OZD in KS. Ugotovili so, da so aktivni ZK RVS ustanovljeni le v šolah in pri OO ZRVS, v OZD in KS na območju občine pa ne.

Program dela aktivna ZK pri OO ZRVS za leto 1976 je bil sprejet in se pričakuje, da bodo že ustanovljeni aktivni posvetili potrebno skrb pridobivanju in včlanjevanju novih članov v ZK. Ta naloga je še toliko bolj pomembna v našem socialističnem samoupravnem sistemu, ko hkrati uveljavljamo tudi celovit in edinstven sistem učinkovite vsesplošne ljudske obrambe, katere nosilci najodgovornejših nalog bi morali biti prav člani ZK — vojaške starešine. Zato so sklenili, da bodo vzpodbujali ustanovitev aktivov ZK RVS povsod, kjer obstajajo objektivni pogoji za njihovo uspešno delovanje.

Na isti seji so sklenili predlagati najštevilnejšima organizacijama v Slov. Konjicah, da se reorganizirata tako, da iz obstoječih dveh ustanovijo tri osnovne organizacije ZRVS.

Da se zagotovi učinkovitejše sodelovanje z ZSM v občini, so se posamezni člani iz osnovnih organizacij in OO ZRVS zadolžili za stalno pomoč in delo z mladino. Hkrati so sklenili, da se mladino povabi na nočni taktično orientacijski patrolni pohod, katerega bo v kratkem organiziral OO ZRVS.

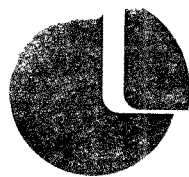
VLADO PRETNEMER

KNJIGOVODSKI BIRO GROSUPLJE

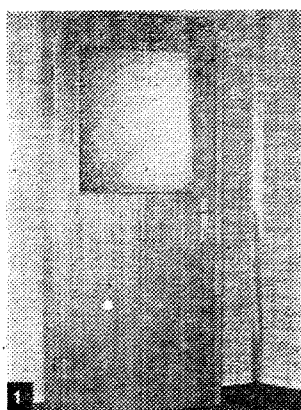
z delovnimi organizacijami:

Gostinsko podjetje »POLZEVO« Grosuplje
»PEKARIJA« Grosuplje
»INSTALACIJE« Grosuplje
»UNIVERZAL« Ivančna Gorica
»VALJČNI MLIN« Stična
»BIRO INŽENIRING« Ljubljana
Samoupravna stanovanjska skupnost Grosuplje
Vzgojno varstveni zavod Grosuplje
Splošno izobraževalna knjižnica Grosuplje
Avto moto društvo. Šentvid pri Stični

ČESTITAJO DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM ZA — 1. MAJ — PRAZNIK DELA
IN ENAINTRIDESETO OBLETNICO OSVOBODITVE
— DAN ZMAGE — 9. MAJ.

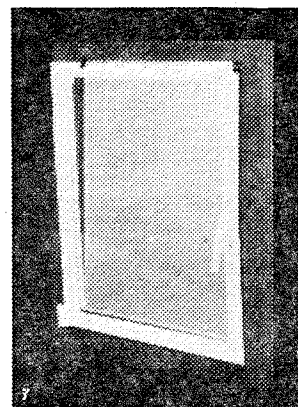
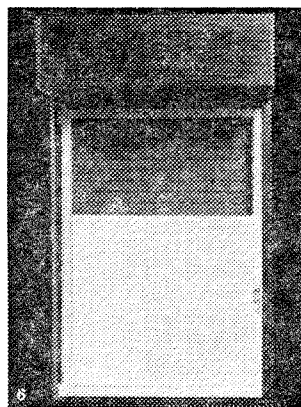
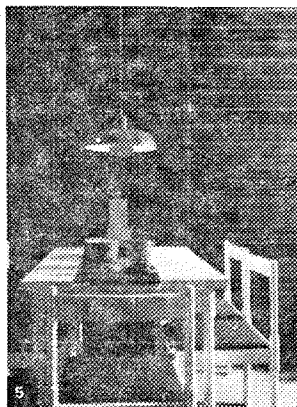
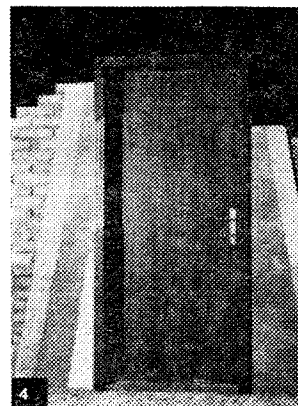
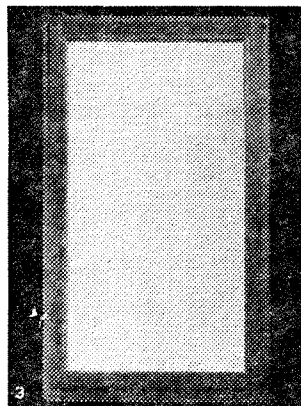
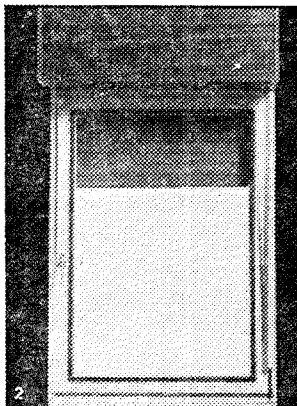

lesna
slovenj gradec
gozdarstvo in
lesna industrija
o. sol. o.

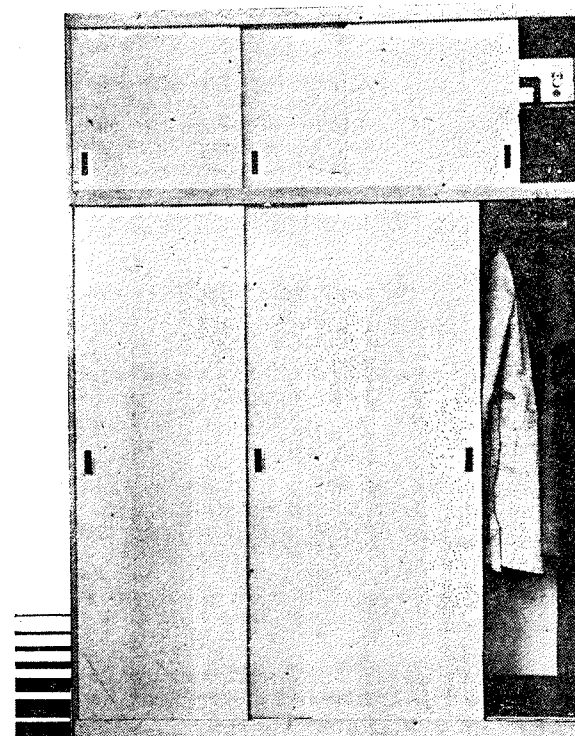

LESNA, SLOVENJ GRADEC,
vam s svojimi TOZD nudi:
žagan les iglavcev, ladijski pod-
iverne plošče — navadne in oplemenite-
ne, oblaženo pohištvo in drugo.
Tukaj vam želimo predstaviti naš pro-
gram stavbnega pohištva ter stroonih
in stenskih oblog.

- 1, 4 — SUMO vrata
2, 3 — IZOLIR lips okna
3 — Stenske in stropne oblo-
6, 7 — INTRO okna

Praktična pomična vrata

PINO D-2 — dvodelna garderobna omara je
narejena iz zgornjega in spodnjega dela,
spodnjega sestavljajo police in del za obe-
šanje oblek. V vsakem delu je dvojice pomič-
nih vrat. Mere: 238 x 21, 2 x 60,5 cm.

PINO D-3 — tridelna garderobna omara. V
zgornjem delu je troje manjših, v spodnjem
pa večjih pomičnih vrat, ki zakrivajo veliko
koristno površino sedmih manjših in ene
večje police ter dela za obešanje oblek. Mere:
238 x 172, 8 x 60,5 cm.

SLOVENIJALES
LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA
lesonit
ILIRSKA BISTRICA

**GEOLOŠKI ZAVOD
LJUBLJANA**

1946 — 1976

Program jogi rjuh

Jogi rjuhe, ki ostanejo vedno glad-
ke in napete, vam nudimo bele ali
enobarvne v naslednjih izvedbah:

JOGI RJUHA iz 50% bombaža
50% poliestra

za jogi 190 x 90 cm

JOGI RJUHE iz 100% bombaža

za jogi 190 x 90 cm

200 x 100 cm

200 x 140 cm

200 x 160 cm

210 x 180 cm

za otolski jogi 135 x 65 cm

120 x 60 cm

JOGI PROTIR RJUHA iz 100%

bombaža

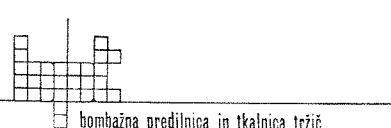
za jogi 190 x 90 cm

JOGI ŽIRASKA RJUHA iz pravega

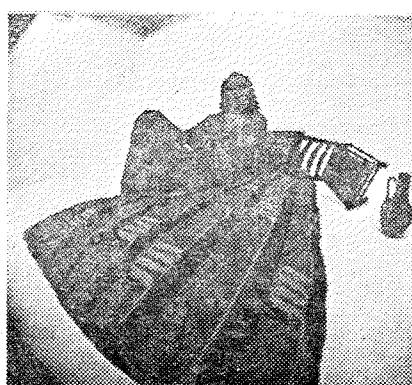
kosmatega trziškega platna iz

100% bombaža

za jogi 190 x 90 cm

EKSKLUZIVNOST

**GEOLOŠKI ZAVOD
LJUBLJANA**

ŽELI OB 30-LETNICI SVOJEGA
OBSTOJA VSEM DELOVNIM
KOLEKTIVOM ZA PRAZNIK
DELA — 1. MAJ MNOGO
USPEHA PRI DELU IN
NADALJNI GRADITVI
SAMOUPRAVNEGA
DRUŽBENEGA SISTEMA.

SKUPŠČINA OBČINE RIBNICA

Z VSEMI DRUŽBENO
POLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI

ČESTITA ZA PRAZNIK
DELA 1. MAJ.

SKUPŠČINA OBČINE MURSKA SOBOTA

Z DRUŽBENOPOLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM,
KOLEKTIVOM IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM ZA PRAZNIK DELA —
1. MAJ.

TERMIT DOMŽALE

S SVOJIMI OBRATI V IHANU
IN MORAVČAH

ČESTITA DELOVNIM
LJUDEM
IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM
ZA PRAZNIK DELA —
1. MAJ

**KARTONAŽNA
TOVARNA
LJUBLJANA**
n. sol. o.

**TOZD »VALKARTON«
LOGATEC**
n. sub. o.

PROIZVODNJA VALOVITE
LEPENKE IN EMBALAŽE

Delovnim ljudem in
poslovnim prijateljem
čestitamo za praznik
dela — 1. maj.

SKUPŠČINA OBČINE AJDOVŠČINA

Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI

ČESTITA ZA OBČINSKI PRAZNIK —
5. MAJ KOT SPOMIN NA DAN, KO JE
BILA LETA 1945 V AJDOVŠČINI
PROGLAŠENA PRVA SLOVENSKA
VLADA.

PECIVO

PEKARNA IN SLAŠČIČARNA
NOVA GORICA,
DELPINOVA 27

NUDI CENJENIM
POTROŠNIKOM VSAK DAN
SVEŽ KRUH IN PECIVO.

Delovnim ljudem in
poslovnim prijateljem
čestitamo za praznik
dela — 1. maj.

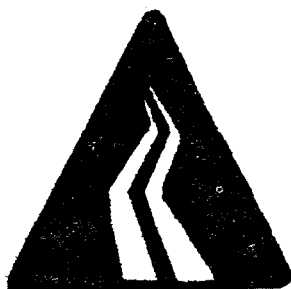

ISKRA

INDUSTRIJA
ZA TELEKOMUNIKACIJE,
ELEKTRONIKO IN
ELEKTROMECHANIKO
KRANJ, o. sol. o.

TOVARNA MERILNIH
INSTRUMENTOV
OTOČE
o. sol. o.

Čestitamo vsem
delovnim ljudem in
poslovnim prijateljem
za praznik dela —
1. MAJ

CESTNO PODJETJE NOVO MESTO

LJUBLJANSKA 8

VZDRŽUJE, REKONSTRUIRA, GRADI
CESTE IN OSTALE PROMETNE
POVRŠINE.

GORENJSKI SEJEM V KRANJU

prireja od 7. do 14. maja 1976

I. MEDNARODNI SEJEM MALEGA GOSPODARSTVA

Sejem je namenjen prikazu dosežkov male industrije ter obrti ter opreme in orodja namenjenega za to vrsto gospodarstva ter medsebojne kooperacije. Ima poseben vzgojni pomen za mlade obiskovalce, ker z razstavo in praktičnimi demonstracijami sodelujejo poklicne šole vseh strok. Za samostojne obrtnike se prirejajo ustrezni seminarji. V okviru sejma je tudi modna revija

STANOVANJSKO IN KOMUNALNO PODJETJE BREŽICE

CESTA PRVIH BORCEV

čestita vsem
delovnim ljudem
in poslovnim
prijateljem za praznik
dela — 1. MAJ

GOZDNO GOSPODARSTVO NOVO MESTO

čestita delovnim
ljudem in poslovnim
prijateljem za praznik
dela — 1. maj.

SKRB ZA GOZDNO
BOGASTVO — NEGA
IN EKSPLOATACIJA GOZDOV
— POGOZDOVANJE.

POGOVOR Z ZGODOVINARJEM IN VIŠJIM KUSTOSOM MIRKOM FAJDIGO

Delovni dan - neskončno dolg

Utopiti se v delu je prijetna radost tistih, ki so spoznali pravo vrednost človekovega življenja. Zanje so lahko samo seme, ki jih veter raznosi naokrog, a če bo iz njih poglala kal, ostaja nedorečeno vprašanje. In človek dela; trmasto odločen kot reka, ki razjeda breg...

Velika stenska ura je odbila zaokrožen čas. Razcvetene veje pred hišo so silile v šipe. Pomlad. Pomisliš na to, da bi mi pokazal očetovo sliko. Tudi tako se lahko vrneš v mladost. Mladost? Še vedno sta ostala prijatelja kot takrat, ko si s Stanom hodil po Pohorju, ko si se spuščal po zasneženih vzpetinah, tekal za žogo, plaval ali poganjal kolo. Mladost je kakor pesem: vedno znova jo lahko priklješ na dan. Se spominjaš tistih let od 1936 pa do začetka vojne? Prav gotovo ne boš pozabil prvomajskih izletov na 'Urbana' pri Mariboru. S kolesom, pesmijo in toplim srcem ste odhajali tja gor. Prijatelj, tistih iz vzajemnosti, srednješolcev, skojevcev in komunistov ni bilo mogoče presteči. Vsak je nosil v sebi ljubezni za deset in več ljudi. Lovro Polančič je bil pravi virtuoz z mandolino. Pozneje je bil v 14. diviziji. V Frankolovem so ga Nemci obesili. Tudi Stritih je pozneje padel.

Prvomajske proslave, čeprav ilegalne, so bile res dobro pripravljene. Kadar sta imela govor Zidanšek ali Hermanko, besed ni bilo mogoče kmalu pozabiti. Da, tudi policija je od daleč stegovala vratove in včasih tega ali onega prijavila oblastem. Najhuje je bilo, če so našli v dnevi pred prvim majem pri kom propagandne letake. Tako je bilo recimo leta 1934, ko so zaprli Apiha, Vrunča — dvajset ljudi. Skupina je mesto skoraj preplavila z lističi in napisi.

Kako zaneseno pripoveduješ o maju in o tovariših; med njimi in cvetjem, ki označja prebujanje narave, je bilo nekaj skupnega. Kako malo je bilo treba, da smo krepili svoj ponos in ljubezen do domovine. Pripoveduješ mi o Angelci Belak pa o Sonji Černezel, ki sta za prvi maj spletli lepe, živordeče kravate. Nagelj na prsni in rdeča kravata — nemčurji pa so bili sivi v obraz.

Oče? Bil je kakor revolucija. S časom

je vse v njem prekipelo v upor in revolucionarji so postali tudi njegovi otroci. Bil je Maistrov borec in velik patriot. Leta 1918 je prišel iz Trsta. Iz avstrijske vojske so ga potisnili k policiji v Maribor. Tam pa se je hitro sprl, ker mu je bila tuja hlapčevska in režimska poslušnost. Kaznovali so ga in leta 1923 se je odločil za pokoj.

Na otroke je bil ponosen kakor na svojo čast. Lojze je že leta 1936 postal član Komunistične partije. Kmalu se je znašel v ujetništvu. Po tistem, ko je bila družina izgnana, sta odšla Stanko in Mirko v Moslovački odred.

Leta 1923...; oče je postal kovač. Pravili so, da ga ni bilo, ki bi znal verigo skovati kot on. Tudi v tem je bilo nekaj simboličnosti: koval je verige, da bi nekoč pomagal streti okove, v katere je bil vkljen slovenski narod.

Praviš, da se z bratom nista vključila v predvojno revolucionarno delavsko gibanje v Mariboru do leta 1936. Mariborski proletarijat se je namreč začel razvijati pod vplivi avstrosocialističnih — marksističnih pogledov. Ko so se pristihi le-teh monarhije iznebili, so se vedno sanjari o tem, da je Avstrija republika, Jugoslavija pa kraljevina z zaslužnimi delavci.

Leta 1935 sta začela hoditi z bratom Lojzetom v delavsko zbornico, kamor je prihajal tudi Maks Gašperič in nekaj pozneje inženir Hermanko. Zelo preudaren in previden revolucionar je bil to. Kadar je govoril z mladino, je vselej poudarjal potrebo po znanju in učenju. Mladim, včasih kar prezaletavim revolucionarjem, je pojasnjeval odnos do religije. In tako se je začel odnos tiste mladine do življenjskih in resničnih problemov spreminjati. Začeli so vplivati v boju proti nemčurstvu. Od leta 1935 je bilo vedno več ljudi na strani Zveze delovnega ljudstva, organizacije, ki jo je snovala Komunistična partija.

Leto za letom je odločnejše netilo nekaj, kar naj bi se razplamtelo v ogenj. Prva prelomnica predvojnega revolucionarnega delavskega gibanja v Mariboru je bila že v septembru leta 1936, ob veliki tekstilni stavki. V letih 1937/38 so prišli na mariborsko področje kadri: Hermanko, ki se je vrnil iz zapora, Bole, Novaka, Gašperič, Geif, Fajdiga, Babič, Iršič, Šlander, pisatelj Čufar, Velušček in poznejše cele par-

tizanske družine kot Jančarjevi...! Leta 1938 je prišel v Maribor MILOŠ ZIDANŠEK.

☆

Ostaniva pri imenu, ki si mu namenil deset let vztrajnega dela. Miloša si poznal od leta 1938, ko je prišel v Maribor iz zapora. Še posebno pogosto je sodeloval s svojim bratom Lojzetom. Miloš je bil po poklicu pek in zelo pošten ter uraden človek. Miloš je bil akcijski človek in eden pomembnejših organizatorjev vstaje. Ljudi je znal vzpodbuditi in jim dvigniti moral.

Minilo je le nekaj let — druga svetovna vojna, okupacija Jugoslavije, splošna ljudska vstaja jugoslovanskih narodov in narodnosti. V Sloveniji se je rodila Zidanškova brigada po velikem kriznem obdobju enega leta, ko je Pohorski bataljon, ki je veliko obetal, januarja leta 1943 tragično, vendar junaško padel. Maja je nastal drugi Pohorski bataljon, ki si je težko utiral pot. Novembra je bil ustanovljen Pohorski odred. V začetku januarja leta 1944 je bila pri Primožu na Pohorju ustanovljena Pohorska brigada s 300 borci. Takoj po ustanovitvi pa je bila izpostavljena hudim udarcem Gestapa. Takrat je na območju 4. operativne cone delovala tudi Šlandrova brigada.

Pohorska brigada je dobila ime po Milošu Zidanšku na predlog Borisa Čizmeke -Bora, prvega komandanta Zidanškove brigade, ki je prišel iz štaba cone kot namestnik komandanta štaba četrte operativne cone. Miloš Zidanšek je bil komendant Bračičevega bataljona.

Zidanškova brigada je opravila zelo pomembno vlogo. Takoj po ustanovitvi se je morala bojevati proti gestapovski agenturi, proti poskusom vcepljanja plavogardišne miselnosti. Brigada je bila ves čas preganjana. Nemškega pritiska se je malo osvobodila šele v sredini februarja, ko so se Nemci morali obrniti proti vzhodu — proti 14. diviziji.

☆

MIRKO FAJDIGA, leta 1965 si se lotil diplomske naloge o Zidanškovi brigadi in deset let kasneje si končal monografijo o tej brigadi. Ti pa si mislil, da boš opravil z delom v dveh ali treh letih...

Brez dvoma, to je bilo težaško delo;

stalno spreminjanje celih poglavij, kar je narekovalo novo odkrito gradivo. Vse to delo je bilo treba opraviti poleg redne zaposlitve v mariborskem muzeju revolucije in ob izrednem študiju zgodovine. Če bi ne bilo tako razumevajočega delovnega kolektiva...

Bi bilo delo še boljše, če bi bil sam borec Zidanškove brigade? Morda, morda tudi ne. Človeka lahko to zapelje, da vidi ali samo mitraljeze in bombaše ali samo vodilne tovariše ali... Pogovoriti se je bilo treba z več kot 150 borci, včasih kar v skupini. Pogosto so različni udeleženci govorili različno o istem dogodku. Toda monografija, to so dokumenti, predvsem dokumenti, ki jim pa tudi vedno ne gre zaupati.

Težave, težave! Ne, objektivnih težav v boju z gestapovsko agenturo ni bilo lahko pojasniti. Zgodi se tudi, da nekateri želijo, da bi pisec monografije nekatere zadeve zamočil. Pozneje opaziš, da s pisanjem nekateri niso bili zadovoljni, samo nekateri. Več, veliko več je tistih, ki ti se gajo v roko in med njimi ni malo mladih.

☆

Pogovor sva šele začela. Zunaj je mrak in v njem je utonilo cvetje, ki je sililo v šipe. Stara stenska ura nama je vzela besedo, samo za trenutek. Čas se ni ustavil in delovni dan je neskončno dolg.

SILVO TERSEK

Na mizi je ležal listič. Ves je popisan s skrbno in lepo pisavo. Vedel sem, da tako piše le Janez. Še vedno hranim nekaj njegovih pisem. Se ko je bil samski, mi je pisal k vojakom. Vse njegove besede so bile resne in preudarne. Nikoli ni govoril ali pisal v prazno. Zmeraj mi je bil svetovalec, človek.

Kaj se je zgodilo?

Moje oči obstanejo na lističu. Zraven je bila prazna ovojnica. Torej gre za neodposlano pismo. Komu piše; morda meni? Sklonim se nad listič in berem:

»Draga žena.

Odgovarjam na tvoj molk. Pred dve meseca si pobegnila brez pravega vzroka. Zdaj si pri materi. Ta me ne mara. Govori, da sem antikrist, da sem

Neodposlano pismo

komunist. Vem, komunistov ne mara. Stara si štirideset let. Pobralla si, kar je bilo pri hiši vrednega in si šla. Ne da bi se poslovala od moža in otroka. Zame ni važno. Tu je pomemben otrok!

Imela si skrito ljubezen. Ne vem, kdo in kaj je. Vzel je ženo partizanske-mu invalidu, mater dveletnemu otroku. Zelo si se spremenila. Ti si našla vzrok v cerkvi. Tam ga ni bilo. Vzrok tiči ne-kje drugje: v obljubah lepšega, brez-skrbnega življenja.

Ne maraš me več.

Vdal sem se v usodo. Najhuje je mimo. Vsaj zame. In pa za otroka. Vsako jutro, vsako opoldne, vsak večer me sprašuje:

»Atek, kje je mamica? Kdaj bo prišla in kaj sem ji storil, da me je zapustila? Atek, ali me boš tudi ti zapustil? Potem bom moral k tujim ljudem...«

In jaz mu odgovarjam:

»Ne bom te zapustil. Jaz že ne, nikoli. Mlad, čisto mlad sem šel v partizane, položaj sem zapustil le na komandirjevo povelje. Potem ko boš velik, ko bom jaz ostareel in oslabeel, boš ti skrbel zame. Ali boš, sinek?«

»Bom, atek, bom!«

Ljubko me objame in glasno zajoče. Tudi jaz si brišem solze.

Dobro me poznaš. Star sem osemindeset let. Kljub invalidnosti sem končal večerno ekonomsko šolo in imam svoj poklic. Z veseljem ga opravljam. In ker ni bilo lepih dohodkov, ni bilo dragih oblek, ne dragocenega pohištva, ne barvne televizije, ne mercedesa.

Žena, poznaš moje življenje?

Ne, ti ga ne poznaš. Nočeš vedeti

resnice. A vendar veš, da sem sin revnih staršev. Tak sem bil, kakor moj Janezek, ko sta mi umrla starša in moral sem k tujim ljudem. In veš, kako se mi je pri tujih ljudeh godilo? Ne, tudi tega ne veš. Trikrat sem se vpisal v meščansko šolo in trikrat sem moral prenehati — samo zaradi tujih ljudi. Niso marali, da bi šolali tujega otroka.

Potem je prišla vojna in z njo težki dogodki. Ti si vojno preživela brezskrbno; jaz ne. Ti si trepetala, da ne bi fant mobilizirali partizani, ker bi bila prikrajšana za najlepše na svetu: prvo ljubezen. Jaz sem v Šlandrovi brigadi nosil puško in bila me je sama resnost.

In po vojni? Šel sem v šole. Klatil sem se po internatih in menzah. Solo sem večkrat menjal, samo zaradi invalidnosti. Bil sem občutljiv in zdelo se mi je, da sem s šepanjem na desno nogo vsem v posmeh. Dekleta so me kar po vrsti odklanjala.

Potem je minila dolga, razburljiva doba. Toliko, da me ni pogoltnil alkohol. Padal sem in se spet dvigal.

Se še spominjaš najinega srečanja?

Govoril sem na zboru volivcev. Reševali smo problem tvoje vasi. V prostorni dvorani je bilo malo ljudi, največ moških. Trudil sem se, da bi prisotne vsaj malo ogrel; imel sem občutek, da sem do kraja pogorel.

Večkrat sem pogledal v kot, kjer si sedela ti. Zdelo se mi je, da gledaš nekam v prazno. Ne vem več, kaj me je na tebi tako privlačilo. Vem samo to, da si po sestanku prišla k meni in mi šepnila v uho: »Dobro, lepo ste govorili. Želite, da vam organiziram prevoz?«

Da, ta tvoja tovariška ponudba mi je

segla globoko v srce. Zares bi moral dva kilometra peš, tako pa so me odpeljali z avtom.

Potem še nekaj srečanj, za tem zmeraj pogostejši sestanki v dvoje in poslala sva mož in žena. Živela sva sicer skromno, a srečno. Takrat sva si želela samo še otroka. Bala si se, da ne boš mogla imeti otrok. Koliko noči si pre-jokala, ko ti je to povedal zdravnik.

Po treh letih si rodila sina. Se spominjaš, ko si prišla iz porodnišnice, položila si fantka na posteljo in rekla: »Kako lep otrok!«

Prve težave so nastopile s krstom. Tvoja mati je sejala zlo. In ker ni uspe-la, me je preklela in mi pokazala hrbet.

Štiri leta smo živeli lepo družinsko življenje.

Potem se je vse spremenilo. Sosedom si tarnala, da slabo zaslužiš, da zaradi moje invalidnosti ne moremo v gore, da sem doma siten in nergav, da sem pretirano ljubosumen in tako naprej.

Vem, vsak človek ima poleg dobrih tudi slabe lastnosti. Tako tudi jaz. Mojih ti nisi mogla prenašati. Siten in nergav pa je tudi popolnoma zdrav človek, kaj šele invalid! Vem, človek, ki dela, greši. A težko onemu, ki ne dela, pa vseeno greši.

To najbrž veš, da hodi sinek v tretji razred osnovne šole. Se malo, pa bo odrasel. Kako takrat?

Ti nisi marala sprehodov. Ljubše so ti bile veselice, ples. To pa zame ni. In za otroka tudi ne. Škoda. Nekoč nama bo žal. Takrat bo prepozno.

Kako gledaš na sinovo bodočnost?

Odgovori!

Te pozdravlja nekdanji mož Janez, partizanski invalid.»

Konec.

Položil sem listič na mizo. Globoko sem se zamislil. Janez je postal v mojih očeh velik človek. Misli na vse, največ na otroka, le na sebe in na svojo invalidnost ne.

DRAGO KUMER

PREBERITE

VABILO

ZZB NOV Litija vabi borce Zasavskega bataljona in druge borce-aktiviste NOV, mladino ter druge občane na proslavo z odkritjem spominskega obeležja padlim borcem narodnoosvobodilnega boja, ki bo 1. maja ob 10. uri v Spodnjem Hotiču pri Litiji.

Po proslavi bo tovariško srečanje.

VABIMO NA LJUBELJ

Komisija za bivše politične zapor-nike, internirance in izgnance pri re-publiškem odboru ZZB NOV Slove-nije pripravlja v sodelovanju z ob-činskimi odbori ZZB NOV gorenjske in ljubljanske regije ter vodstvi os-novnih šol imenovanega področja

izlet mladine, in sicer 12. junija letos na Ljubelj z uradnim pričet-kom ob 10. uri dopoldne.

Vabimo nekdanje zapornike, inter-nirance in izgnance ter druge borce in občane, predvsem mladino, da se izleta udeleže v čim večjem številu.

IZLET

Domicilna enota Centralne tehni-ke pri CK KP Slovenije vabi vse nekdanje člane, da se udeleže izle-ta, ki bo 15. maja 1976 v Rogu — »Baza 20« in »Partizanska 15«. Od-hod iz Ljubljane bo ob 8. uri izpred Trga revolucije. Vse druge informa-cije dobite po tel., štev. 25-385 po-poldne od 16. ure dalje; na to šte-vilko sprejemamo tudi prijave.

BORCEM DOLENJSKEGA ODREDA

Obveščamo borce Dolenjskega od-reda in svojce padlih borcev tega odreda, da bo 22. maja letos tovari-ško srečanje odredovcev v Velikem Gabru pri Radohovi vasi. To sreča-nje pripravlja odbor odreda v sode-lovanju družbenopolitičnih organiza-cij občine Trebnje in Krajevne skup-nosti Veliki Gaber. Srečanje bo v počastitev dneva mladosti, zato va-bimo tudi vso mladino tega kraja, naj se z našimi borci sreča v čim-večjem številu.

Zbor odreda bo ob 14. uri pri osnovni šoli v Velikem Gabru.

Istočasno obveščamo odredovce in svojce padlih in umrlih odredovcev, da je izšla monografija odreda in jo bomo borcem, ki so bili v Do-lenjskem odredu najmanj 3 mesece in svojcem padlih in umrlih odredov-cev, podelili brezplačno. Evidenca odreda še ni popolna, zato se zave-damo težav pri podeljevanju mono-grafije. Pričakujemo pa, da bodo ti-sti odredovci, ki so se v zadnjem času preselili in niso sporočili nove-ga naslova in tisti, ki do sedaj še niso prejeli vabil za tovariška sre-čanja (ker niso vpisani v evidenco), takoj poslali svoje podatke in naslo-ve našemu odboru. Še posebej pa to velja za svojce padlih odredovcev,

kajti za njih nimamo nobenih po-datkov.

Podatke in naslove pošljite na na-slov: REPUBLIŠKI ODBOR ZZB NOV SLOVENIJE — ZA ODBOR DOLENJSKEGA ODREDA — Vrtača 11, 61000 LJUBLJANA ali pa na na-slov RADOVAN KOLSEK, Rimska 9, 61000 LJUBLJANA.

Vsi, za katere bomo imeli na raz-polago naslove, bodo pravočasno do-bili tudi osebna pismena vabila, za druge pa naj to obvestilo velja kot vabilo.

Na časopise, v katerih objavlja-mo to obvestilo, niso naročeni vsi odredovci, zato prosimo tiste, ki bo-do obvestilo brali, naj ga posredu-jejo tudi drugim, da se bo sreča-nja udeležilo čim več nekdanjih od-redovih borcev.

Za tiste, ki nimajo svojih vozil, je najprimernejši prihod z vlakom do železniške postaje GABER, kamor vlak pripelje iz Ljubljane malo pred 12. uro, iz Novega mesta pa tik pred 14. uro. Od postaje Gaber je do zbornega mesta le kakih 10 minut hoda.

Iz Zasavja je z osebnimi avtomo-bili najprimernejši prihod prek Li-tije, Bogenšperka, Temenice, Rado-hove vasi do Velikega Gabra. Prihod z osebnimi vozili po avtocesti pa je do odcepa Litija, Radohova vas, od koder je do Velikega Gabra le še kakih 3 km.

ZAHVALA

Družini Prinčič iz Kozane št. 42 se Društvo slepih Nova Gorica iskreno zahvaljuje za podarjenih 500 dinar-jev v dobre namene — namesto ven-ca na grob Katerine Zuljan, mate-re padlega borca Strnata.

DOPOLNILO K SESTAVKU »TESTENOVA MAMA«

V 9. številki »TV 15«, ki je izšla 4. marca letos, je prišlo v sestavku o Testenovi mami do neljube po-mote.

Drugi odstavek v okviru se mora pravilno glasiti takole:

»Testenova mama izhaja iz kmeč-ke Pangerčeve družine iz Kanalske-ga Loma. Bila je med prvimi sode-lavci OF od leta 1942, skupaj z Bev-kovo in drugimi v Tolminskem Lomu.«

Na to neljubo napako me je opo-zorila njena hčerka in sem takoj po prejemu lista napisala kratko obve-stilo, da bi to popravili, a vse do danes tega popravka v »TV 15« ni-sem zasledila. Zato prosim, če to objavite naknadno.

Testenovi mami in vsem prizade-tim se opravičujem za napako.

PAVLA LERAN, Tolmin, Podljubinj 84

POPRAVEK

V sestavku »V spomin tovarišu Le-nartu«, ki smo ga objavili v prejš-nji številki, je prišlo do neljube na-pake, za katero se opravičujemo

Pravilno se glasi: Franc Paster-nak-Lenart in ne Franc Pastor-Le-nart.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA

SKUPŠČINA OBČINE TREBNJE

IZVRŠNI SVET

Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

ISKRENO ČESTITA DELOVNIM LJUDEM, KOLEKTIVOM IN VSEM OBČANOM ZA PRAZNIK DELAVSTVA — 1. MAJ.

NAJ BO LETOŠNJI 1. MAJ SPODBUDA ZA USTVARJALEN ZANOS DELOVNIH MNOŽIC PRI PREMAGOVANJU TEŽAV, NA POTI K LEPŠEMU JUTRI.

KRIŽANKA

TV-15	PUŠČAVNIK	VRSTA	PIKČA	IZ	LIMON
KURIR					
RAHER					
SUPER SILVER					
REKA V					
ANGLIJI					
ZALOŽBA	ZIMZELENO	ST. GRŠKI	KEMIČNI	TV-15	JAMSKI
„BOREC“	DREVO	GEOGRAF	ELEMENT		PLIN
					ZVER
ATLETSKA				TEBALDI	
DISCIPLINA				INDIJANSKI	
				COPATI	
DUMASOV					
MUŠKETIR					PLEME,
					RASA
MAJMNOST					STAR
					CLOVEK
					RADIJ
					ZMIKAVT
TIT				KONICA	
POMPOHJI				MONGOLSKI	
				VLADAR	
SONA-					
RODNJAK				PORTUGAL.	
				REKA	
				TV NAPO-	
				VEDOVAKA	
IVO			MESTO		
SERDAR			V SZ		
			BUCHWALD		
ŠVEDSKI					
ŠPORTNIK					RIMSKA 6
					SELEN
AMERIŠKI				PRODAJAL.	
KOMPONIST				MESA	
STARI				GLEDALŠKI	
SLOVANI				ODER	

SKUPŠČINA OBČINE MOZIRJE

Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM, KOLEKTIVOM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM ZA PRAZNIK DELA — 1. MAJ.

Bela pisemska ovojnica in v njej z roko napisana zgodnica. Samo nekaj več kot dvajset vrstic šteje. Spomini, kakršni dan za dnem in že vrsto let prihajajo v naše uredništvo. Morda nekoliko bolj pretresljivi, bolj žalostni. Sicer pa, kdo bi se temu čudil! Saj dobro vemo, da so vesele zgodnice naše redke gostje, čeprav gre izključno in res samo za zapise mladih ljudi.

Naslov: Vida Valantičeva.

»Bila je neustrašno, hrabro in premeteno dekle,« je v sestavku zapisala Brigita Rifelj, učenka novomeške osnovne šole, ki nosi ime Katje Rupene.

(Sestavek je našel, skupaj z drugimi izbranimi spisi iz šolskih glasil štiri novomeških osnovnih šol in šole v Stopičah, svoje mesto tudi v knjižnici »Novo mesto v revoluciji in osvobodilni vojni«, izdani v počastitev tridesete obletnice osvoboditve in zmage nad fašizmom.)

Vida pa je bila tudi lepo dekle... »In vsi so jo imeli radi!«

Komaj sedemnajst let je imela, ko je odšla v gozdove in za seboj že pot terenske politične delavke in s tem vrsto odgovornih in nevarnih, a odlično opravljenih nalog.

Pa obudimo droben spomin na te dni, ki ga ima v srcu zapisanega Inka Lamut-Uhanova, njena mladostna prijateljica in soborka.

»Dobro se še spominjam,« pripoveduje tovarišica Inka.

»Neke noči je bilo, ko se je Vida spretno pretihotapila prek zaporne črte in se skrila pri mami na Grmu. (Danes je tam ulica, ki nosi ime Valantičevih!) Desetletnemu bratu Lojzku je naročila, naj mi nese pismo z njenim sporočilom. V čevlji ga je skril in tudi varno prinesel. Takoj sem se odpravila k Valantičevim, kjer sem zvedela, kakšna naloga naju čaka.«

Skupaj sta se odpravili na pot, Vida in Inka.

»Potem je spet odšla v gozdove... Ko ji je padel fant, ji je bilo kot da

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NASEGA CASA

Partizanka Vida

Dragoceno je delo teh mladih zapisovalcev zgodovine narodnoosvobodilnega boja, tako po svoje dragoceno, da ga danes menda res ne moremo še dodobra in pravilno oceniti

Padla partizanka Vida je prvo dekle z leve strani... na skrajni desni pa je Inka Lamut-Uhanova

bi se porušilo pol sveta in ko je nedolgo zatem dobila sporočilo, da so ji črnorokci zaklali očeta in mater, pa sestro Almo in brata Lojzka, Vida Valantičeva ni imela več solza.«

Od tistega dne je bila vedno v prvih bojnih vrstah in leta 1944 je v nekem boju tudi padla.

In ko so nam na našo željo poslali njeno fotografijo... se je ob pogledu

nanjo misel nenadoma ustavila in se povrnila nazaj, daleč nazaj.

V tiste dni, ko smo v »TV 15« odmerili sestavkom mladim takrat še skromni prostor in mu nadeli ime, ki ga nosi še danes. Naše prve korake je spremljala bojazen, da ne bomo uspeli. Kako smo se zmotili! Zaloga, bogatejša iz dneva v dan, iz leta v leto, je tolikšna, da bi lahko z njo zapolnili kar ves časnik, ne le dveh strani »TV 15 za mladino«.

Alenka, Darja, Nataša, Danjuša, Martina, Slavica, Lučka... Kdo bi lahko zapisal imena vseh, katerih besede smo tako radi prebirali, pa se zdaj oglašajo le še tu in tam! Kdo bi lahko zapisal število spominov, na pogled morda skromnih, a še kako dragocenih, ki so jih ti mladi ljudje za vedno rešili pozabe!

Zakladnica narodnoosvobodilnega boja in naše revolucije še zdaleč ni izčrpana in »TV 15 za mladino«, prav nič drugačen, kot je danes, bo lahko še dolgo živel; dopolnjevali ga bodo zapisi iz današnjega boja za dosledno uresničitev idealov, za katere je žive la, za katero je padla tudi partizanka Vida, pa njena mati in njen oče, pa sestra Alma in brat Lojzek.

Vsi Valantičevi...

Dragoceno je delo teh mladih zapisovalcev zgodovine narodnoosvobodilnega boja, tako po svoje dragoceno, da ga menda danes res ne moremo še dodobra in pravilno oceniti.

Nič ne de! Ostalo bo zapisano na straneh »TV 15« in ko jih bodo prihodnji rodovi morda kdaj obračali, se bo pred njimi odpirala nenavadna zgodovina, ki so jo ohranjali tudi nenavadni zapisovalci, mnogi izmed njih stari nič kaj dosti več kot sedem, osem let.

Čas, v katerem so za svobodo domovine umirala dekleta, kakršna je bila Vida Valantičeva... Polna nedoživete, hrepenenja in želja! Dekleta s šopkom marjetic v rokah in s pogledom, zamišljenim in žalostnim.

Kot da je v njih slutnja nečesa, kar bi se nikoli več ne smelo ponoviti.

MILENA STRAJNAR

Miting

»Bilo je 9. maja 1945 v Zapužah v Kolpski dolini.

V naši hiši se je ustavil tovariš Hrast, postaven fant... eden izmed treh partizanov, ki so prinesli novico o svobodi. Bil je videti zelo utrujen. Pa se je okopal, postrigel in obril in jaz sem mu pripravila sveže perilo in možo že nošeno obleko.

Pripovedoval nam je o starših, o ženi, o hrepenenju po Belu krajini... od koder je bil doma.

Toda še ni smel oditi z našega območja, organizirati je moral miting v čast zmage. Pri tem smo mu pomagali vsi vaščani. Govoril je o svobodi, o boju za svobodo... Potem so nastopili vaščani s harmoniko, s petjem in s šalami. Nazadnje pa je bil ples. Bilo je res lepo in tega dne ne bom nikoli pozabila.«

To mi je pripovedovala moja stara mama.

LIDIJA LOŽAR

Ostali smo živi!

»Nemškega vojaka, ki je prišel z belim robcem v roki, pa res ne bom nikoli pozabila!« je poudarjala stara mama

Povedala varn bom, kako se moja stara mama spominja prvega dne svobode.

Partizani so z dalmatinske strani prodirali proti Sušaku, ki so ga Nemci obstreljevali z Reke. Vsi prebivalci, po večini starci, otroci in ženske, smo bili v zaklonišču. Nenadoma je prišel nemški vojak z belim robcem v roki in je dejal, da so v njihovi postojanki vojak ustreli oficirja, ker se ni hotel vdati, oni pa da bi se radi vdali partizanom.

»Nemškega vojaka, ki je prišel z belim robcem v roki, pa res ne bom nikoli pozabila!« je poudarila stara mama.

Petnajstletni deček Jure Dvorski, ki

je znal nemški, je vojaka peljal k partizanom... Kmalu potem smo videli partizane, utrujene in izmučene. Prošli so nas, naj gremo delat pot tankom. Seveda smo takoj zagrabili za delo, čeprav streljanje na Sušak ni prenehalo. Večkrat smo ga prekinili in se tekli skrit. Potem je streljanje ponehalo in tudi tanki so prišli, za njimi pa džip. Bila sem vsa od praha in blata. Med partizani je bila tudi žena mojega strica. Pritekla je k meni in vprašala, če smo vsi živi. Rekla sem, da smo, le da se brat Viktor še ni vrnil domov.

»Ostali smo živi!« sem ji rekla. »Tako, tako sem ji rekla!«

LAURA PISAREVIC

TV-15 ZA MLADINO

PADLA JE ZA NAŠO SVOBODO — Kdo ne pozna narodne heroine Majde Silc! Bila je skojevka, bila je borka 10. SNOUB »Ljubljanske«... Ponosen sem, da živim v dijaškem domu, ki nosi njeno ime! Čeprav je od dne, ko sem se s skupino petnajstih gojenk in gojencev našega doma poklonil njenemu spominu, minilo že kar precej časa, se mi zdi prav, da se Majde Silc spomnimo tudi v teh prazničnih dneh. Padla je za našo svobodo! Zato bom živel in delal tako, da bom vreden imena, ki ga nosi naš dom. Vem, da so bili teh misli vsi, ki smo se tega dne zbrali ob spominskem obeležju Majde Silc, tam pod Gorjanci. — Na fotografiji: Spominsko obeležje pri Težki vodi, kjer je julija 1944. leta padla Majda Silc.

Tekst: BRUNO POVŠE
Foto: IGOR MAKUC

KURIRČKOVA POSTA TUDI V OSNOVNI ŠOLI KATJE RUPENA IZ NOVEGA MESTA — Letošnje leto smo prejeli Kurirčkovo pošto od pionirjev in mladincev Osnovne šole Bršljin. Po kulturnem programu, ki ga je pripravil dramski krožek, so članice novinarskega krožka vpisale na karto pot od Osnovne šole Bršljin do Osnovne šole Katja Rupena in jo skupaj s pozdravi tovarišu Titu vložile v torbo. Skupina pionirjev naše šole je torbo odnesla do naslednje postojanke in jo varno predala pionirjem Osnovne šole Otočec. — Na fotografiji: ob predaji kurirčkove torbe so se naši pionirji počutili kot pravi kurirji, ki so predali važno sporočilo partizanom, kot borci za svobodo.

Foto in tekst: ELI RUSTJA

KRAMLJANJE

Danes mora biti kramljanje kar se da slovesno: pred nami sta dva praznika, dan dela in dan zmage, pa ga torej začnimo s pisemcem, ki ga je Marinka Sturm namenila tovarišu Titu.

»Prišel je mesec maj, mesec mladosti, v katerem praznuje tovariš Tito svoj štirinosemdeseti rojstni dan,« pravi deklica s Ptčjega brda pri Cerknem. »Povedala bi mu rada to, da smo srečni, ker živimo v socialistični Jugoslaviji in da ne bomo nikoli dovolili, da bi kdo blatil ali ne cenil pridobitev narodnoosvobodilnega boja.«

In še nekaj je zapisala: to svojo pripadnost dokazujemo tudi s sodelovanjem na mladinski strani »TV 15«!

Pred nami je tudi pisemce članov krožka mladih zgodovinarjev iz Velike Polane, ki so nam ga poslali — skupaj s slavnostno številko »Mladi Poljanec«, izdano ob trideseti obletnici osvoboditve — že aprila lani.

Takrat ste zapisali, da ste želeli z imenovano številko skromno prehoditi težavne dni našega narodnoosvobodilnega boja in naše revolucije ter predstaviti svojim bralcem tudi prve svobodne dni. Želeli ste osvežiti nadčloveške napore naših narodov in narodnosti

ter vsega naprednega človeštva ter opozoriti na prispevek svoje ožje domovine, pa vasi Velike Polane. Tudi v spomin njim, ki so padli za vašo srečno mladost in v opomin vsem, ki bi nas želeli spet pri zadeti! Zapisali ste, da se v vsem trudite, da bi bili vredni sinovi in hčere naše samoupravne socialistične Jugoslavije in da ste pripravljene tudi z življenjem varovati vse, kar vam v tem boju za še srečnejši in še lepši jutrišnji dan izročamo odrasli.

Danes objavljamo, dragi mladi zgodovinarji iz Velike Polane, poleg pravkar zapisanih besed, tudi zadnji sestavek iz vašega glasila in mislimo, da je prišel čas za naše ponovno snidenje.

Naj to praznično kramljanje sklenemo z željo, da bi prvomajске praznike prijetno preživeli, da bi se tudi devetega maja za trenutek z mislijo pomudili ob tem simbolu svobodnih dni in — da bi se v tem mesecu, vašem mesecu, čim več oglašali s sestavki, ki govorijo o vašem delu, ki bogati naš sedanjí trenutek.

Kakšno bogatenje imamo v mislih, pa ni potrebno posebej razlagati, predolgo in predobro se poznamo.

Lepo pozdravljeni!

Milena

Prvi dan svobode

»Še danes vidim nekega dečka ... vodil je ustaša, ki mu je ubil starše ... iz njega je vrelo sovraštvo, ki ni poznalo usmiljenja«

Nisem živel v vojni, a vem, da je to nekaj strašnega, krutega in neusmiljenega.

Ljudje so prelivali kri za svojo domovino, borili so se za svoje otroke in vnuke z željo, da bi le-ti živeli v lepi, svobodni domovini. Hudo je bilo, a klonili niso. Slednjič je le zasijala dolgo pričakovana svoboda. Ljudje so spet mirno zadihali in življenje je postalo lepo.

Mi smo živeli v Kamniku, zato rada poslušam starejše, ki so vedno priprav-

ljeni pripovedovati, kako je bilo tu na Kamniškem na prvi svobodni dan.

O tem mi je pripovedoval naš sosed: »Pregnali smo domobrnce iz Komende. Stalno smo bili na straži, da nas ne bi kdo presenetil. Bilo je temno kot v rogu. Vsi smo bili utrujeni in zaspani, a smo vztrajali. Kar naenkrat smo zaslišali krike: »Svoboda, nič več vojne, svoboda, svoboda!« Na konju je pridrvel neki partizan. Tako dolgo smo čakali in upali, da bo kmalu vsega konec, a vendar nismo mogli verjeti tej čudoviti novici, da smo po dolgih štirih letih trpljenja svobodni.

Nihče ni bil več zaspan, začeli smo peti, vriskati in dobesedno divjati od veselja.

Zbudilo se je lepo pomladansko jutro, najlepše, kar jih je kdaj bilo. »Hitro smo raznesli novico po vasi, da smo svobodni. Ljudje so bili čisto iz sebe, saj niso mogli verjeti, da je res vsega konec. Nič več krvi in boja, ne grnjenja topov in bomb. Mir, mir, mir. Konec je nasilja, domovina je svobodna, zaživeli bomo lepše in srečnejše življenje.

Oglasila se je pesem, ki je zadonela prek naših polj, gozdov, bregov in planin, pesem iz dna srečnih in domovini predanih src.

Po vasi je prikorakala četa Crnogorcev, ki so vodili ujetnike. Ljudje so obsipavali zmagovalce s cvetjem, jih objemali, poljubljali in jim nosili vse, kar so še premogli v svojih shrambah.

Še danes vidim nekega dečka ... vodil je ustaša, ki mu je ubil starše ... iz njega je vrelo sovraštvo, ki ni poznalo usmiljenja.

Pripovedovali so, da je hotel sam obračunati z njim, a mu tega niso dovolili. Vedeli so, da mora pred vojaško sodišče, kjer mu bodo sodili, kar je zaslužil. Zakaj bi si fant sam mazal roke, kaj ni bilo že dovolj prelivanja krvi.

Šele proti večeru so se ljudje umirili. Spomnili so se, da bo jutri nov dan, da bo treba krepko poprijeti za delo in nadomestiti zamujeno.

JANJA JURANČIČ

Osvobojeni smo!

Bil je lep sončni dan. Stari oče je odšel že zgodaj zjutraj na trg, ker se je že nekaj dni govorilo, da bodo v mesto prišli partizani. Kmalu se je vrnil in povedal, da so v Novem mestu partizani. Čez most je kmalu zatem prikorakala partizanska vojska, na čelu katere je jezdil komandant belega konja.

»Osvobojeni smo!« je nekdo veselo vzkliknil.

Ljudje so partizane pozdravljali in od veselja jokali. Z oken so visele zastave, vse je valovilo in osipavalo osvoboditelje s cvetjem.

To sta mi pripovedovala stara mama in stari oče, jaz pa sem jima hvaležna za to pripoved.

»Tako bom lahko še bolj cenila to, kar imamo danes in česar nimajo še marsikje po svetu, svobode in sreče, in vsega dobrega!« sem jima rekla.

JANEZ FAJFAR

TUDI NAJMLAJŠI IZ KOLPSKE DOLINE SO SE BOJEVALI ZA TO NASO SVOBODO — Ata mi večkrat pripoveduje o časih, ko je bilo pri nas že osvobodeno ozemlje, drugod pa je vojna še trajala. Pravi, da ne bo nikoli pozabil dneva, ko je iz radijskega sprejemnika zaslišal tele besede: »Konec vojne, Ljubljana osvobodjena!« Ne spominja se, če je bil drugi ali tretji dan po osvoboditvi v Ljubljani. Ve le to, da se ni mogel načuditi, kdaj so meščani lahko tako lepo okrasili mesto. Vse je bilo v cvetju, zastavah in zastavicah. »Za to svobodo, ki smo jo v tistih dneh tako pozdravljali, pa so se bojevali tudi najmlajši iz Kolpske doline,« je dejal ob koncu pripovedovanja. — Na fotografiji: Pionirji iz vasi Potok pri Vas-Fari ob Kolpi leta 1943, ko jim sekretarka SKOJ bere dnevne vesti.

SONJA SELAN

To so solze sreče

Na sredo vasi je prišel znanec in zaklical: »Svoboda je, ljudje, svoboda!«

Tisto leto je bila pomlad nenavadno zgodnja. Vsa rast je hitela, kot da bi hotela nadomestiti zamujeno. Zdelo se je, da tudi narava pričakuje in sluti svobodo.

V zraku je bila čudna napetost, ki se je polastila tudi ljudi. Vsi so vedeli, da mora biti to morije že enkrat za vselej konec. Nikjer niso imeli več obzanka, tudi pogled na bujno polje jih ni veselil.

Končno pa je nastopil ta dolgo pričakovani dan. Bilo je 9. maja 1945... Na sredo vasi je prišel znanec in zaklical: »Svoboda je, ljudje, svoboda!« Od tam je odšel v zvonik in ves dan potrkaval, da je ljudem oznanjal svobodo. Ljudje skoraj niso mogli verjeti, da zares vdihavajo svobodni zrak. Od ve-

selja so se objemali. V njih je vse prekipelo in vrelo. Mnogo ljudi še danes prizna, da so preživeli najlepši dan takrat, ko je prišla svoboda.

Mama je imela ranjenega brata skritega v bunkerju. Hitro so se odpravili, da bi ga pripeljali domov. Ko so peljali proti domu, so naleteli na nemške vojake, ki so se vračali v Nemčijo brez orožja. Stric se je na pol dvignil in zavpil proti Nemcem: »Smrt fašizmu!« Naprej ni mogel več. Po licih so se mu udrle solze.

»Bile so to solze sreče,« je moja mama dejala ob koncu pripovedi.

JOŽE SIMENC
(Iz »Cvetoče vejice«, glasila oš Toma Brejca iz Kamnika)

TV-15 ZA MLADINO

Ko je lani, ob 30-letnici osvoboditve, republiški odbor zveze sindikatov podeljeval zaslužnim predvojnim in povojnim sindikalnim delavcem zlate značke, je bil med nagradenci tudi Anton Tomić, katerega življenje je bilo posvečeno boju delavcev za njihove pravice.

Anton Tomić se je rodil leta 1910 v skromni kmečki družini v vasi Jošiki blizu Bosanske Dubice. Bil je najstarejši od desetih otrok v družini. Danes živita le še dve njegovi sestri in dva brata, ena sestra in brat pa sta bila žrtvi druge svetovne vojne.

Anton je v svoji rojstni vasi končal le tri razrede osnovne šole. Potem je ostal doma in pomagal očetu na kmetiji. Ko je odšel služiti vojsko, je bil to njegov prvi stik s širšim svetom.

»Že v vojski sem spoznal, kakšne razlike so bile tedaj med ljudmi. Medtem, ko so nekateri na veliko zapravljali z lahkoto prisluzeni denar, nismo imeli drugi ničesar,« pravi.

Ko se je vrnil iz vojske, je ostal še nekaj časa doma.

»V Papuk na Hrvaško smo hodili pozimi sekati drva, da smo si prislužili nekaj denarja,« se spominja. »Kljub temu sem bil večkrat brez čevljev in obleke.«

Imel pa je teto v Ljubljani, ki ga je večkrat vabila, da pride k njej. Leta 1936 se je le odločil in jo prišel obiskat. Toda nazaj v Bosno se ni vrnil. Našel si je zaposlitev pri zidarskem mojstru Kalcu. Gradili so sokolski dom v Trnovem. Delal je skupaj s še desetimi drugimi delavci in si med njimi pridobil tudi dobrega prijatelja, Vinka Racmana. Nekega dne se je pri njih oglašil delavec iz rdečega sindikata (URS) in jih vprašal, če bi se hoteli organizirati. Strinjali so se, saj s pogoji dela niso bili zadovoljni. Čez dva dni so že dobili izkaznice in delavci so izbrali Antona za svojega zaupnika. Odlej je tovariš Tomić večkrat hodil na rdeči sindikat gradbenic, ki je imel prostore na Miklošičevi cesti. Tam se je tudi zblizal z Jožetom Kopitarjem, administrativnim organizatorjem, od katerega se je naučil več, kot pa, če bi sam bral časopise in knjige.

»Maja 1936 smo organizirali vseslovensko stavko gradbenih delavcev,« se spominja. »Bil sem v stavkovnem odboru in

PODOBE NASIH LJUDI

Bil je delavski zaupnik

večkrat sem moral s kolesom na teren. Tako sem šel še pred začetkom stavke v Kranj. Delavcem, ki so gradili cesto Ljubljana-Bled, sem razdelil listke, na katerih so mi morali označiti, ali so za stavko ali ne. Od sedemdeset delavcev so bili proti samo trije. Ko sem odhajal iz Kranja, so šli za menoj tudi stavkajoči delavci s krampi in lopatami na ramenih. V Celju so bili manj enotni in eden od delavcev me je celo ovadil policiji, ko sem se prišel pogovarjat z njim. Kljub temu sem uspel pobegniti. S tovarišem Rafaelom Pavlinom sva uspela rešiti iz zapora tudi dva zaupnika, ki so ju bili žandarji pred tem aretirali. Stavka je zajela vso Slovenijo in po štirinajstih dneh smo uspeli. Izposlovali smo višje plače, pravico do bolniškega tedna in več pravic za delavske zaupnike. Tedaj sem bil izvoljen v zvezo gradbenih delavcev za ljubljansko področje, kjer sem bil vse do njenega razpusta leta 1940.«

Leta 1939 ga je njegov delovni tovariš Jože Kopitar sprejel v partijo. Njegova naloga je bila, da se seznanja in proučuje politični položaj doma in v svetu. Čitali so ilegalno literaturo in se tako izobraževali. Ko je bil leta 1940 sindikat rdečih gradbenic prepovedan, je bil Tone dovolj pogumen, da je odnesel ves denar, ki je bil v blagajni in ostal blagajnik te organizacije tudi v ilegali.

Tik pred okupacijo je bil Anton mobiliziran. Ko so ga zajeli v Tuzli in poslali v taborišče, je od tam zbežal in se vrnil v Ljubljano. Kot aktivist je vodil tri odbore OF: v Trnovem, Rožni dolini in na Viču. Dne 12. februarja 1942 je odšel v partizane. S ponarejeno izkazni-

co je v spremstvu kurirke tov. Leskovaška odšel do Križa pri Litiji. Toda že na poti tja so jih zajeli italijanski karabinjerji. Kurirka, ki je nosila njihove prave izkaznice, je k sreči ušla. Antona in še tri tovariše pa so deset dni zasiljevali. Od tam so jih prepeljali v Višnjo goro. Ker so poizkušali pobegniti iz zapora, a jim to ni uspelo, so jih prepeljali v Ljubljano in obsodili na leto dni zapora.

Po prestanku kazni se je Anton Tomić javil Francu Leskošku in po njegovem ukazu odšel v centralno tehniko v Hruševu v Dolomitih. Iz tiskarne so se v ofenzivi leta 1943 preselili v Stare Žage pod Kočevskim Rogom. »Tu sem pomagal graditi Bazo 20,« se spominja. »Bil sem sekretar 1. čete 5. zaščitnega bataljona«. V jeseni leta 1944 smo se preselili v Doliško goro blizu Črnomlja, da bi lažje preživeli zimo. Spomladi 1944 pa se je vodstvo odločilo; da gremo nasproti 4. armadi, ki se je pomikala skozi Gorski Kotar v Slovenijo. Pridružili smo se našim tovarišem, ki so prišli osvobajati Trst. Preko Starega trga pri Ložu smo prišli v Pivko. Spominjam se še, kako so nas ljudje zasuli s cvetjem. Potem smo zavili proti Ajdovščini, ker pot v Trst trenutno ni bila mogoča. V Ajdovščini smo 5. maja 1945 ustanovili prvo slovensko vlado. Bil sem njen častni stražar. Še nekaj dni sem ostal v Ajdovščini, nato pa sem se vrnil v Ljubljano. Četrta armada je nadaljevala pot v Trst.«

Po osvoboditvi je Anton Tomić še dalje delal v zaščiti pri vladi Slovenije. Nato je prešel v KNOJ. Služboval je v raznih krajih Slovenije. V Blokah na No-

Anton Tomić iz Ljubljane

trajskem, v Grosupljem in v Ljutomeru. Leta 1947 se je vpisal v partijsko šolo v Ljubljani, potem pa je bil v planinski brigadi v Kranju. Istega leta se je poročil in bil na Reki partijski organizator-inštruktor 24. divizije. Leta 1948 ga spet najdemo v komandi ljubljanskega garnizona. Njegov nemirni duh pa ga je gнал v oficirsko šolo v Sarajevu, kjer je ostal eno leto. Nato se zopet seli v Kranj in v Bohinjsko Belo, kjer je bil tri leta vodja skladišča korpusa. Leta 1956 se je upokojil. Ker pa brez dela ni mogel živeti, se je zaposlil na carini, kjer je delal devet let, najprej na Jesenicah in nato v Ljubljani. V Ljubljano so se Tomičevi preselili predvsem zato, da bi se otroci lahko šolali. Danes so otroci že odrasli. Sin bo kmalu diplomiral na strojni fakulteti, hčerka pa je že v službi. Vendar Anton Tomić kljub temu ne miruje. Še vedno dela, tokrat za ciklostilnim strojem tiskarne v Metalki. Tudi njegova politična aktivnost ni popustila. Je sekretar osnovne organizacije Zveze komunistov na terenu. Često hodi tudi na sestanke v občino, saj je delegat krajevne skupnosti SZDL. Skratka: še vedno je živ, vitalen in njegov revolucionarni duh ni splahnel....

LENJA VIPOTNIK

France
Šušteršič:

POTOP

Odlomek iz romana »Trg lakote«, ki je dobil eno izmed letošnjih Kajuhovih nagrad. V njem so opisane razmere in življenje v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu.

Zadnje dni ni bil več tako zgovoren in živahen. Roka mu je večkrat sama od sebe zlezla v nahrbtnik, ki ga je imel za glavo, a kruha ni bilo več. Očital si je, zakaj ni vzel s sabo vsaj dveh hlebov. Tudi če bi se kruh posušil, bi bil dober. Zdaj si ga je včasih kupil v »Karlovcu«. Veržico na telovniku je še imel, ure pa ni bilo več v žepu...

»Rajši zaspimo,« je svetoval lesni trgovec. »Če bomo spali, bo prej minilo.«

Medtem ko so mižé poslušali hrup nevihte, se je od jugovzhoda pripodilo peklensko vršanje. Začelo je liti, kot bi zlival vodo iz škafa, vmes je padala toča. Bilo je, kot bi narava stresla na dolino vso svojo jezo. Med treskanjem in grmenjem so žarnice na visokih drogih ugasnile, zaromet na hribčku je onemel in oslepel. Pobožni Lojzek je začel na glas moliti.

»Oblak se je utrgal,« je rekel Miha.

»Voda!« je zarjul Tine. »Jaz jo imam že pod sabo.«

»Voda, voda! so vsi vprek ponavljali za njim, se dvigali na ležiščih in se naglo obuhali.

Preden so utegnili pospraviti svoje stvari — kovčke, nahrbtnike in menažke — jim je voda segala že skoraj do kolen. Divje je drla in odnesla vse, česar ni kdo pravočasno ujel. Komaj so se izklovali izpod pokvečenega šotora. Peklensko temo je kdaj pa kdaj prepiral blisk in obsijal mravljišče neboljenih bitij, ki so čofotala po vodi, iskala izgubljene stvari in se poganjala proti toku.

»Moja srajca, kje je moja srajca!« je kričal Tine.

»Robce mi je odneslo,« se je drl lesni trgovec.

»Pustite srajce in robce!« je vpil Miha. »Voda narašča, lahko odnese še nas. Prišli bomo na bodeči ograji.«

»Naprej, v kuhinjo!« je odmevalo iz teme. »Tam je svet višji pod streho bomo.«

»Pazi, da ne zabredeš v jarek, tam je voda globoka!«

»Na pomoč, potegnite me ven!«

»Daj mi roko.«

»Joj, vse sem izgubil!«

Tine in njegovi sosede iz šotora so se na vso moč poganjali proti severni strani taborišča. Voda jim je segala čez kolena. Vsak je vlekel s seboj svoje bomo in imetje,

kolikor mu ga je uspelo obdržati. Naposled so se le priklovali na kopno. Vdrl so v kuhinjo, kjer so komaj našli nekaj prostora. Vsi kot so bili polni, kot bi se tja usedli roji čebel.

»Preklete smo nadrsali!« je robantil Tine.

»Kaj ne bi, ko je naš šotor v dolinici!« je godrnjal lesni trgovec. »Preklete smo bil neumen, da sem se vam pridružil. V prvem in drugem sektorju so lepo na suhem.«

»Saj greš lahko tja, ne bomo nič jokali za tabo. Pridružil si se nam pa zato, da si bliže črni borzi.«

»Prekleti jezik, ti ga bom že prirezal!«

»Morda ga bomo pa mi tebi ali pa kdo drug.«

Polagoma so vsi utihnili. Iz teme je bilo slišati le nekakšno hrustanje, kot bi bili v bližini lačni konji ali junci. Interniranci so jedli zelje, ki je bilo kot ponavadi pripravljeno za drugi dan za kuhno. Tudi Tine in Ive sta se pridružila hrustavcem. S pestmi sta si pomagala, da sta prišla do zadnjih zeljnatih glav. Začuda ni bilo nobenega stražarja, kuharja ali kápoja, ki bi jih podil stran kot ponavadi. Zaromet je bil še zmeraj slep in tudi stražarji ob žici se niso oglašali s svojim običajnim pozivom »sen-tinella allertaa!«

Spet se je močno zabliskalo. V belem svitu je Tine uzrl ob leseni steni temno gmoto, zahomotano v odejo. Spraševal se je, kdo neki je to, ki mu ni mar za zeljnato požrtijo. Ko se je znova zabliskalo, je naglo segel tja in odgrnil odejo. V neznancu, ki je bil zgrbljen kakor jez, je prepoznal doktorja Kisingerja. Z rokami je nekaj oklepal in se ni ozrl ne na desno ne na levo.

»Aha, to je tisti doktor,« si je dejal Tine. »Njemu ni treba jesti surovega zelja, ker ima dovolj pod palcem, da se oskrbuje na črni borzi. Svoji kovček je rešil; sicer mu ga pa voda ne bi odnesla, ker je pretežak.«

Že je hotel nanj opozoriti druge, ko je prislunil glasovno iz daljave. Vsi so utihnili in zadržali dih. To, kar je slišal, je bil en sam krik groze. Tam onstran taborišča in ceste, v novem taborišču, so ženske vpile na pomoč. Vpitje se je zlivalo z grmenjem in bliskanjem v pošasten nokturno.

»Tam doli je še huje ko tukaj,« je rekel Miha. »Voda se je od tod razlila v žensko taborišče, ki je na nižjem zemljišču. Uboge ženske in otroci!«

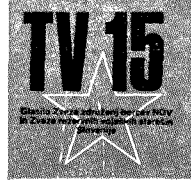
Ive je molčal in tuhtal. Morda je le boje za Ljubico, da je ostala tamle na po-bočju, v ambulanti, si je dopovedoval.

Tine se je primaknil k temni gmoti ob steni in pridružen dejal:

»Slišite, doktor? Tamle vpijejo na pomoč ženske. Med njimi so tudi tiste, ki ste jim vi pisali prošnje, za domov!«

1/ Straža, pozor!

(se nadaljuje)

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik
SILVO TERSEK

Novinarji: NEVA MUZIC, ANDREJ SKALERIČ,
MILENA STRAJNAR, ALENKA VIPOTNIK,
POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva 327-780

Uprava in naročniški oddelk »TV 15«: Miklošičeva cesta 28, pp. 598/XI., 61000 Ljubljana; Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 100 dinarjev, za inozemstvo 130 dinarjev — posamezna številka v kolportaži 2 dinarja

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp. 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in klišei CPG Delo, Ljubljana, Titova 35

PRIHODNJA
ŠTEVILKA TV 15
13. MAJA